

RUNDSKRIV Q-1036

Retningslinjer om saksbehandling i barneverntjenesten

Revidert 2015

Retningslinjer til lov om barneverntjenester av 17.juli 1992

UTKAST

Innholdsfortegnelse

DEL I INNLEDNING.....	7
1 Lover, forskrifter og generelle forvaltningsrettslige prinsipper.....	7
1.1 Rettslige rammer og sentrale hensyn for barnevernets saksbehandling.....	7
1.1.1 Sentrale hensyn for barneverntjenestens saksbehandling.....	8
1.1.2 Sentrale lover for barneverntjenestens saksbehandling.....	10
1.1.3 Menneskerettigheter og internasjonale konvensjoner.....	12
1.2 Forholdet mellom regelverk, rundskriv, veiledere og tolkningsuttalelser.....	12
2 Kommunens ansvar.....	14
2.1 Organisering av barnevernet i kommunen.....	14
2.2 Avtaler om ansvarfordeling.....	14
2.3 Ansvarsfordeling mellom oppholdskommune og bostedskommune.....	15
2.4 Oppfølging etter fylkesnemndsvedtak.....	16
2.5 Økonomisk ansvar.....	16
2.6 Internasjonalt regelverk og utenriksstasjoners rolle.....	17
2.7 Barn med uavklart oppholdstillatelse.....	18
2.8 Barn under kriminalomsorgen.....	19
2.9 Barn med behov for beskyttet tilsyn etter barneloven.....	20
Del II Barneverntjenestens saksbehandling.....	21
3 Barneverntjenestens saksforberedelse.....	21
3.1 Partsrettigheter.....	21
3.1.1 Barnet som part.....	21
3.1.2 Foreldre som part.....	22
3.1.3 Fosterforeldre som parter.....	25
3.2 Inhabilitet.....	25
3.3 Almennelige regler om saksbehandlingen.....	27
3.3.1 Veiledningsplikten.....	27
3.3.2 Forhåndsvarsling av enkeltvedtak.....	27
3.3.3 Barneverntjenestens utrednings- og informasjonsplikt.....	29
3.3.4 Saksbehandlingstid og foreløpig svar.....	30
3.3.5 Taushetsplikt, herunder reglene om opplysningsplikt.....	30
3.3.6 Samarbeid med andre offentlige instanser.....	32
3.3.7 Bruk av tolk.....	32

3.3.8	Parters rett til innsyn i dokumenter	32
3.3.9	Dokumentasjonskrav.....	37
4	Meldinger til barnevernet.....	39
4.1	Opplysningsplikt til barnevernet (meldeplikt)	39
4.2	Krav til hva bekymringen gjelder	39
4.2.1	Kravet til bekymringens styrke	40
4.3	Mottak av meldinger.....	40
4.4	Tilbakemelding til melder etter mottak av melding	41
5	Barneverntjenestens undersøkelse	43
5.1	Åpning av undersøkelsessak	43
5.2	Gjennomføring av undersøkelsen.....	43
5.3	Innhenting av opplysninger	46
5.4	Beskyttelse av kilder	47
5.5	Henleggelse av undersøkelse.....	47
5.6	Tilbakemelding til melder etter undersøkelse.....	48
5.7	Gjenåpning av en undersøkelse.....	48
6	Barneverntjenestens vedtak	49
6.1	Barneverntjenestens vedtakskompetanse	49
6.2	Enkeltvedtak	49
6.3	Krav til vedtakets innhold	50
6.4	Hjelpetiltak.....	51
6.4.1	Samtykke til hjelpetiltak	52
6.4.2	Pålagte hjelpetiltak.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
6.5	Akutte situasjoner.....	54
6.6	Vedtak om oppfølging og avslutning av tiltak.....	55
6.7	Advokatutgifter som hjelpetiltak	55
6.8	Ettervern	55
6.9	Melding om barneverntjenestens vedtak.....	57
7	Klage og omgjøring av barneverntjenestens vedtak.....	58
7.1	Klageadgang.....	58
7.2	Klagefrist	58
7.3	Veiledning til å klage på enkeltvedtak	59
7.4	Fylkesmannens behandling av klage.....	59

7.5	Barneverntjenestens saksbehandling når fylkesnemnda er klageinstans	61
7.6	Utsatt iverksettelse	61
7.7	Omgjøring	62
Del III Saksbehandlingen i forbindelse med en fylkesnemndssak		63
8	Barneverntjenestens saksforberedelse	63
8.1	Ansvar for å fremme sak for fylkesnemnda	63
8.2	Barneverntjenestens begjæring om tiltak	64
9	Særlig om saksbehandlingen i fylkesnemnda	66
9.1	Fylkesnemndas sammensetning	66
9.2	Habilitet	66
9.3	Hovedprinsipper for saksbehandlingen i fylkesnemnda	67
9.4	Oppnevning av fullmektig for privat part	67
9.5	Talsperson for barnet	68
9.6	Rett til innsyn i opplysninger fremlagt for fylkesnemnda	68
9.7	Forhandlingsmøtet	69
9.8	Forhandlingsmøte i klagesak	70
9.9	Forenklet behandling og endringssaker	70
9.10	Prosessuelle spørsmål	71
9.11	Vedtak og begrunnelse	71
10	Barneverntjenestens oppfølging av fylkesnemndas vedtak	72
10.1	Iverksettning av vedtak	72
10.2	Oppfølging av vedtak om omsorgsovertagelse eller tilbakehold i institusjon	73
10.3	Individuell plan	74
10.4	Omsorgsplan	75
10.5	Tiltaksplan	75
10.6	Samvær	76
10.7	Oppfølgingsplan	76
10.8	Tilsyn med barn i fosterhjem og institusjon	77
10.9	Barnets medvirkning og tillitsperson for barnet	78
10.10	Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon	78
10.11	Opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse	79
Del IV Rettslig overprøving og omkostninger		81
11	Rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak	81

11.1	Frist for å begjære rettslig overprøving	81
11.2	Rettslig overprøving fra privat part og fra kommunen	81
11.3	Utsatt iverksettelse	82
11.4	Tingretten	83
11.5	Lagmannsretten	84
11.6	Høyesterett	84
11.7	Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)	85
12	Fri sakførsel og fri rettshjelp	86
12.1	Særlig om forvaltningsloven § 36	87
12.2	Advokatutgifter som hjelpetiltak	87
	Litteratur	88

UTKAST

DEL I INNLEDNING

1 Lover, forskrifter og generelle forvaltningsrettslige prinsipper

Barneverntjenestens viktigste oppgave er å bidra til at barn har gode levekår og utviklingsmuligheter ved å tilby riktig hjelp til rett tid til barn og familier som har behov for det. Barneverntjenesten har også et ansvar for at barn som utsettes for mishandling, alvorlige overgrep eller alvorlig omsorgssvikt som kan skade deres helse og utvikling, sikres nødvendig beskyttelse.

Saksbehandlingsreglene skal legge til rette for at barneverntjenesten fatter riktige avgjørelser til rett tid, og for at barn og foreldres rettigheter ivaretas på en god måte. Retningslinjene skal gi barneverntjenesten en oversikt over grunnleggende regler og krav, og bidra til at barneverntjenesten kan løse sine oppgaver på en faglig forsvarlig måte. Disse retningslinjene er først og fremst utarbeidet som et verktøy for de ansatte i den kommunale barneverntjenesten som har et forvaltningsmessig ansvar overfor barn og familier etter Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven). Den mest brukte tittelen på denne rollen har tidligere vært saksbehandler. Begrepet kontaktperson blir imidlertid benyttet i stadig større grad, også etter ønske fra barn som har fått hjelp fra barneverntjenesten. I disse retningslinjene brukes derfor begrepet kontaktperson.

Retningslinjene tar for seg de ulike fasene i en barnevernsak og gir en oversikt over sentrale problemstillinger en kontaktperson i barneverntjenesten møter i sin hverdag. Det anbefales å benytte retningslinjene som oppslagsverk.

Retningslinjene omhandler problemstillinger knyttet til den generelle saksbehandlingen i barneverntjenesten. Det er publisert egne retningslinjer for enkelte tiltak og avgrensede problemstillinger, slik at retningslinjene om saksbehandling i barneverntjenesten må ses i sammenheng med andre relevante utgivelser.

1.1 Rettslige rammer og sentrale hensyn for barnevernets saksbehandling

I dette kapittelet foretas en gjennomgang av prinsipper, sentrale hensyn og rettslige kilder som har betydning for barnevernets saksbehandling. Det redegjøres også for hvilken rettslig betydning retningslinjer, veiledere og tolkningsuttalelser har.

Barnevernet i Norge har historisk sett hatt tre viktige overordnede hensyn som grunnlag for de vurderinger som skal gjøres og de beslutninger som skal fattes. Disse er omtalt som

barnets beste, det biologiske prinsipp og det mildeste effektive inngreps prinsipp. De senere årene er barns medvirkning stadig blitt et viktigere hensyn fordi dette ansees å være av avgjørende betydning for å sikre barnets beste. Tilknytnings- og relasjonskvalitet for barnet er også et hensyn som har fått større vekt i de vurderingene barnevernet skal utrette.

1.1.1 Sentrale hensyn for barneverntjenestens saksbehandling

Barnevernloven er den loven som i all hovedsak styrer barneverntjenestens arbeid. Barnevernloven inneholder en rekke viktige saksbehandlingsregler for barneverntjenesten. Loven stiller blant annet krav til barnevernets saksbehandlingstid, taushetsplikt og samarbeid med andre offentlige etater.

Loven bygger på flere sentrale hensyn. Hensynene er forankret i internasjonale konvensjoner og grunnleggende samfunnsverdier og normer. Enkelte hensyn er i mange sammenhenger omtalt som prinsipper. Begrepet prinsipp har ingen klart definert rettslig betydning, men brukes om normer som det er enighet om over tid, på tvers av skiftende rettsordninger og samfunnsforhold. I juridisk teori synes det å være stor enighet om at prinsipper har retningslinjekarakter i den forstand at de, i motsetning til en regel, ikke angir et bestemt resultat.¹ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (direktoratet) vurderer at det er hensiktsmessig å omtale de fleste av disse normene som hensyn. Hensynene vil i varierende grad ha betydning for barneverntjenestens saksbehandling.

1.1.1.1 Barnets beste

Hensynet til barnets beste er så sentralt og viktig at det er naturlig å omtale det som et grunnleggende prinsipp i norsk barnevernrett. Barneverntjenesten skal alltid vurdere om handlinger og avgjørelser vil være til barnets beste for det enkelte barn. Dette fremgår blant annet av grunnloven § 104, FN's konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) artikkel 3 og barnevernloven § 4-1. Barnets beste har en bred rettslig forankring og skal være et grunnleggende hensyn ved alle vurderinger som foretas av barneverntjenesten, også når dette står i motstrid til foreldres interesser. Ny forskning og systematisert erfaringskunnskap er sentral for barneverntjenestens faglige vurderinger og den skjønsmessige vurderingen av hva som er barnets beste.

1.1.1.2 Forsvarlighet

Forsvarlighet er en rettslig standard, og barnevernloven § 4-1 stiller krav om at tiltak og tjenester etter loven skal være forsvarlige. Forsvarlighetskravet gjelder for hele barnevernets virksomhet, inkludert barnevernets saksbehandling, både i stat og kommune. Samspillet mellom anbefalinger om hva som er faglig god praksis og kravet til forsvarlighet vil bidra til en faglig utvikling.

¹ Graver 2006:189

Kjernen i forsvarlighetskravet er vurderinger og normer om hva som kan betegnes som god barnevernfaglig praksis. Hva som er god praksis er forankret i anerkjent fagkunnskap, faglige anbefalinger og allmenngyldige samfunnsetiske normer. Innholdet vil kunne endre seg i takt med fagutviklingen og med endringer i verdioppfatninger. Normene for god barnevernfaglig praksis er et utgangspunkt for å fastlegge grensen mot det uforsvarlige og ulovlige. Spørsmålet vil være hvor store avvik fra god praksis som kan aksepteres før avviket er uforsvarlighet, og dermed ulovlig. Mellom god barnevernfaglig praksis og forsvarlighetskravets nedre grense vil det være rom for at barneverntjenesten utøver skjønn. Forsvarlighetskravet innebærer at tjenestene må holde tilfredsstillende kvalitet, ytes i tide og i et tilstrekkelig omfang.

Direktoratet anbefaler at barneverntjenestene jobber etter de nasjonale kvalitetsmålene som presiseres i Prop. 106 L (2012-2013), for å videreutvikle høy kvalitet i tjenester og tiltak. Kvalitetsmålene innbefatter at barn og familier skal få hjelp som virker, at de møter trygge og sikre tjenester og at de blir involvert og har innflytelse. Videre skal barn og familier møte tjenester som er samordnet og preget av kontinuitet og de skal oppleve at ressurser utnyttes godt og at barnevernet sørger for likeverdige tjenester.

1.1.1.3 Barns rett til medvirkning

Barns rett til medvirkning er et viktig hensyn i norsk barnevernrett, og involvering av barn og ungdom i alle prosesser er sentralt i barneverntjenestens saksbehandling.

Barneverntjenestens plikt til å sørge for barns medvirkning følger blant annet av barnekonvensjonen artikkel 12 nr. 1 og barnevernloven § 6-3. Plikten følger også direkte av Grunnloven § 104. Barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal gis anledning til å gi uttrykk for disse, og det skal legges til rette for dette. Barnets synspunkter skal gis behørig vekt i overensstemmelse med dets alder og modenhet, og barnets mening skal stå sentralt i avgjørelsen av hva som er å anse som barnets beste. Ingen barn plikter å uttale seg dersom det ikke ønsker.

1.1.1.4 Mildeste effektive inngrep

Barnevernloven bygger på et utgangspunkt om at det ikke skal foretas større inngrep i familielivet enn det som er nødvendig. Barneverntjenestens saksbehandling og tiltak må derfor stå i et rimelig forhold til de mål som kan oppnås. Det skal alltid vurderes om mindre inngripende tiltak kan være til barnets beste. Eksempelvis bygger loven på at hjelpetiltak alltid skal være vurdert før det kan fattes vedtak om omsorgsovertagelse, og en undersøkelse skal aldri gjennomføres på en mere inngripende måte enn det som er nødvendig. Samtidig skal tiltaket være effektivt i betydningen av at hjelpen skal være i samsvar med barnets behov. Prinsippet forhindrer imidlertid ikke at barnevernet setter i verk svært inngripende tiltak når dette anses som nødvendig.

1.1.1.5 Biologiske bånd

Barnevernloven omtaler ikke hensynet til å ivareta biologiske bånd, men det er lovens klare utgangspunkt at det normalt vil være til barnets beste å vokse opp sammen med sine foreldre. Hensynet tydeliggjøres gjennom lovens utgangspunkt om at tiltak fra barnevernets side først og fremst skal skje i hjemmet uten å skille barnet fra foreldrene, ved at vilkårene for å flytte barnet fra sine foreldre er strenge, ved at foreldre og barn ved adskillelse har rett til samvær med hverandre og ved at tilbakeføring i utgangspunktet skal skje når foreldrene igjen kan gi forsvarlig omsorg. Det er imidlertid den juridiske forbindelsen mellom barn og foreldre som er avgjørende, og ikke nødvendigvis de biologiske båndene. Hensynet vil være sentralt når barneverntjenesten skal vurdere hva som vil være til barnets beste.

1.1.1.6 Hensynet til utviklingsfremmende tilknytning

Tilknytnings- og relasjonskvalitet er et annet viktig hensyn. Dersom hensynet til biologiske bånd vektlegges for høyt, uten hensyn til tilknytningen mellom barn og foreldre, kan det føre til at barn vokser opp under skadelige omsorgsbetingelser. Forskning på feltet viser at samspillet mellom barnet og omsorgspersonene er så avgjørende for barnets utvikling og fungering at den må tillegges avgjørende vekt i beslutningsprosessen om blant annet bosted, samvær og tilbakeføring i barnevernsaker.²

1.1.2 Sentrale lover for barneverntjenestens saksbehandling

De viktigste krav til barneverntjenestens saksbehandling finnes i barnevernloven og i Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967 (forvaltningsloven). Forvaltningslovens generelle saksbehandlingsregler gjelder for barnevernets saksbehandling jf. barnevernloven § 6-1 første ledd. I tillegg inneholder barnevernloven særregler som delvis avviker fra forvaltningslovens regler både for barneverntjenesten og for fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker (fylkesnemnda) sin saksbehandling.

1.1.2.1 Grunnloven

Sentrale krav til barneverntjenestens saksbehandling følger direkte av Grunnloven § 104. Grunnlovsbestemmelsen omtaler barns rett til å bli hørt og barneverntjenestens plikt til å legge vekt på barnets mening i overenstemmelse med deres alder og utvikling. Videre stiller bestemmelsen krav til at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn. Disse rettighetene er vurdert som så viktige at Stortinget har funnet grunn til å omtale dem i Norges Grunnlov.

1.1.2.2 Barnevernloven

Barnevernloven er, sammen med forvaltningsloven, den sentrale loven for barneverntjenestens saksbehandling. Loven har regler om barneverntjenestens ansvar og

² NOU 2012:5: pkt 6.5.2

organiseringen. Loven inneholder en rekke generelle saksbehandlingsregler for barneverntjenesten, blant annet krav til saksbehandlingstid og kvaliteten på barneverntjenestens arbeid. Loven har også særskilte regler om gjennomføring av undersøkelser, særlige tiltak, taushetsplikt og barneverntjenestens mulighet til å gi informasjon til meldere og andre offentlige etater.

1.1.2.3 Forvaltningsloven

Forvaltningsloven har saksbehandlingsregler som gjelder for alle forvaltningsorganer. Loven stiller krav til barneverntjenestens behandling av saker både i utrednings-, vedtaks- og klagebehandlingsfasen. Eksempelvis stiller loven krav til kontaktpersonens habilitet, barneverntjenestens veiledning av barn og foreldre, forhåndsvarsel ved enkeltvedtak og partenes rett til innsyn i sakens dokumenter.

1.1.2.4 Barneloven

Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 (barneloven) regulerer blant annet foreldrenes plikter ovenfor barn, barns rettigheter ovenfor foreldrene og foreldres rett til innsyn i opplysninger om barnet. Konflikter mellom foreldrene om fast bosted, foreldreansvar og samvær skal løses etter reglene i barneloven. Loven inneholder bestemmelser om forholdet mellom foreldrene og barnet og om saksbehandlingen der foreldrene ikke kan bli enige.

Det kan oppstå situasjoner hvor en av foreldrene i en barnefordelingskonflikt henvender seg til barneverntjenesten med spørsmål eller for å be om hjelp. Barneverntjenestens myndighet er i disse situasjonene begrenset, men barneverntjenesten kan ikke avvise å undersøke saken under henvisning til at samværskonflikter faller utenfor barnevernets myndighetsområde. Skjæringspunktet mellom barnevernloven og barneloven omtales i departementets veileder om forholdet mellom barnevernloven og barneloven.³

1.1.2.5 Offentleglova

Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd av 19. mai 2006 nr. 16 (offentleglova) regulerer allmennhetens rett til innsyn i saksbehandlingen i det offentlige. Eksempelvis kan journalister eller andre interesserte be om innsyn etter denne lov. Retten til innsyn gjelder i utgangspunktet også ovenfor barneverntjenesten, og er begrunnet i hensynet til en åpen og gjennomiktig saksbehandling. For barneverntjenesten vil imidlertid klientopplysninger være underlagt taushetsplikt og ikke være gjenstand for innsyn, jf. offentliglova § 13.

1.1.2.6 Tvisteloven

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90 (tvisteloven) regulerer domstolenes behandling av barnevernsaker. Kapittel 36 har særregler for behandling av

³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2013 (Q-1211B)

tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren. Det følger også av barnevernloven § 7-17 at en rekke av reglene i tvisteloven gjelder for fylkesnemndas saksbehandling så langt de passer.

1.1.3 Menneskerettigheter og internasjonale konvensjoner

Både FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) er gjennom Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett en del av norsk rett. Konvensjonenes krav gjelder direkte for barneverntjenestens saksbehandling, og konvensjonsbestemmelsene skal gå foran annen lovgivning dersom det oppstår motstrid mellom de ulike regelsettene.

Global mobilitet fører til at stadig flere barn har tilknytning til flere stater. Det kan være ekstra krevende å ivareta og beskytte disse barna. Barnevernsaker i Norge må løses etter reglene i barnevernloven og de internasjonale konvensjoner Norge er bundet av, og de kan ikke løses gjennom bilaterale avtaler mellom stater.

Haagkonvensjonen av 1996 er et internasjonalt regelverk som inneholder bestemmelser om internasjonal privatrett og samarbeid når det gjelder foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn med tilknytning til flere land. Konvensjonen er ratifisert av mange land, herunder de fleste EU-statene.⁴ Stortinget vedtok 15. juni 2015 at Norge skal tilslutte seg konvensjonen. Ratifikasjon av Haagkonvensjonen av 1996 vil gi Norge et nytt virkemiddel for å forebygge og løse internasjonale foreldretvister, barnevernsaker og barne bortføringsaker, og kan legge til rette for mer langsiktige omsorgsløsninger for de aktuelle barna. Ratifikasjonen skjer når Kongen har utpekt en sentralmyndighet.

1.2 Forholdet mellom regelverk, rundskriv, veiledere og tolkningsuttalelser

Barneverntjenesten plikter å følge saksbehandlingsreglene i lov og forskrift. En formell lov har høyere rang enn en forskrift, og en forskrift er alltid gitt med hjemmel i lov. En forskriftsbestemmelse kan inneholde utfyllende krav til barneverntjenestens saksbehandling.

Et rundskriv inneholder fortolkninger eller presiseringer av hvordan bestemmelser i lov eller forskrift bør forstås. Et rundskriv kan ha mange forskjellige former, og det kan være knyttet til avgrensede temaer eller inneholde konkrete merknader til lov eller forskriftsbestemmelser. Et rundskriv er i seg selv ikke bindende for barneverntjenesten, men er ment som en forklaring av hvordan regelverket bør forstås.

Veiledere og rundskriv er heller ikke rettslig bindende for barneverntjenesten, og representerer kun direktoratets eller departementets vurderinger av hvordan en lov,

⁴ Haagkonvensjonen 1996

forskrift eller rundskriv bør forstås og praktiseres. I en veileder knyttes regelverket ofte til den praktiske hverdagen, gjerne ved bruk av eksempler. Retningslinjer vil ofte kunne benyttes som et oppslagsverk om hvordan et bestemt regelverk bør forstås.

I tillegg til disse kildene kan tolkningsuttalelser knyttet til enkelthenvendelser til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet eller Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ha betydning for barnevernets forståelse av saksbehandlingsreglene.

Selv om retningslinjer, veiledere og tolkningsuttalelser ikke er direkte bindende for barneverntjenesten vil slike uttalelser være relevante referansepunkter for fylkesmannens tilsyn med barneverntjenestens saksbehandling.

UTKAST

2 Kommunens ansvar

Både kommunene og staten har oppgaver og ansvar på barnevernområdet. Kommunene er ansvarlig for å utføre de oppgaver etter barnevernloven som ikke er lagt til et statlig organ. Alle kommuner skal ha en barneverntjeneste som utfører det daglige og løpende arbeidet. Dette innebærer blant annet en plikt til å iverksette tiltak når vilkårene i loven er oppfylt. Barneverntjenesten skal foreta undersøkelser, treffe vedtak etter loven og forberede saker for behandling i fylkesnemnda. Barneverntjenesten skal iverksette tiltak og følge opp barna og familiene jf. barnevernloven § 2-1.

2.1 Organisering av barnevernet i kommunen

I henhold til barnevernloven § 2-1 tredje ledd skal det i hver kommune være en administrasjon med en leder som har ansvaret for oppgavene etter loven. Loven er ikke til hinder for at kommunen deles inn i distrikter (geografiske enheter) med en ansvarlig leder for hvert distrikt. Eksempelvis er barneverntjenesten i Oslo delt inn på bydelsnivå. Bare der hvor dette er tilfellet, tillater loven flere ledere for barnevernet innenfor samme kommune.

Selv om barnevernlovens utgangspunkt er at de kommunale oppgavene etter barnevernloven er et administrativt ansvar, kan kommunestyret beslutte at deler av dette ansvaret kan legges til et folkevalgt organ. Dette organet, som i henhold til loven ikke kan være kommunestyret selv, skal ved behandling av klientsaker ha 5 medlemmer. Dersom kommunen ønsker at et folkevalgt organ skal ha ansvar for oppgaver etter barnevernloven, er det forutsatt at kommunestyret må ta uttrykkelig stilling til hvilke oppgaver organet skal ha, jf. barnevernloven § 2-1 tredje ledd.

Uavhengig av kommunens organisering av tjenestene etter barnevernloven gjelder forvaltningslovens og barnevernlovens tidsfrister og andre regler for saksbehandling.

2.2 Avtaler om ansvarfordeling

Ved utgangen av 2014 hadde litt under halvparten av norske kommuner inngått interkommunale samarbeid om barnevern. Dette innebærer at flere kommuner går sammen om å drifte barnevernet. En kommune utpekes som vertskommune, og det delegeres myndighet fra deltakerkommunene til å utføre eller treffe avgjørelser på disses vegne.

Kommunelovens kapittel 5 A åpner opp for vertskommunesamarbeid, hvor det blant annet er mulig for kommuner å overføre vedtaksmyndighet til en annen kommune. Ansvaret for oppgaven og myndighetsutøvelsen ligger fortsatt hos kommunen som har delegert myndigheten, selv om myndighet og utførelse av lovpålagte oppgaver gjennomføres av vertskommunen. Hvilke oppgaver dette er avhenger av samarbeidsavtalen som inngås.

En mindre brukt variant er samkommunemodell, hvor det inngås et forpliktende samarbeid mellom to eller flere kommuner for å løse felles oppgaver. Dette reguleres i kommunelovens kapittel 5 B.

2.3 Ansvarsfordeling mellom oppholdskommune og bostedskommune

Etter barnevernlovens § 8-1 er det den kommunen barnet oppholder seg i som har ansvaret for å yte tjenester og tiltak som omfattes av loven. Det er barnets og ikke forelderens oppholdskommune som har dette ansvaret. Dette gjelder selv om barnet oppholder seg i kommunen rent midlertidig, og uavhengig av om barnet og/eller foreldrene har bosted i en annen kommune.

I enkelte tilfeller, dersom det vurderes hensiktsmessig for barnet på grunn av barnets tilknytning til kommunen, er det anledning til å inngå avtaler mellom oppholdskommunen og bostedskommunen om at bostedskommunen tar ansvaret for saken. Det vil eksempelvis kunne være naturlig at det inngås en slik avtale når barnet blir født på en fødeklinikk i en annen kommune enn den foreldrene bor i, og når foreldrene flytter med barnet fra en kommune til en annen mens en undersøkelsessak pågår i den kommunen familien flytter fra jf. barnevernloven § 8-4 første ledd annet punktum. Frem til slik avtale er inngått, er det den kommune der barnet oppholder seg som har ansvaret for at nødvendige tiltak settes i verk.

Dersom det allerede er reist sak for fylkesnemnda, er det den kommunen som har reist saken som har ansvaret for gjennomføringen av vedtaket, samt det videre oppfølgings- og kontrollansvaret i forhold til det barnet vedtaket gjelder for, så lenge vedtaket opprettholdes, jf. barnevernloven § 8-4 tredje ledd.

Endring i barnets tilknytning til kommunen i tidsrommet mellom begjæring om tiltak er sendt fylkesnemnda og vedtak er fattet, medfører ingen endring i ansvarsforholdet mellom kommunene jf. barnevernloven § 8-4 annet ledd. Kommunene har også på dette tidspunkt anledning til å gjøre avtaler om ansvarsforholdet. Dersom en kommune har reist sak for fylkesnemnda og ikke gis medhold, og det ikke er inngått avtale om ansvarsforholdet mellom oppholdskommune og bostedskommune, er det barnets oppholdskommune som har ansvaret for å gi nødvendig hjelp.

I tilfeller hvor barnet har delt fast bosted i to kommuner kan det være behov for samarbeid og koordinering mellom kommunene, og en hurtig avklaring av ansvarsforholdet. Kommunene har i tillegg en ulovfestet adgang til å inngå avtaler om gjennomføringen av undersøkelsen, mer tilfeldig bistand og andre typer tjenester.⁵

⁵ Norsk Retstidende 1999:593

Dersom det oppstår uenighet mellom kommunene om hvem som har ansvar for å yte tjenester eller tiltak etter barnevernloven kan kommunene kreve at fylkesmannen avgjør spørsmålet om hvilken kommune som må bære ansvaret for saken, jf. barnevernloven § 8-3. Dersom det oppstår en slik situasjon vil det være viktig for barnets situasjon med en hurtig avklaring.

2.4 Oppfølging etter fylkesnemndsvedtak

Den kommunen som har reist sak for fylkesnemnda har ansvaret for gjennomføring av vedtaket og for videre oppfølging og kontroll så lenge vedtaket opprettholdes, jf. barnevernloven § 8-4 tredje ledd. Kommunen beholder oppfølgingsansvaret selv om barnets tilknytning til kommunen endrer seg etter at vedtaket er truffet. Dersom barnet plasseres i fosterhjem eller institusjon i en annen kommune, beholder således den kommunen som reiste saken ansvaret for barnet, og skal treffe vedtak eller foreslå for fylkesnemnda nye tiltak etter barnevernloven som viser seg nødvendig. Det samme gjelder dersom barnets tilknytning til kommunen endrer seg av andre grunner, for eksempel ved at barnet rømmer til en annen kommune. Den kommune som reiste saken har også ansvaret for å fremme eventuelt forslag for fylkesnemnda om ny regulering av samvær eller opphevelse av det vedtak som var grunnlaget for plasseringen.

Også etter at fylkesnemnda har truffet kan kommunene avtale en annen ansvarsregel enn den som er beskrevet i avsnittet ovenfor. To berørte kommuner kan avtale at ansvaret for den videre oppfølging av saken skal overføres til en annen kommune barnet har tilknytning til. Dette kan være aktuelt i de tilfelle kommunene ikke har benyttet sin adgang til å overføre ansvaret for å reise sak etter barnevernloven § 8-4 første ledd annet punktum, eller der barnets tilknytning til kommunen har endret seg etter at vedtaket ble truffet.

Regelen i barnevernloven § 8-4 tredje ledd om at den kommune som har reist saken har ansvaret for gjennomføring, oppfølging og kontroll selv om barnet oppholder seg i en annen kommune, innebærer derfor et unntak fra lovens hovedregel om oppholdskommunens ansvar. Dette unntaket gjelder også når kommunen har truffet vedtak om frivillig plassering etter barnevernloven §§ 4-4 fjerde ledd og 4-26.

2.5 Økonomisk ansvar

Det følger av barnevernloven § 9-1 at det økonomiske ansvaret for en sak følger det faktiske ansvaret for saken. Den kommune som treffer vedtak om tiltak/eventuelt fremmer forslag om tiltak for fylkesnemnda, har derfor også det økonomiske ansvaret for tiltaket, og for den videre oppfølging av saken. Dersom ansvaret for saken ved avtale overføres til en annen kommune, innebærer dette at også det økonomiske ansvaret overføres. Det er likevel ingenting i veien for at to kommuner inngår avtale om en annen ansvarsfordeling enn den

som følger av § 9-1 annet ledd. For eksempel kan en kommune påta seg det faktiske ansvaret for en sak mens en annen påtar seg det økonomiske.⁶ I så fall er det viktig at avtalen er klar og tydelig med hensyn til ansvarsfordeling slik at det ikke oppstår uenighet om avtalens rekkevidde på et senere tidspunkt.

2.6 Internasjonalt regelverk og utenriksstasjoners rolle

Barnevernsaker må løses innenfor rammene av norsk lov og de konvensjoner Norge har ratifisert. Det kan ikke inngås bilaterale avtaler på barnevernsområdet. Haagkonvensjonen av 1996 om foreldreansvar og tiltak for beskyttelse av barn, er et internasjonalt regelverk for å forebygge og løse saker der barn har tilknytning til flere land. Ved norsk ratifikasjon, vil konvensjonen sammen med barnevernloven, danne grunnlag for et samarbeid i saker der barn har tilknytning til flere land.⁷

Barneverntjenesten kan oppleve at utenlandske myndigheter engasjerer seg gjennom sine utenriksstasjoner i barnevernsaker som involverer deres statsborgere. Wienkonvensjonen om konsulært samkvem av 1963 anføres ofte som et rettslig grunnlag for et slikt engasjement. Utenriksstasjoner kan blant annet ønske å gi konsulær bistand til barn eller foreldre, å få tilgang til informasjon i enkeltsaker, å delta på møter med barneverntjenesten, å overvære saker i fylkesnemnda og å møte barn under barnevernets omsorg.⁸

Utenriksstasjoner er ikke part i en barnevernsak og har ikke rett til innsyn i opplysninger i saken. Barneverntjenesten kan kun utgi opplysninger hvis den som har krav på taushet samtykker. For at barneverntjenesten skal kunne gi opplysninger om barnet, må begge foreldre og barn som er part i saken samtykke til dette. En privat part som ønsker bistand fra sin utenriksstasjon kan imidlertid selv velge å gi utenriksstasjonen innsyn i de dokumentene parten selv har tilgang til. Utenriksstasjonen kan henvende seg direkte til den private part eller dens advokat for å få slike opplysninger.

Det følger av forvaltningsloven § 12 at den private part har rett til å la seg bistå av en advokat eller annen fullmektig på alle trinn av barneverntjenestens saksbehandling. Den private part kan velge en representant fra en utenriksstasjon som fullmektig i barnevernsaker. Bistand fra en utenriksstasjon bør imidlertid ikke erstatte juridisk bistand.

Dersom en privat part ikke har en representant fra utenriksstasjonen som fullmektig, men likevel ønsker konsulær bistand i enkelte møter med barneverntjenesten, skal parten som hovedregel ha adgang til det. Barneverntjenesten bør ha vektige grunner for å nekte en part å ha med seg en konsulær representant for å ivareta sine interesser i saken. I vurderingen skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på hensynet til barnets beste. Formidling av

⁶ Norsk Retstidende 1999:593

⁷ Prop. 102 LS (2014-2015)

⁸ Utenriksstasjoners rolle i barnevernsaker – konsulær bistand, 03.07.2015

opplysninger om barnet eller den andre forelder i et slikt møte kan kun skje dersom begge foreldre samtykker til dette. Hvis barnet er part i saken må også barnet samtykke.

Enkelte utenriksstasjoner krever å bli informert hvis utenlandske statsborgere kommer under barnevernets omsorg. Konsulærkonvensjonen artikkel 36 gir ikke utenriksstasjoner et krav på å bli informert dersom barnevernet overtar omsorgen for et barn med utenlandsk statsborgerskap. Før eller ved en omsorgsovertakelse bør barneverntjenesten imidlertid rutinemessig spørre foreldrene om de ønsker at deres konsulære stasjon skal varsles. Både foreldre og barnets synspunkter skal tillegges stor vekt for om varsel skal gis.

Konsulærkonvensjonen artikkel 36 nr. 1 b forutsetter at barneverntjenesten som et utgangspunkt varsler utenriksstasjonen i saker om tvangsplassering av barn på institusjon for alvorlige atferdsvansker, dersom barn og foreldre ønsker dette. Barneverntjenesten kan la være å varsle utenriksstasjonen hvis det foreligger konkrete omstendigheter som tilsier at varsling ikke er til barnets beste.

2.7 Barn med uavklart oppholdstillatelse

Barnevernloven gjelder for alle barn i Norge uavhengig av oppholdsstatus, statsborgerskap og bakgrunn. Alle barn som bor i Norge har rett til beskyttelse mot overgrep og omsorgssvikt.

Dersom barnevernet mottar en bekymringsmelding om et barn med asyl-/flyktningebakgrunn, uavhengig av oppholdsstatus eller om de bor sammen med eller uten familie, skal meldingen følges opp etter samme prosedyrer som gjelder for andre barnevernsaker, jf. barnevernloven § 4-3. Det samme gjelder for undersøkelser og tiltak også presisert i eget rundskriv⁹.

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) skal gi alle enslige, mindreårige asylsøkere under 15 år tilbud om opphold på et omsorgssenter. Omsorgssenteret skal gi barnet nødvendig omsorg og trygghet, samt sørge for at barnet får den oppfølging og behandling det har behov for. Dette innebærer blant annet oppfølging når det gjelder skole, fritidsaktiviteter, helsetjenester og andre tiltak barnet har behov for. Tilbudet barnet får ved omsorgssentret gjelder til utlendingsmyndighetene har fattet et vedtak i asylsaken og barnet blir bosatt i en kommune, eller forlater landet. Når barnet blir bosatt er det kommunen som overtar ovennevnte ansvar og bestemmer hvilken tjeneste i kommunen som er ansvarlig for oppfølgingen. Det kan fattes vedtak om barneverntiltak etter den enkeltes behov i henhold til barnevernloven. Et eventuelt barneverntiltak utløser refusjonsrett fra staten¹⁰.

⁹ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2010, (Q-06/2010)

¹⁰ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2015 (Q-05/2015)

Det er Utlendingsdirektoratet som er ansvarlig for å gi enslige mindreårige asylsøkere over 15 år et botilbud i asylsøkerfasen. De blir tilbudt plass i mottak for enslige mindreårige eller i egne avdelinger tilknyttet ordinære asylmottak, og vil også være kommunenes ansvar ved innvilget oppholdstillatelse, tilsvarende som for barn under 15 år.

Det er Utlendingsdirektoratet som er ansvarlig for å gi enslige mindreårige asylsøkere over 15 år et botilbud i asylsøkerfasen. De blir tilbudt plass i mottak for enslige mindreårige eller i egne avdelinger tilknyttet ordinære asylmottak, og vil også være kommunenes ansvar ved innvilget oppholdstillatelse, jf. barn under 15 år.

2.8 Barn under kriminalomsorgen

Barneverntjenesten har et særlig ansvar ovenfor ungdom som fengsles og gjennomfører straff. Barneverntjenesten kan også ha et ansvar for å samarbeide med kriminalomsorgen når barnets foreldre fengsles eller gjennomfører straff.¹¹

Barneverntjenesten skal delta i møter om fengsling av barn, uttale seg og informere om behov for tiltak overfor ungdommen, med mindre retten finner det åpenbart unødvendig jf. barnevernloven § 3-5. Videre skal barneverntjenesten gi informasjon om tiltak som er under iverksetting. Barneverntjenesten skal bistå dommeren med faglige vurderinger og råd, og møteplikten skal sikre at barnevernets ansvar etter barnevernloven utøves selv om barnet er i politiets eller kriminalomsorgens varetekt.¹²

Det er påtalemyndigheten som er forpliktet til å varsle barneverntjenesten om fengslingen, jf. straffeprosessloven § 183 tredje ledd. Bestemmelsen er tatt inn som et virkemiddel for å styrke forberedelsen til løslatelse av barn samt legge til rette for at det lokale hjelpeapparatet kommer rask i gang med etableringen av nødvendige tiltak. Det er kriminalomsorgen som skal utarbeide en koordinert løslatelsesplan for ungdommen som forplikter de ulike aktører til oppfølgings- og tilbakeføringsarbeidet.

Barneverntjenesten skal delta i vurderingen av hvilke tiltak ungdommen kan ha behov for etter endt soning. Dette gjelder uavhengig av om ungdommen har mottatt tiltak fra barnevernet før påbegynt soning, eller om ungdommen fyller 18 år før løslatelsen. Overfor de sistnevnte skal barneverntjenesten tilby etterverntiltak.

For ungdom som har pågående tiltak fra barneverntjenesten ved pågripelse, har den kommunen som har iverksatt tiltak, ansvar for å delta på fengslingsmøter og følge opp ungdommen videre. For ungdom som ikke har tiltak fra tidligere er det barneverntjenesten i kommunen der pågripelsen finner sted, som har ansvaret, jf. barnevernloven § 8-1.

¹¹ Rutiner og regler for informasjonsutveksling mellom kriminalomsorgen og barneverntjenesten (ferdigstilles i løpet av september 2015)

¹² Prop. 135 L (2010-2011)

2.9 Barn med behov for beskyttet tilsyn etter barneloven

Beskyttet tilsyn etter barnelovens § 43 a er begrenset til tilfeller der det kun er aktuelt med et sterkt begrenset samvær. Det kan dreie seg om saker der det har vært problematikk knyttet til vold, rus og psykiske lidelser, som kan påvirke omsorgsevnen, men der det likevel vil være til barnets beste med et begrenset samvær. I disse sakene skal det være til barnets beste å ha noe samvær. Samvær med beskyttet tilsyn skal ikke fastsettes der barnet har vært utsatt for eller vitne til alvorlige forhold som vold og overgrep, og det er fare for gjentakelse eller traumatisering av barnet.

Omfanget og varigheten av tilsynssamværet blir av en dommer fastsatt ut i fra barnets behov og begrunnelsen for tilsynet. Tilsynet kan ikke overstige 16 timer per år i en sak og tilsynsåret beregnes fra dato for første gjennomførte tilsynssamvær og et år frem i tid. Begrensningen av antall timer med tilsyn følger således ikke kalenderåret.

Barnelova § 43 a første ledd slår fast at det er barneverntjenesten i den kommunen der barnet bor fast som har ansvaret for å oppnevne tilsynsperson til beskyttet tilsyn. Kommunen der barnet bor fast på tidspunktet pålegget blir fastsatt vil være bostedskommunen til den av foreldrene barnet bor fast hos og økonomisk ansvar for tilsynet følger av dette.

Gjennom ansvaret for tilsynet vil kommunen der barnet bor få kunnskap om barnets situasjon og dermed kunne følge opp barnet på annen måte dersom det er behov for det.¹³ Det fremgår at veileder om tilsyn at ved samvær med tilsyn etter barneloven § 43a skal det registres en melding jf. barnevernloven § 4-2, men det skal ikke automatisk opprettes en undersøkelsessak.

¹³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2014 (Q-1220B)

Del II Barneverntjenestens saksbehandling

3 Barneverntjenestens saksforberedelse

Barneverntjenestens saksforberedelse er i stor grad styrt av reglene i forvaltningsloven og barnevernloven. Det stilles både generelle krav som barneverntjenesten alltid må forholde seg til, og spesielle krav i saker hvor det skal fattes enkeltvedtak. Det er viktig for barneverntjenesten og privatpersoner som berøres av vedtakene å få avklart hvem som har partsrettigheter, da dette er av stor betydning for barneverntjenestens saksforberedelse.

3.1 Partsrettigheter

Den «avgjørelsen retter seg mot eller som saken direkte gjelder» har etter forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e partsrettigheter. I en barnevernsak er det først og fremst barnets foreldre og barnet selv som har slike rettigheter.

Partsrettigheter i en barnevernsak utløser viktige rettigheter for den saken direkte gjelder. Parter har blant annet retten til innsyn i sakens dokumenter, rett til å klage på vedtak, deltagelse i tvangssak for fylkesnemnda og en rett til kontradiksjon, altså en mulighet til å redegjøre for sitt syn.

I saker hvor barneverntjenesten har myndighet til å fatte vedtak skal barneverntjenesten selv ta stilling til hvem som har partsrettigheter. Barneverntjenestens vurdering kan påklages til fylkesmannen jf. barnevernloven § 6-5. I de saker hvor fylkesnemnda kan fatte vedtak om tvang har barneverntjenesten et ansvar for å forberede saken herunder spørsmålet om hvem som har partsrettigheter. Barneverntjenestens vurderinger har stor betydning for dem det gjelder, og det er viktig for alle involverte å avklare hvem som har partsrettigheter så tidlig som mulig i saksforberedelsene. Fylkesnemnda har et overordnet ansvar for å vurdere hvem som gis partsrettigheter i saker som hører under fylkesnemndas ansvarsområde.

3.1.1 Barnet som part

Barnevernloven § 4-1 slår fast at barnet skal gis mulighet til medvirkning, og at det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Videre at barn som er under omsorg gis anledning til å ta med seg en person de har særlig tillit til i samtaler med barneverntjenesten. Dette gjelder uavhengig av barnets partsstatus.

Barn som har fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal informeres og gis anledning til å uttale seg i sak som berører han eller henne jf.

barnevernloven § 6-3 første ledd. Det vil si at barnet skal få si sin mening før det blir truffet avgjørelser som berører han eller henne. Eksempelvis i en undersøkelse, vedtak om frivillige hjelpetiltak eller tvangsvedtak som fattes av fylkesnemnda. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det er derfor viktig at barnets kontaktperson i barneverntjenesten bruker tilstrekkelig tid på å ha samtaler med barnet. I saker som behandles av fylkesnemnda har barnet en egen talsperson som skal ivareta at barnets synspunkter kommer frem.

Barn som har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder, kan opptre som part i saken og kan gjøre partsrettigheter gjeldende, jf. barnevernloven § 6-3 annet ledd. I sak som gjelder tiltak for barn med alvorlige atferdsvansker, jf. barnevernloven §§ 4-24 og 4-26, eller barn som kan være utsatt for menneskehandel jf. barnevernloven § 4-29, skal barnet alltid regnes som part uansett alder.

Fylkesnemnda kan innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i særlige tilfelle, jf. § 6-3 annet ledd annet punktum. Det følger forutsetningsvis av denne bestemmelsen at det bare er i saker som hører under fylkesnemndas myndighetsområde at barn under 15 år kan innvilges partsrettigheter. Det er fylkesnemnda som avgjør om barn som ellers ikke ville hatt partsrettigheter, skal innvilges partsrettigheter under saken. Dersom barneverntjenesten mener at barnet bør opptre som part, bør dette fremgå av barneverntjenestens saksfremlegg til fylkesnemnda. Dersom barnet ønsker å opptre som part i saken, men barneverntjenesten mener at partsrettigheter ikke bør innvilges, bør også dette fremgå av barneverntjenestens saksfremlegg.

Barnets selvstendige partsrettigheter påvirker ikke foreldrenes partsrettigheter.

3.1.2 Foreldre som part

Biologiske foreldres partsrettigheter i en barnevernsak har i stor grad blitt knyttet opp mot hvorvidt den enkelte av foreldrene har del i foreldreansvaret eller ikke. Den av foreldrene barnet bor sammen med og som i tillegg har foreldreansvar for barnet vil alltid være part i en sak etter barnevernloven. En forelder som ikke bor sammen med barnet, men som har del i forelderansvaret vil også ha partsrettigheter i de fleste saker. I dette kapittelet kommenteres foreldres partsrettigheter på forskjellige stadier av en barnevernsak.

Hvem har del i forelderansvaret?

Både mor og far har som hovedregel foreldreansvar for felles barn. Foreldre som er gift eller samboere når barnet blir født, får automatisk felles foreldreansvar. For barn født fra og med 1. januar 2006 er samboere registrert på samme adresse i folkeregisteret likestilt med ektefeller. I andre tilfeller må felles forelderansvar avtales mellom foreldrene. Dersom foreldrene ikke blir enige kan domstolen avgjøre spørsmålet om foreldreansvar, og en forelder kan bli fratatt foreldreansvaret dersom særlige grunner foreligger. Departementet

har foreslått at barnelovens utgangspunkt skal være felles foreldreansvar for alle, også for de som ikke bor sammen når barnet blir født.¹⁴

3.1.2.1 Partsrettigheter i en undersøkelsessak

Foreldre som har del i foreldreansvaret og daglig omsorg for barnet er alltid part i en undersøkelsessak. Dersom vilkårene for å åpne en undersøkelsessak i barnevernloven § 4-3 er oppfylt skal barneverntjenesten undersøke barnets totale omsorgssituasjon. Har barnet har delt bosted eller regelmessig samvær med den andre av foreldrene, vil det normalt være nødvendig å vurdere omsorgssituasjonen hos begge foreldre. I en undersøkelsessak må barneverntjenesten derfor gjøre en konkret vurdering av om undersøkelsen eller resultatet av denne vil kunne påvirke begge foreldre på en slik måte at begge foreldre skal gis partsrettigheter.

3.1.2.2 Partsrettigheter når det fattes vedtak om hjelpetiltak

Dersom barneverntjenesten i sin undersøkelse konkluderer med at det er behov for frivillige hjelpetiltak i hjemmet etter barnevernloven § 4-4, er det i utgangspunktet bare den av foreldrene som har den daglige omsorgen for et barn under 15 år som har partsrettigheter. En forelder som ikke har daglig omsorg for barnet vil ikke automatisk ha partsrettigheter. Utgangspunktet gjelder uavhengig av om denne forelder har del i forelderansvaret eller ikke. Samtykke fra en forelder som ikke har partsrettigheter er derfor ikke nødvendig for å sette inn frivillige hjelpetiltak.

Hjelpetiltak fra barneverntjenesten vil normalt være tiltak som den av foreldrene som bor sammen barnet alene kan ta stilling til etter barnelovens regler. At tiltaket formidles gjennom barneverntjenesten, får ingen innvirkning på hva den av foreldrene som barnet bor sammen med kan ta stilling til på egenhånd. Kun dersom tiltaket retter seg mot eller direkte berører den andre forelder vil denne ha partsrettigheter. Et eksempel på dette vil være at tiltaket griper inn i dennes samværsrett med barnet.

3.1.2.3 Tvangssaker for fylkesnemnda

Omsorgsovertagelse

Foreldre som har del i foreldreansvaret vil alltid være part i en sak om omsorgsovertakelse. Dette gjelder uavhengig av hvem av foreldrene barnet bor sammen med, og uavhengig av omfanget av samvær og kontakt med barnet.

For foreldre uten del i forelderansvaret må det gjøres en konkret og skjønnsmessig vurdering av om et vedtak om omsorgsovertagelse vil påvirke vedkommende på en måte som tilsier at det bør gis partsrettigheter. Dersom en forelder uten del i forelderansvaret over tid har tatt del i den daglige omsorgen eller hatt regelmessig samvær skal vedkommende gis

¹⁴ Høringsnotat av 25. juni 2015

partsrettigheter. Barneverntjenesten må gjøre en konkret vurdering av om en forelder uten del i forelderansvaret som har hatt begrenset kontakt med barnet bør gis partsrettigheter. Et vedtak om omsorgsovertagelse vil endre rammene og muligheten for kontakt mellom barnet og denne av foreldrene i fremtiden. Det bør derfor vises varsomhet med å nekte foreldre som har hatt kontakt med barnet partsrettigheter i en sak om omsorgsovertagelse. Dette må gjelde uavhengig av om denne har del i forelderansvaret eller ikke.

En forelder som ikke har hatt daglig omsorg for barnet vil ikke kunne kreve at omsorgen for barnet skal overføres fra den andre av foreldrene til seg selv. Bakgrunnen for dette er at det er barneloven (lov av 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre) som regulerer fordeling av foreldreansvar mellom foreldrene og hvor barnet skal ha fast bosted. Partene kan imidlertid fritt avtale at den daglige omsorgen overføres fra den ene av foreldrene til den andre forut for behandlingen i fylkesnemnda. Spørsmålet om omsorgsovertagelse må da rette seg mot den som innehar den daglige omsorgen for barnet. Barneverntjenesten må i slike tilfeller foreta en ny vurdering og undersøkelse av barnets endrede omsorgssituasjon.

Samvær

Dersom det er nødvendig med en omsorgsovertagelse skal fylkesnemnda alltid ta stilling til omfanget av samvær mellom barn og foreldre. Foreldre som har hatt den daglige omsorg og del i foreldreansvaret vil alltid være part i en sak om samvær. Dersom omsorgen blir overtatt av det offentlige vil den forelder som har hatt hyppig samvær med barnet få redusert samværsomfanget betraktelig. Videre vil foreldrene ikke selv kunne avtale seg i mellom forhold anliggende barnet. Barneverntjenesten inntretr som avtalepart. Også foreldre som verken har hatt daglige omsorg for barnet, del i forelderansvaret eller en fast samværsordning har derfor som en hovedregel partsrettigheter i forhold til fastsettelsen av samvær. Kun dersom tilknytningen til barnet er så fjern at det åpenbart ikke er rettslig adgang til å gi en rett til samvær kan partsrettigheter nektes.¹⁵ Dette er en meget høy terskel.

Fratakelse av forelderansvar og adopsjon mot foreldrenes vilje

Foreldre som har foreldreansvar for barnet, men ikke bor fast sammen med barnet, vil naturligvis være part i sak om fratakelse av foreldreansvar.

Spørsmålet om samtykke til adopsjon berører barnets rettsforhold til begge sine foreldre. Ikke bare forelder som har hatt foreldreansvaret, men også forelder som ikke har hatt foreldreansvaret for barnet, blir å regne som part når spørsmålet om samtykke til adopsjon skal behandles i fylkesnemnda. Kommunen skal i forbindelse med saksforberedelsen varsle foreldrene om saken, også den forelder som ikke har hatt foreldreansvaret for barnet.

Foreldres partsrettigheter kan utøves selvstendig og uavhengig av barnets partsrettigheter. Foreldrenes partsrettigheter begrenses i disse tilfellene ikke til de tilfelle hvor foreldrenes partsrettigheter utøves i samsvar med barnets ønsker.

¹⁵ Norsk Retstidende 2001:835

3.1.3 Fosterforeldre som parter

Fosterforeldre er i utgangspunktet ikke å anse som parter i saker etter barnevernloven. I saker som gjelder opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse har fosterforeldre likevel en rett til å uttale seg for fylkesnemnda. Fosterforeldrenes uttalelse skal innhentes av barneverntjenesten, og vil normalt være en del av barneverntjenestens saksforberedelse for fylkesnemnda.

Heller ikke i sak som gjelder flytting av et barn som bor i fosterhjem etter barnevernloven § 4-17 har fosterforeldrene automatisk partsrettigheter og en rett til å klage på vedtaket. Hvorvidt fosterforeldrene er så direkte berørt av vedtak om flytting at de er å anse som parter, må vurderes konkret i det enkelte tilfelle. Tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene og varigheten av fosterhjems plasseringen vil være de sentrale momenter i denne vurderingen. Videre vil bakgrunnen for flyttevedtaket være av betydning for fosterforeldrenes partsstilling. Dersom vedtaket er begrunnet i forhold i fosterhjemmet, kan dette være et moment i vurderingen av om fosterforeldrene bør gis partsrettigheter.

Fosterforeldre vil ikke ha partsrettigheter når det gjelder behandlingen av spørsmålet om samvær mellom barnet og biologiske foreldre. Samværsordninger mellom barn og biologiske foreldre vil i de fleste tilfelle være en forutsetning for fosterhjems plasseringen. I disse tilfellene kan det imidlertid helt unntaksvis forekomme at fosterforeldrene bør anses som parter etter en konkret vurdering. Dette kan for eksempel være tilfelle der det tas sikte på en samværsordning som er særlig omfattende, og som i stor grad berører fosterfamiliens praktiske gjennomføring av dagliglivet.

Dersom fosterforeldrene anses som parter i en sak etter barnevernloven innebærer dette at fosterforeldrene kan utøve partsrettigheter på lik linje med andre parter. Dette innebærer blant annet at fosterforeldrene har rett til dokumentinnsyn, rett til å påklage vedtak og rett til å la seg bistå av advokat.

3.2 Inhabilitet

Forvaltningslovens habilitetsregler regulerer i hvilke tilfeller en offentlig tjenestemann ikke kan være med i behandlingen eller avgjørelsen av en barnevernsak, jf. forvaltningsloven §§ 6-10. Reglene om habilitet gjelder for alle ansatte i barneverntjenesten, også for medlemmer i et eventuelt folkevalgt organ. Etter forvaltningsloven § 10 gjelder habilitetsreglene også for andre som handler på vegne av kommunen. Eksempler på dette kan være innleide konsulenter eller sakkyndige som er oppnevnt av fylkesnemnda eller engasjert av barneverntjenesten. Sakkyndige som engasjeres av barneverntjenesten skal levere en

skriftlig egenerklæring for å sikre uavhengighet og åpenhet rundt habilitetsvurderingene.¹⁶ Habilitetsreglene gjelder for alle vedtak og beslutninger etter barnevernloven, jf. forvaltningsloven § 3 første ledd.

Etter forvaltningsloven § 6 er en tjenestemann inhabil når han er part i saken eller når han er i slekt eller svogerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken, eller når vedkommende er eller har vært gift med eller forlovet med, eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part. Videre er en tjenestemann inhabil dersom han er eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte.

Dersom det foreligger andre særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til vedkommende sin upartiskhet, er tjenestemannen inhabil. Det er ikke uvanlig at en kontaktperson i barneverntjenesten kan bli møtt med en slik påstand, og det må gjøres en konkret og skjønnsmessig vurdering i hver enkelt sak. Særegne forhold kan være nært vennskap eller fiendskap mellom tjenestemannen og parten. Uoverensstemmelser mellom en part og en kontaktperson fører ikke i seg selv til inhabilitet, men det skal legges vekt på om det er parten som har reist habilitetsinnsigelsen. Er det tvil om en tjenestemann er inhabil, anbefales at tjenestemannen ikke har noen rolle i behandlingen av saken dersom dette er praktisk mulig. Det er viktig for barneverntjenestens mulighet til å få til et konstruktivt samarbeid at familiens tillit til barneverntjenesten opprettholdes dersom det er mulig.

En tjenestemann kan forberede en sak, men ikke treffe avgjørelsen dersom en overordnet i barneverntjenesten er inhabil.

Etter forvaltningsloven § 7 kan en tjenestemann som er inhabil behandle eller treffe foreløpig avgjørelse i en sak selv om vedkommende er inhabil, dersom utsettelse ikke kan skje uten vesentlig ulempe eller skadevirkning. Denne bestemmelsen vil kunne komme til anvendelse i akutsituasjoner hvor det er nødvendig å fatte vedtak umiddelbart.¹⁷ Denne adgangen bør benyttes med forsiktighet for ikke å svekke tilliten til barneverntjenesten.

I henhold til forvaltningsloven § 8 første ledd avgjør tjenestemannen selv om han er inhabil. Denne vurderingen skal tjenestemannen foreta av eget tiltak. Dersom en part har reist inhabilitetsinnsigelser som tjenestemannen mener ikke kan føre frem, eller tjenestemannen mener han er habil til tross for at det foreligger momenter i saken som kan gjøre det berettiget å reise inhabilitetsspørsmålet, bør spørsmålet tas opp med nærmeste leder. Dette skal gjøres dersom en part krever det og det kan gjøres uten at det oppstår vesentlig forsinkelser.

¹⁶ Veiledende retningslinjer: Bruk av egenerklæring ved engasjering eller oppnevning av sakkyndige i barnevernsaker (2014)

¹⁷ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

Når en tjenestemann er inhabil, skal det om nødvendig oppnevnes stedfortreder for vedkommende, jf. forvaltningsloven § 9 første ledd. Slik oppnevning er ikke nødvendig dersom saken ordinært kan behandles av andre tjenestemenn.

Dersom det er forbundet med særlig ulempe å få oppnevnt stedfortreder, kan departementet for det enkelte tilfelle beslutte at en sak skal overføres til et sideordnet eller overordnet organ, jf. forvaltningsloven § 9 annet ledd. I barnevernsaker vil det kunne være aktuelt å overføre en sak fra en kommune til en annen. Fullmakten til å overføre en sak fra en kommune til en annen er delegert fra departementet til fylkesmannsembetene. En slik overføring forutsetter at kommunen selv har vurdert habilitetsspørsmålet og om det ville vært tilstrekkelig at det oppnevnes en stedfortreder i saken. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at kommunen selv mener seg inhabil. Fylkesmannen må gjøre en selvstendig vurdering av dette. Overføring av ansvar fra en kommune til en annen på grunn av inhabilitet skal ikke skje uten at fylkesmannen har besluttet dette, og det er en forutsetning at overføring av saker fra en kommune til en annen bare skal skje i særlige tilfeller. Normalt vil dette kun være aktuelt dersom barnevernleder er inhabil.

3.3 Almennelige regler om saksbehandlingen

3.3.1 Veiledningsplikten

Etter forvaltningsloven § 11 har barneverntjenesten en alminnelig veiledningsplikt innenfor sitt område. Veiledningsplikten gjelder overfor private parter i saker som er under behandling, og ellers overfor personer som spør om sine rettigheter og plikter i et konkret forhold av aktuell interesse for vedkommende. Under behandlingen av en sak skal barneverntjenesten av eget tiltak vurdere partens behov for veiledning. Veiledningen skal omfatte gjeldende lover og forskrifter og vanlig praksis på området, samt regler om saksbehandlingen, særlig om parters rettigheter og plikter etter forvaltningsloven og barnevernloven.

I barnevernsaker er det særlig viktig å sikre at partene forstår barnevernets rolle og saksgangen samt å gi veiledning om adgangen til å møte med advokat og adgangen til fri rettshjelp, jf. forvaltningsloven § 12. Barneverntjenesten er forpliktet til å sørge for at både foreldre og barn forstår hva som blir formidlet til dem. Om nødvendig skal det benyttes tolk. Videre er det viktig å gjøre oppmerksom på partens rett til dokumentinnsyn etter forvaltningsloven § 18. Kontaktpersonen skal snakke med og sikrer at barnet forstår hva som skjer, og sørger for at barnets rettigheter blir ivaretatt.

3.3.2 Forhåndsvarsling av enkeltvedtak

Etter forvaltningsloven § 16 første ledd skal en part som ikke allerede ved søknad eller på annen måte har uttalt seg, varsles og gis anledning til å uttale seg innen en fastsatt frist før vedtak treffes. Parten må få tid på å områ seg og eventuelt finne en advokat eller fullmektig som kan bistå. Dersom et barn har fylt 15 år og er part i saken, jf. barnevernloven § 6-3

annet ledd og er representert ved verge eller ved foreldrene, skal både barnet selv og foreldre/verge varsles og gis anledning til å uttale seg. Dersom barnet er part i saken og ikke er representert ved foreldre eller verge, er det barnet selv som skal ha varsel og uttalerett. I barnevernsaker er foreldrene parter i saken selv om barnet har selvstendige partsrettigheter.

Etter forvaltningsloven § 16 annet ledd skal forhåndsvarslet redegjøre for hva saken gjelder, og ellers inneholde det som er nødvendig for at parten på forsvarlig måte skal kunne ivareta sine interesser. Det er ikke et krav at partene skal få kopi av relevante dokumenter som foreligger i saken, og som parten vil kunne gjøre seg kjent med etter forvaltningsloven § 18. Det kan imidlertid være rimelig og hensiktsmessig at parten får kopi av disse sammen med forhåndsvarslet. Hovedregelen er at forhåndsvarslet skal gis skriftlig. Når det vil være særlig byrdefullt eller når saken haster kan varslet gis muntlig. Eksempelvis kan det være aktuelt når det umiddelbart er nødvendig å fatte midlertidig vedtak i akutsituasjoner.¹⁸

Forvaltningsloven inneholder ingen nærmere angivelse av på hvilket trinn i saksbehandlingen forhåndsvarsel skal gis, og hvor lang fristen for parten å uttale seg bør være. Partene må imidlertid gis en reell mulighet til å bidra til sakens opplysning. Kravet om å varsle partene følger også av alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper samt av kravet til forsvarlig saksutredning i barneverntjenesten.

I forvaltningsloven § 16 tredje ledd er det gjort enkelte unntak fra varslingsplikten. Blant annet kan forhåndsvarsel unnlates når varsling ikke er praktisk mulig. Dette vil kunne være tilfelle i akutsituasjoner når vedtak må fattes umiddelbart.¹⁹ Det er videre gjort unntak fra varslingsplikten når forhåndsvarsel vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres. Unntaket kan være aktuelt når det er grunn til å regne med at parten vil søke å forhindre iverksettelsen av vedtaket dersom han/hun får vite om det på forhånd. Dersom det er fare for at barnet vil bli holdt skjult, kidnappet eller skadet skal ikke partene gis forhåndsvarsel. Det er videre gjort unntak dersom parten ikke har kjent adresse og man etter en avveining finner at ettersporing vil kreve mer tid og arbeid enn rimelig er sett i forhold til partens interesser og til betydningen av varslet. Forhåndsvarsel kan også unnlates når parten på annen måte har fått kunnskap om at vedtak skal treffes og har hatt rimelig foranledning til å uttale seg, eller varsel av andre grunner må anses åpenbart unødvendig. Et eksempel på dette er at det skal fattes et vedtak som er i samsvar med partens ønsker.

Forvaltningsloven § 16 inneholder ikke noe pålegg til barneverntjenesten om at partene skal holdes løpende orientert om saksgangen og nye opplysninger som kommer inn. En slik plikt er imidlertid nærmere regulert i forvaltningsloven § 17 om forvaltningens utrednings- og informasjonsplikt. En slik plikt kan også følge av veiledningsplikten etter forvaltningsloven § 11 som er nærmere omtalt ovenfor.

¹⁸ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

¹⁹ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

3.3.3 Barneverntjenestens utrednings- og informasjonsplikt

I forvaltningsloven § 17 første ledd pålegges forvaltningsorganet å påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Utredningsplikten har en nær sammenheng med barnevernets plikt til å veilede og orientere partene om saken samt å forhåndsvarsle om et mulig vedtak. Barneverntjenesten må sørge for at faktum blir klargjort så langt det er mulig, og at de opplysninger som fremkommer i saken kontrolleres. Hvor omfattende undersøkelser som skal gjennomføres vil måtte avhenge av forholdene i den enkelte sak. Eksempelvis må forberedelser og undersøkelser til et tvangsvedtak gjøres langt grundigere enn når det skal treffes vedtak om et hjelpetiltak som sakens parter ønsker. Sakens viktighet og konsekvensene av et uriktig vedtak må tas i betraktning.

Når forvaltningsorganet mottar opplysninger under saksforberedelsen, vil det ofte være rimelig å legge opplysningene frem for parten, slik at han/hun får anledning til å imøtegå dem. Barneverntjenesten skal påse at barn som har partsrettigheter får muligheten til å uttrykke sitt syn på linje med andre parter. Barn som ikke har partsrettigheter skal også få uttrykke sitt syn, og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Barnets rett til å delta i egen sak følger av både barnevernloven, barneloven og barnekonvensjonen. På bakgrunn av inkorporeringen av barnekonvensjonen ble også barns rett til medvirkning presisert i forvaltningsloven § 17.

Forvaltningsloven § 17 annet ledd gjelder opplysninger som forvaltningen mottar om en part. Slike opplysninger skal forelegges parten til uttalelse, med mindre det foreligger omstendigheter som nevnt i annet ledd bokstav a-c. Barneverntjenesten skal forelegge slike opplysninger for parten selv om parten ikke ber om dette.

Unntak fra informasjonsplikten gjelder blant annet dersom opplysningene er bekreftet av en fremstilling parten selv har gitt, dersom rask avgjørelse er påkrevet av hensyn til andre parter eller offentlige interesser eller dersom opplysningene ikke har avgjørende betydning for utfallet av vedtaket. I barnevernsaker vil hensynet til nødvendigheten av en rask avgjørelse kunne tilsa at opplysninger ikke forelegges parten. Dette unntaket kan komme til anvendelse når det er påkrevet av hensynet til barnet å treffe en avgjørelse raskt i akutt situasjoner.²⁰ Det er også gjort unntak dersom underretning av andre grunner er unødvendig eller uhensiktsmessig ut fra hensynet til parten selv. Dette kan for eksempel være dersom avgjørelsen vil bli i tråd med partens ønsker.

Etter forvaltningsloven § 17 tredje ledd bør partene for øvrig gjøres kjent med opplysninger av vesentlig betydning som det må forutsettes at de har grunnlag og interesse for å uttale seg om, og som parten etter lovens § 18 har rett til å gjøre seg kjent med. Forvaltningsloven § 17 tredje ledd omfatter opplysninger som ikke dekkes av annet ledd, og gjelder først og fremst opplysninger om andre parter og konsekvenser av vedtaket. Ved avveiningen skal det legges vekt på om rask avgjørelse er ønskelig og om hensynet til parten er tilstrekkelig

²⁰ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

ivaretatt på annen måte, for eksempel ved at vedkommende er gjort kjent med retten etter forvaltningsloven § 18 til å se sakens dokumenter.

Både forvaltningsloven § 17 annet ledd og tredje ledd begrenses ved de unntak fra dokumentinnsyn som er fastsatt i lovens §§ 18 og 19, jf. pkt. 3.3.8.

Det følger videre av forvaltningsloven § 17 fjerde ledd at dersom et barn på 15 år eller mer er part i saken, skal opplysninger som nevnt i annet og tredje ledd også forelegges den mindreårige selv, med mindre den mindreårige selv har erklært at det ikke er nødvendig.

3.3.4 Saksbehandlingstid og foreløpig svar

Etter forvaltningsloven § 11 a skal en sak forberedes og avgjøres uten ugrunnet opphold. Dersom det vil ta uforholdsmessig lang tid før en henvendelse til barneverntjenesten kan besvares, skal vedkommende snarest mulig underrettes om dette. Hva som kan regnes som "uforholdsmessig lang" behandlingstid, bør vurderes i lys av de forventninger parten i alminnelighet vil ha til barneverntjenestens saksbehandlingstid. Eksempelvis må en kunne anta at melder forventer en rask tilbakemelding på at en bekymringsmelding er mottatt. I saker som gjelder enkeltvedtak, som for eksempel søknader om hjelpetiltak etter barnevernloven, skal det gis foreløpig svar dersom en henvendelse ikke kan behandles i løpet av en måned etter at den er mottatt. Foreløpig svar kan gis skriftlig eller muntlig.

3.3.5 Taushetsplikt, herunder reglene om opplysningsplikt

Det følger av barnevernloven § 6-7 første ledd at barneverntjenesten, en institusjon, et senter for foreldre og barn eller et omsorgssenter for mindreårige etter barnevernloven har taushetsplikt i henhold til forvaltningsloven §§ 13 til 13 e.²¹ I tillegg inneholder barnevernloven § 6-7 annet, tredje og fjerde ledd enkelte særregler for barneverntjenestens taushetsplikt som supplerer, og går noe lenger enn forvaltningslovens regler. Taushetsplikten gjelder enhver som utfører tjeneste eller arbeid for barneverntjenesten, en institusjon, senter for foreldre og barn eller omsorgssenter for mindreårige etter barnevernloven. Dette innebærer at ikke bare barneverntjenestens egne ansatte, men også andre som tar oppdrag for barneverntjenesten har slik taushetsplikt. Dette kan eksempelvis være sakkyndige, tilsynsførere, støttekontakter og talspersoner. Brudd på taushetsplikten er straffbart.²²

Taushetsplikten omfatter alle personopplysninger, også opplysninger om fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted, jf. barnevernloven § 6-7 annet ledd og forvaltningsloven § 13 annet ledd. Opplysninger om at barneverntjenesten har vært i kontakt med en familie vil i prinsippet være undergitt taushetsplikt.

²¹ Barnevernets taushetsplikt er behandlet i rundskriv Q-24, mars 2005

²² Straffeloven § 121

For at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, kreves det at disse er mottatt i forbindelse med tjenesten eller arbeidet. Taushetsplikten er imidlertid ikke avhengig av hvor barneverntjenesten mottar opplysningene. Opplysningene er undergitt taushetsplikt enten de mottas på kontoret, på hjemmebesøk eller hjemme hos en selv. Det er heller ikke avgjørende på hvilken måte en mottar opplysningene. Dette kan være ved meddelelse fra foreldrene eller barnet selv, fra andre privatpersoner, fra andre offentlige organer eller noe man har observert.

Taushetsplikten er ikke absolutt. Både i forvaltningsloven og barnevernloven er gjort unntak fra taushetsplikten. For det første kan taushetsplikten ikke gjøres gjeldende overfor parten selv. En part har rett til innsyn i alle opplysninger i saken. I andre tilfelle kan opplysninger bare formidles videre der dette er hjemlet i forvaltningsloven, barnevernloven, annen lov, eller dersom den som har krav på taushet samtykker.

Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til andre er regulert i forvaltningsloven §§ 13a, 13 b og 13d, samt i barnevernloven § 6-7 tredje ledd. Etter barnevernloven § 6-7 tredje ledd kan opplysninger bare gis til andre forvaltningsorganer når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens, institusjonens, sentret for foreldre og barn eller omsorgssentret for mindreåriges oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse. Barneverntjenesten kan anmelde vold og overgrep mot barn uten hinder av taushetsplikten. Informasjon som er egnet til å belyse spørsmålet om straffeskyld hos foreldre i en slik sak er heller ikke underlagt barneverntjenestens taushetsplikt når barneverntjenesten har valgt å anmelde forholdet.²³ Ved mistanke om at foreldrene har utsatt barnet for vold eller overgrep, må det antas at det vil fremme barneverntjenestens arbeid at det formidles opplysninger til politiet som kan bidra til å få klarhet i hva som barnet faktisk har opplevd.

Etter barnevernloven § 6-7 tredje ledd annet punktum har barneverntjenesten plikt til å gi opplysninger til helse- og omsorgstjenesten i kommunen når barneverntjenesten har grunn til å tro at en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, jf. Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. av 24. juni 2011 nr. 30 (helse og omsorgstjenesteloven) § 10-3. Barneverntjenesten plikter å gi slike opplysninger av eget tiltak og etter pålegg fra de organer i kommunen som er ansvarlig for å undersøke denne type saker.

For ordens skyld gjøres oppmerksom på at taushetsplikten gjelder generelt, og ikke bare under saksforberedelsen. Taushetsplikten gjelder således også etter at vedtak er fattet og etter at en sak er avsluttet fra barneverntjenestens side. En ansatt har taushetsplikt om forhold en har blitt kjent med i arbeidet også etter arbeidsforholdets slutt.

²³ Norsk Retstidende 2013:323

3.3.6 Samarbeid med andre offentlige instanser.

Det følger av barnevernloven § 3-2 at barneverntjenesten skal medvirke til at barns interesser også ivaretas av andre offentlige organer, og at barneverntjenesten skal samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer.

Samarbeid mellom barneverntjenesten og andre offentlige instanser som kjenner til barnet og familien må skje innenfor rammene av reglene om taushetsplikt. Barneverntjenesten bør derfor samarbeide med familien og be om samtykke fra de som har krav på taushet til informasjonsutveksling når dette vil være til barnets beste. Selv om barnevernloven har en streng taushetsplikt åpner loven for tverretattlig samarbeid og informasjonsutveksling også i de tilfeller hvor det ikke gis et slikt samtykke. I de tilfeller hvor det vil fremme barneverntjenestens arbeid kan barneverntjenesten gi opplysninger til andre offentlige etater uten at taushetsplikten vil være til hinder for dette. Barneverntjenesten kan alltid drøfte aktuelle problemstillinger anonymt med andre offentlige instanser.

3.3.7 Bruk av tolk

Barneverntjenesten er forpliktet til å sørge for at både foreldre og barn forstår hva som blir formidlet til dem. Bruk av tolk vil i enkelte tilfeller være helt nødvendig for å ivareta en forsvarlig saksbehandling. Forvaltningsloven oppstiller ingen generell plikt til å bruke tolk eller oversetter i kontakt med personer som ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper, men barneverntjenesten har en alminnelig veiledningsplikt innenfor sitt saksområde jf. forvaltningsloven § 11.

Det følger av forvaltningsloven § 17 at barnevernet skal påse at en sak er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Det er barneverntjenesten som skal bestille tolk og foreta en vurdering av om tolk er nødvendig. Barnets og foreldrenes kontaktperson i barneverntjenesten skal sørge for at rettssikkerheten til barnet og foreldrene blir ivarettatt gjennom bruken av tolk. Bruk av tolk vil bidra til likeverdige tjenester til barn, unge og familier, uavhengig av etnisk eller språklig bakgrunn. Det er svært viktig at det brukes offentlig godkjent tolk. Tolkens upartiskhet er av stor betydning for tolkingens kvalitet. Barn, venner, ektefeller, slektninger, naboer eller kollegaer bør derfor ikke brukes som tolk.

Det er foreslått av departementet å forby og bruke barn som tolk. Forbudet er foreslått regulert gjennom forvaltningsloven.²⁴

3.3.8 Parters rett til innsyn i dokumenter

Barnevernloven inneholder ingen regler om en parts rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter. Retten til dokumentinnsyn for en part følger av forvaltningsloven. Etter forvaltningsloven § 18 har en part rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter med de begrensninger som følger av §§ 18 a, 18 b, 18 c, 18 d og § 19.

²⁴ NOU 2014: 8

Dette innebærer at parten har et rett til innsyn. Får parten avslag på innsynskravet, kan dette påklages jf. forvaltningsloven § 21. Det er parten selv eller partens fullmektig som må be om innsyn, og det må foreligge et dokument jf. forvaltningsloven § 2 bokstav f. Huskelapper og kladd, utkast vil ikke anses som et dokument i saken. Notater fra telefonsamtaler og møter/samtaler med klienter og referater fra for eksempel ansvarsgrupper vil normalt være dokumenter parten har krav på innsyn i. En e-post vil også være et dokument i saken jf. arkivforskriftens § 3-2, med mindre den er av privat karakter eller fremstår som muntlig høyt tenkning adskilt fra ordinær saksbehandling. Det er partens egen sak som er gjenstand for innsyn, herunder de brev og uttalelser som er skrevet i sakens anledning. Det er ingen tidsgrense for hvor lenge etter at saken er avsluttet at parten kan be om innsyn. Parten trenger ikke begrunne hvorfor han/hun vil ha innsyn i saken. Dersom en mindreårig selv er part i saken gjelder dette også den mindreårige selv.

Retten til innsyn gjelder under hele saksforberedelsen også etter at det er truffet vedtak i saken. Etter forvaltningsloven § 17 har barneverntjenesten plikt til å forelegge parten de omhandlede opplysninger uten at parten har bedt om innsyn i opplysningene. Noen slik plikt til å forelegge parten opplysninger av eget tiltak gjelder ikke etter forvaltningsloven § 18.

Partene er gitt rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter for å kunne ivareta sine interesser i saken. I barnevernsaker må partene derfor ha rett til å gjøre seg kjent med dokumenter og opplysninger før en sak skal behandles av barneverntjenesten (tiltak etter barnevernloven § 4-4 eller § 4-26) eller i fylkesnemnda. Før partene kan kreve adgang til dokumenter og opplysninger, må det imidlertid være en viss mulighet for at det foreligger en sak som skal tas opp til avgjørelse av barneverntjenesten eller av fylkesnemnda, og videre at vedkommende er å anse som part i saken. Dersom barneverntjenesten har satt i gang en undersøkelsessak etter barnevernloven § 4-3 vil det som regel være en viss mulighet for at saken vil bli tatt opp til avgjørelse av barneverntjenesten eller fylkesnemnda, og partenes rett til innsyn i saken vil derfor normalt foreligge på dette stadiet i saken. Er dette på det rene, må parten få rimelig tid til å sette seg inn i saken og få tid til å planlegge hvordan han/hun best skal ivareta sine interesser i saken.

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig for å kunne kreve innsyn at vedkommende mener at barneverntjenesten har fått opplysninger om ham/henne eller om hans/hennes familie, og ønsker å sette seg inn i hvilke opplysninger som foreligger. Lov om behandling av personopplysninger av 14. april 2000 nr. 31 (personopplysningsloven) gir imidlertid en person blant annet rett til innsyn i hva slags opplysninger som finnes om vedkommende hos forvaltningsorganet. Derimot har personen ikke krav på å gjøre seg kjent med opplysninger som gjelder andre enn seg selv. Vedkommende kan heller ikke kreve å gjøre seg kjent med opplysninger i interne dokumenter (personopplysningsloven § 23 bokstav e) og opplysninger det på grunn av egen helse eller forholdet til personer som står en nær, er utilrådelig at vedkommende får innsyn i (personopplysningsloven § 23 bokstav c).

3.3.8.1 Begrensninger i innsynsretten

I det følgende omtales begrensninger i hva en part har rett til å gjøre seg kjent med av barneverntjenestens opplysninger og saksdokumenter. Forvaltningsloven fastsetter hva partene har krav på å gjøre seg kjent med. Unntakene følger av §§ 18 a til 18 d og § 19.

Barneverntjenesten skal etter forvaltningsloven § 18 annet ledd alltid vurdere meroffentlighet. Det vil si at forvaltningen alltid skal vurdere hvorvidt en skal gjøre dokumenter og opplysninger tilgjengelige i større grad enn loven direkte fastsetter. Det vil i de fleste tilfelle være riktig av hensyn til parten å praktisere større åpenhet om en parts personlige forhold selv om opplysningene er av en slik art at de kan unntas fra partsinnsyn etter de regler som omhandles i det følgende. Når parten kjenner til at det foreligger dokumenter som han/hun ikke får anledning til å se, kan usikkerhet med hensyn til hva slags opplysninger dette gjelder gjøre større skade enn om personen blir gjort kjent med opplysningene. I henhold til forvaltningsloven § 18 annet ledd siste punktum skal hensynet til den private part veie tyngre enn hensynet til forvaltningen, og dersom disse hensyn er likestilte skal hensynet til den private part veie tyngst.

I de fleste tilfeller vil åpenhet danne grunnlag for trygghet og tillit til barneverntjenesten og gi mulighet for et gjensidig godt samarbeid mellom barneverntjenesten og den private part.

3.3.8.2 Dokumenter utarbeidet for egen saksforberedelse

En part har ikke krav på å gjøre seg kjent med saksdokumenter som barneverntjenesten har utarbeidet for sin interne saksforberedelse, jf. forvaltningsloven § 18 a. Parten har følgelig ikke krav på å få gjøre seg kjent med interne arbeidsdokumenter.

Dokumenter som er sendt ut fra barneverntjenesten kan aldri være interne. Det er imidlertid ikke noe vilkår at dokumentet i sin form eller sitt innhold fremtrer som et foreløpig notat, utkast eller lignende. Notater som er gjort etter opplysninger gitt muntlig av den private part vil heller ikke kunne betraktes som interne dokumenter, jf. forvaltningsloven § 11 d.

Opplysninger og anførsler mottatt utenfra i form av brev eller i annen skriftlig form, vil heller ikke kunne unntas som interne etter § 18 a.

3.3.8.3 Dokumenter innhentet utenfra for den interne saksforberedelse

Dersom det er nødvendig å innhente uttalelser fra et underordnet organ for å sikre forsvarlige avgjørelsesprosesser kan barneverntjenesten unnta dokumenter fra innsyn, jf. Forvaltningsloven § 18 b. For den kommunale barneverntjenesten selv vil dette unntaket være lite aktuelt. Unntaket vil imidlertid kunne komme til anvendelse for dokumenter som fylkesmannen innhenter fra barneverntjenesten, for eksempel i forbindelse med klage i en barnevernsak.

3.3.8.4 Faktiske opplysninger mv.

Selv om hele dokumentet eller deler av det er unntatt innsyn etter forvaltningsloven § 18a og § 18b, har partene likevel rett til å gjøre seg kjent med de deler av dokumentet som inneholder faktiske opplysninger, sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum jf. forvaltningsloven § 18 c. Bestemmelsen skal sikre at avgjørelsen i saken ikke treffes på et faktisk grunnlag parten ikke har fått mulighet til å kunne korrigere. Faktiske opplysninger vil typisk være opplysninger som legges til grunn som sikre og uomtvistelige. Retten til innsyn gjelder med mindre disse opplysningene er uten betydning for avgjørelsen eller opplysningene finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

Med faktiske opplysninger menes her opplysninger om faktiske forhold vedrørende familien og barnet. Innsynsretten gjelder også skjønsmessige vurderinger av de faktiske forhold som er foretatt av barneverntjenesten. Vurderinger av rettslige spørsmål faller utenfor innsynsretten.²⁵ Opplysninger om selve saksbehandlingen og prosessen vil som utgangspunkt falle også utenfor innsynsretten etter forvaltningsloven § 18c. Opplysninger om selve saksbehandlingen omfattes imidlertid av barneverntjenestens veiledningsplikt som følger av forvaltningsloven § 11 og § 11a.

3.3.8.5 Innsyn i interne dokumenter hos kommunene og fylkeskommunene

Forvaltningsloven § 18 d begrenser rekkevidden av unntakene i §§ 18 a og 18 b når det gjelder kommuner og fylkeskommuner. I § 18 d første ledd, bokstav a til d, er det en liste over visse dokumenttyper som det ikke kan gjøres unntak for i medhold av §§ 18 a og 18 b.

I utgangspunktet har den private part ikke krav på å få se barneverntjenestens forslag til fylkesnemnda før saken er oversendt fylkesnemnda. Øvrige dokumenter (som ikke er utarbeidet for den interne saksforberedelse) har imidlertid parten innsynsrett i. Når saken er mottatt i fylkesnemnda, skal fylkesnemndas leder eller sekretariat sørge for at det blir oppnevnt advokat for parten, og advokaten skal omgående gjøres kjent med barneverntjenestens forslag og de vedlagte dokumenter, jf. barnevernloven § 7-4. Parten kan ikke nektes innsyn i noen dokumenter som er fremlagt for fylkesnemnda.

Selv om den private part ikke har krav på innsyn i interne dokumenter, såsom barneverntjenestens forslag til fylkesnemnda før saken er mottatt i fylkesnemnda, vil direktoratet anbefale at innsynsretten gjøres gjeldende så tidlig som mulig. Det er viktig at den private part gis mulighet til å ivareta sine rettigheter så tidlig som mulig i prosessen.

3.3.8.6 Innskrenket adgang til visse opplysninger

Etter forvaltningslovens § 19 vil enkelte opplysninger i et dokument kunne være unntatt partsoffentlighet på grunn av sitt innhold. Øvrige deler av dokumentet vil parten ha krav på å få gjøre seg kjent med. I barnevernsaker er det forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav d

²⁵ Norsk Retstidende 1977:1333

og annet ledd som er av størst interesse. Det er imidlertid viktig å merke seg at de begrensninger i partsøffentlighet som følger av forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav d og annet ledd, ikke gjelder for de dokumenter som er fremlagt for fylkesnemnda.

I henhold til forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav d har en part ikke krav på å gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som det av hensyn til personens helse eller forhold til personer som står vedkommende, må anses utilrådelig at han/hun får kjennskap til. Man har her særlig tenkt på opplysninger om alvorlige sykdommer, for eksempel psykiske lidelser, som kan gi vedkommende et sjokk eller som kan ødelegge mulighetene for behandling. Det hender at sakkyndige uttalelser inneholder slike opplysninger, og derfor vil være unntatt partsøffentlighet.

På anmodning skal slike opplysninger likevel gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det. Slike særlige grunner vil kunne foreligge dersom parten har valgt en upålitelig representant som det er grunn til å frykte vil bringe opplysningene videre til parten. Som regel vil en advokat som representant for en part kunne få de nødvendige opplysninger. På denne måten sikres at partens interesser kan ivaretas, selv det ikke gis adgang til opplysningene. Interne dokumenter har imidlertid heller ikke representanten krav på å få, men bare de faktiske opplysninger disse inneholder. Det kan stilles som vilkår for innsyn at partens representant ikke skal bringe opplysningene videre til parten. Parten kan heller ikke gjøre seg kjent med opplysningene dersom det er grunn til å tro at han/hun vil kunne opptre voldelig mot personer som står han/hun nær dersom opplysningene blir gjort kjent. Andre «særlige grunner» kan være beskyttelse av kilder i en barnevernsak.²⁶

Med mindre det er av vesentlig betydning, har parten etter forvaltningsloven § 19 annet ledd heller ikke krav på å gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder: a) en annen persons helseforhold, b) andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre. Foreldre kan nektes innsyn i opplysninger om barnet i enkelte tilfeller. I saker hvor foreldrene er mistenkt for alvorlig overgrep eller vold mot egne barn kan hensynet til politiets etterforskning tilsi at foreldrene kan nektes innsyn i opplysninger i enkelte dokumenter. Politiets muligheter til å avhøre foreldrene om mulige straffbare forhold vil kunne være slike særlige grunner. Vedrørende foreldres innsynsrett i barneverndokumenter i overgrepssaker uttaler Lovavdelingen i brev av 30.06.1995 at «dersom det er reell grunn til å frykte at innsyn vil kunne påvirke partens adferd negativt i forhold til barnet kan unntaksbestemmelsen i § 19 første ledd bokstav d komme til anvendelse.»

Som omtalt innledningsvis fastsetter forvaltningsloven bare hva partene har krav på å gjøre seg kjent med. Den angir ikke hva forvaltningen ellers har adgang til å gi parten av opplysninger eller hvor langt myndighetene bør gå i retning av å gi innsyn i dokumenter. Det

²⁶ Sivilombudsmannen 1992:71

vil i de fleste tilfelle være riktig å praktisere større grad av åpenhet overfor parten, selv om opplysningene kan unntas fra partsinnsyn etter det som er omhandlet ovenfor.

3.3.8.7 Den praktiske gjennomføring av innsynsretten

Det følger av forvaltningsloven § 20 at det er barneverntjenesten som bestemmer hvordan dokumentene skal gjøres tilgjengelige for partene ut fra hensynet til en forsvarlig saksbehandling. En måte å gjøre dette på er å la partene få lese gjennom dokumentene på barneverntjenestens kontor. På anmodning skal det likevel gis kopi av dokumentene. Advokater som opptrer som fullmektig for en part, har rett til å få låne dokumentene når ikke særlige grunner taler mot det. I praksis løses dette normalt ved at partens advokat mottar kopier av sakens dokumenter.

3.3.8.8 Klage over avslag på anmodning om å se sakens dokumenter

Avslag på krav om dokumentinnsyn skal være skriftlig jf. forvaltningsloven § 21. Når barneverntjenesten finner å måtte avslå et krav fra en part om å få se et bestemt dokument eller en opplysning, skal parten gjøres oppmerksom på hjemmelen for unntaket fra partsoffentlighet. Samtidig skal parten opplyses om at avslaget kan påklages til fylkesmannen, jf. forvaltningsloven § 21. Dersom et avslag som nevnt blir påklaget, må det ikke treffes realitetsavgjørelse i saken før spørsmålet om dokumentinnsyn er avgjort, med mindre vesentlige interesser taler mot en utsettelse. Ettersom et avslag på innsynskrav ikke kan anses som et enkeltvedtak er klageadgangen knyttet opp til den som ber om innsyn. Andre som måtte være berørt av innsynskravet har ikke klageadgang, heller ikke andre parter i barnevernsaken.

3.3.9 Dokumentasjonskrav

Dokumentasjonskravet kommer ikke direkte frem av barnevernloven, men fremkommer blant annet av forsvarlighetskravet i barnevernloven § 1-4. Tjenester etter barnevernloven skal være forsvarlige og forsvarlighetskravet innebærer blant annet at barnevernet skal dokumentere sine vurderinger og grunnlaget for disse. Videre fremkommer kravet av forvaltningsloven § 11 d og § 17 og kravet om god forvaltningsskikk.

Dokumentasjon er først og fremst et viktig arbeidsverktøy for de ansatte i barneverntjenesten, men det er også viktig for barnet og foreldrene å kunne vite hva barneverntjenesten bygger sine vurderinger og handlinger på. Barneverntjenesten plikter å tilby rett tjeneste, til rett tid, med rett innhold og av tilstrekkelig omfang, basert på hva som er vurdert å være barnets beste. For å sikre at barnevernet yter forsvarlige tjenester, må barneverntjenesten til en hver tid dokumentere alle opplysninger som kan være relevante for undersøkelser, vedtak og tiltak etter barnevernloven.

Det er ikke krav om kronologisk journal, men kravet til god forvaltningsskikk innebærer at det skal være mulig å se i saksdokumentene hvilke faglige vurderinger som ligger til grunn for de avgjørelsene som barnevernet har tatt. Når barneverntjenesten for eksempel behandler bekymringsmeldinger jf. barnevernloven § 4-2 vil det gjøres barnevernfaglige

vurderinger som må dokumenteres for å sikre forsvarlig saksbehandling. Dette er særlig viktig når barneverntjenesten henlegger en melding uten tiltak. Er det fattet vedtak om tiltak, er det viktig at barneverntjenesten kan dokumentere mål og planer for tiltakene og for den videre oppfølgingen av barnet og familien.

Den som er part i en barnevernsak har rett til innsyn i saksdokumentene både før og etter at barneverntjenesten har truffet et vedtak. For unntak i innsynsretten ovenfor som omhandler forvaltningsloven § 19. Dokumentasjonsplikten er viktig for rettssikkerheten til partene samt at det bidrar til at partene kan ivareta sine rettigheter og fremme sine synspunkter i saken, for eksempel ved å klage på barneverntjenestens saksbehandling til Fylkesmannen eller behandling av en sak om tvang i fylkesnemnda.

Dokumentasjon er også nødvendig for kommunens og Fylkesmannens kontroll med virksomheten, og sikrer nødvendig etterrettelighet. Hvis dokumentasjonen i tjenesten er mangelfull, er det i tillegg vanskelig å finne ut hva som er gjort og eventuelt ikke gjort, og om det arbeidet som er gjort er forsvarlig ut ifra sakens opplysninger.

4 Meldinger til barnevernet

For at barneverntjenesten skal ha mulighet til å gi barn riktig hjelp til rett tid, er den avhengig av informasjon fra andre. Både privatpersoner og offentlige instanser kan melde bekymring for et barns omsorgssituasjon.

4.1 Opplysningsplikt til barnevernet (meldeplikt)

Offentlige myndigheters plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten innebærer både en plikt til å gi opplysninger av eget tiltak, ofte omtalt som "meldeplikten", og en plikt til å gi opplysninger ved pålegg om dette fra barneverntjenesten. Plikten til å gi opplysninger etter pålegg fra barneverntjenesten omtales i punkt 5.3.

Opplysningsplikten gjelder for alle instanser og tjenester, samt organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, kommune eller fylkeskommune. Alle offentlige ansatte har en selvstendig plikt til å gi opplysninger (melde) til barnevernet når vilkårene i barnevernloven § 6-4 annet ledd er oppfylt. Opplysningsplikten er pålagt den enkelte som utfører arbeid eller tjeneste for det offentlige. En fritas ikke for ansvar ved å melde internt til egen ledelse.

Det følger videre av barnevernloven § 6-4 tredje ledd at: "yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker (jf. lov om ekteskap), samt friskolelova plikter å gi opplysninger etter reglene i andre ledd." Nevnte yrkesutøvere har i utgangspunktet en taushetsplikt i kraft av sin stiling. Det er her særlig tenkt på leger, psykologer, sykepleiere, tannleger, jordmødre, fysioterapeuter, ansatte ved familievernkontorer og meklingsmenn i ekteskapsaker. Taushetsplikten er likevel ikke absolutt, og nevnte arbeidstakere omfattes av opplysningsplikten i barnevernloven.

Hvorvidt man har en plikt til å melde fra til barneverntjenesten på eget initiativ avhenger av hva bekymringen gjelder, bekymringens styrke og sannsynligheten for at barn opplever alvorlig omsorgssvikt eller mishandling, har alvorlige atferdsvansker eller står i fare for å bli utnyttet til menneskehandel. Plikten gjelder også i tilfeller hvor de aktuelle offentlige myndigheter vet at barneverntjenesten allerede har kontakt med familien.

Opplysningsplikten gjelder informasjon ansatte blir kjent med i egenskap av å være ansatt i det offentlige. Opplysningsplikt går foran hensynet til personvern og tillitsforholdet til den aktuelle offentlige myndighet, og plikten gjelder uavhengig av om informasjonen er mottatt i «fortrolige samtaler».

4.2 Krav til hva bekymringen gjelder

Opplysningsplikten er relativt vid og gjelder bekymring vedrørende "mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, ved vedvarende og alvorlige atferdsvansker, samt ved fare for at barnet kan bli utsatt for menneskehandel" jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd. Andre

offentlige myndigheter skal ikke vurdere om situasjonen man står overfor kvalifiserer for tiltak fra barneverntjenestens side, men er forpliktet til å melde fra til barneverntjenesten dersom en ansatt blir kjent med opplysninger som gir grunn til alvorlig bekymring for barnets omsorgssituasjon.

Opplysningsplikt vil for eksempel oppstå dersom man er vitne til eller får opplysninger om hendelser som indikerer at barnets omsorgspersoner er ute av stand til å ivareta barnets behov for omsorg og trygghet. Videre inntre opplysningsplikten dersom en ansatt blir kjent med manglende ivaretagelse av helsemessige forhold eller dersom det foreligger indikasjoner på at barnet utsettes for psykiske, fysiske eller seksuelle overgrep. Opplysningsplikten inntre også hvis den ansatte blir kjent med at barnet har vedvarende alvorlige atferdsvansker, eksempelvis ved bruk av rusmidler.

4.2.1 Kravet til bekymringens styrke

Offentlige myndigheter plikter å melde fra til barneverntjenesten dersom det foreligger bekymring for at barnet utsettes for alvorlig omsorgssvikt, alvorlige atferdsvansker eller fare for utnyttelse til menneskehandel. Bekymringen kan være forankret i konkrete tegn eller signaler hos barnet eller pårørende som indikerer at barnet kan være utsatt for en alvorlig situasjon.

Opplysningsplikten inntre når det er «grunn til å tro» at det foreligger en situasjon som nevnt i barnevernloven § 6-4 annet ledd. Det kreves ikke at man har faktisk viten om at det foreligger en alvorlig situasjon for barnet, men man må ha noe mer enn en vag mistanke.²⁷

Opplysningsplikten til barneverntjenesten skal bidra til at barneverntjenesten får opplysninger om barn som er i en vanskelig livssituasjon slik at de, sammen med annen informasjon, kan gjøre en vurdering av behov for rett tiltak til rett tid. Hensynet bak bestemmelsen tilsier at det ikke skal mye til før meldeplikten inntre.

Privatpersoner har et moralsk ansvar for å melde bekymring til barneverntjenesten, men ikke et juridisk ansvar slik offentlig ansatte har. I motsetning til offentlig ansatte, har privatpersoner anledning til å melde bekymring anonymt.

4.3 Mottak av meldinger

Når barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding, skal den snarest, og senest innen en uke, avgjøre om meldingen skal gå videre til undersøkelse eller om den skal henlegges, jf. barnevernloven § 4-3. Fristen for gjennomgang av meldingen gjelder uavhengig av om meldingen er fremsatt skriftlig eller muntlig og uavhengig av om melder er en offentlig ansatt eller en privatperson.

²⁷ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2005 (Q-24/2005)

Bestemmelsen kommer videre til anvendelse når en privat part selv ber om et tiltak fra barneverntjenesten, uavhengig av om vedkommende har utformet henvendelsen som en formell søknad eller ikke.

Anonyme meldinger skal også vurderes. Barneverntjenesten må imidlertid utvise særlig aktsomhet og vurdere om den anonyme meldingen kan være fremsatt i sjikanehensikt.

Det har utviklet seg noe ulik praksis når det gjelder behandling av innkomne meldinger til barneverntjenesten. For å sikre barns og foreldres rettssikkerhet er det viktig at barn har lik tilgang til barneverntjenester uavhengig av hvilken kommune barnet bor i, herunder at meldinger til barneverntjenesten håndteres etter felles rutiner.

Det vises til departementets uttalelse vedrørende såkalte meldingsmøter, der barneverntjenesten møter foreldre og eventuelt offentlig melder for å avklare om meldingen gir grunn til undersøkelse jf. § 4-3. Det understrekes at slike møter kan avholdes dersom det anses nødvendig for å få saken tilstrekkelig opplyst, men av hensyn til rettssikkerheten skal slike møter da defineres som en del av undersøkelse etter § 4-3²⁸.

Dersom barneverntjenesten mottar en melding om et barn som det allerede er igangsatt undersøkelse i forhold til, skal henvendelsen registreres som ny informasjon i pågående sak og ikke som ny melding som deretter eventuelt kan henlegges²⁹. I tilfeller der meldingen inneholder helt nye opplysninger bør meldingen derimot registreres som en ny melding.

Dersom barneverntjenesten mener meldingen ikke gir grunnlag for undersøkelse etter barnevernloven § 4-3, skal meldingen henlegges. Meldinger som henlegges uten at det er igangsatt undersøkelsessak etter § 4-3, skal oppbevares i fem år i barneverntjenestens ordinære saksbehandlingssystem og deretter overføres til langtidslagring, forutsatt at det ikke har kommet nye opplysninger som gir grunn til å foreta undersøkelse³⁰. Meldinger som er klart ubegrunnet, for eksempel fremsatt i sjikanehensikt, og meldinger som klart angår forhold som faller utenfor barnevernlovens anvendelsesområde, som når meldingen gjelder personer over 18 år, skal makuleres uten registrering eller oppbevaring.

4.4 Tilbakemelding til melder etter mottak av melding

Barneverntjenesten har taushetsplikt ovenfor de som tar kontakt med dem. Barneverntjenesten skal gi tilbakemelding til melder innen tre uker etter at meldingen er mottatt, jf. barnevernloven § 6-7a annet ledd. I tilbakemeldingen skal det bekreftes at

²⁸ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Anmodning om tolkningsuttalelse i forhold til barnevernloven §§ 4-2 og 4-3, 2006

²⁹ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2006, Q-1101

³⁰ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2010, Oppbevaring av henlagte bekymringsmeldinger- nye rutiner

bekymringsmeldingen er mottatt. Tilbakemelding skal gis til både privatpersoner og til offentlig ansatte. Dersom meldingen kommer fra offentlig myndighet som har opplysningsplikt, skal tilbakemeldingen også opplyse om hvorvidt det er åpnet undersøkelsessak etter barnevernloven § 4-3.

Tilbakemelding kan unnlates i tilfeller der meldingen er åpenbart grunnløs, eller der andre særlige hensyn taler mot å gi tilbakemelding.

UTKAST

5 Barneverntjenestens undersøkelse

En melding som inneholder opplysninger som gir rimelig grunn til å anta at det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven skal snarest undersøkes nærmere av barneverntjenesten jf. barnevernloven § 4-3 første ledd. Undersøkelsen skal kartlegge barnets hjelpe- og omsorgsbehov og gi barneverntjenesten grunnlag for å vurdere om barnet har behov for tiltak etter barnevernloven.

5.1 Åpning av undersøkelsessak

Det er etter § 4-3 tilstrekkelig for å foreta en undersøkelse at barneverntjenesten har rimelig grunn til å anta at barnet, på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner, har et særlig behov for et hjelpetiltak som omhandlet i § 4-4. Av hensyn til barnet er terskelen for å åpne undersøkelsessak lav slik at barneverntjenesten skal kunne fange opp barn med behov for bistand fra barnevernet.

En undersøkelse etter § 4-3 skal gjennomføres snarest og senest innen tre måneder. Barneverntjenestens beslutning om å åpne undersøkelsessak kan ikke påklages eller bringes inn for retten.³¹

Når det er besluttet å starte en undersøkelse skal familien informeres om bakgrunnen for at den igangsettes. Barnevernet skal utarbeide en plan for undersøkelsen som familien skal bli informert om. De skal vite hvem barnevernet ønsker å kontakte for å få opplysninger, de skal få oversikt over plan for hjemmebesøk og samtaler med barnet. Familien skal også ha opplysning om varighet på undersøkelsen og når fristen for å avslutte den går ut. Planen for undersøkelsen kan komme til å endre seg noe underveis. Familien skal i så fall ha informasjon om dette.

Dersom barneverntjenesten vurderer at det ikke er grunnlag for å åpne en undersøkelse bør barneverntjenesten dokumentere sine vurderinger. Hensynet til en forsvarlig saksbehandling tilsier at barneverntjenestens vurdering fremgår av sakens dokumenter.

5.2 Gjennomføring av undersøkelsen

Når barnevernet skal gjennomføre en undersøkelse, skal det tas utgangspunkt i de forhold som framkommer i bekymringsmeldingen. Det skal innhentes opplysninger fra de instanser man antar kan bidra til å belyse innholdet i bekymringsmeldingen. Slike opplysninger skal, hvis mulig, innhentes med samtykke fra de foresatte og eventuelt barnet selv. Undersøkelsen skal så fremt det er mulig utføres i samarbeid med familien.

³¹ Norsk Retstidende 2003:301

En undersøkelse vil i seg selv kunne oppleves som ubehagelig for de det gjelder. Undersøkelsen skal derfor gjennomføres slik at den oppleves minst mulig belastende, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier jf. barnevernloven § 4-3 annet ledd. Dersom det i løpet av undersøkelsen oppstår behov for å kontakte andre instanser enn det var planlagt i utgangspunktet, skal normalt familien ha informasjon før man tar slik kontakt. Det skal videre legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødig.

Direktoratet er kjent med at enkelte barneverntjenester har hjemlet undersøkelser i bestemmelser i barnevernloven som angir mulige tiltak. Eksempelvis hjelpetiltak (barnevernloven § 4-4) eller omsorgsovertagelse (barnevernloven § 4-12). En slik praksis er ikke i overensstemmelse med barnevernloven. En undersøkelse skal tilpasses sakens alvorlighetsgrad og det skal gjøres en løpende vurdering av undersøkelsens omfang og alvorlighetsgrad. Først etter at undersøkelsen er gjennomført skal det eventuelt konkluderes med nødvendige tiltak.

Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet jf. barnevernloven § 4-3 tredje ledd. Ved gjennomføring av hjemmebesøk, har parten i utgangspunktet rett til å ha et vitne til stede. Parten skal gjøres oppmerksom på denne retten, med mindre det finnes åpenbart hensiktsløst, jf. forvaltningsloven § 15 annet ledd.

Barnevernets kontaktperson skal i utgangspunktet alltid snakke med barnet bekymringsmeldingen omfatter. Kontaktperson må ut i fra bekymringens karakter samt barnets modenhet og alder vurdere hvordan en slik samtale bør gjennomføres. Barn som er syv år eller eldre skal alltid informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne, og barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet jf. barnevernloven § 6-3, barnets rettigheter under saksbehandlingen. Barneverntjenesten skal som en hovedregel også snakke med yngre barn, og må tilpasse tilnærmingen til barnets alder og modenhet samt bekymringens karakter.

Det kan være belastende for et barn å avsløre hjemmeforhold som kan ha betydning for barneverntjenestens vurdering av tiltak. Barn vil ofte vise en lojalitet overfor sine foreldre. Barnets kontaktperson må sørge for at samtalen finner sted under trygge rammer for barnet, herunder legge til rette for samtaler uten at foreldre eller foresatte er til stede dersom det er nødvendig. Behovet for en slik samtale må vurderes ut fra hensynet til barnets beste. Barnet har anledning til å ha med en støtteperson i en slik samtale.

Barneverntjenesten kan engasjere sakkyndige i saken ved behov. Barneverntjenesten, og sakkyndig som barneverntjenesten har engasjert, kan kreve å få snakke med barnet i enerom, jf. barnevernloven § 4-3, fjerde ledd. Igjen må barnevernets kontaktperson vurdere barnets behov og ønske opp mot nødvendigheten av en samtale med barnet alene. Ofte kan det være nødvendig å snakke med barnet ved flere anledninger slik at barnet får tillitt til sin

kontaktperson og den sakkyndige. Det er viktig at den sakkyndige innehar en uavhengig rolle for å kunne ivareta tillitten til sakens parter.³²

Den sakkyndiges rapport skal før den legges til grunn for vedtak om tiltak etter barnevernloven kapittel 4 være vurdert av barnesakkyndig kommisjon, jf. barnevernloven § 2-5. Kommisjonene skal kvalitetssikre alle sakkyndige rapporter.

I særlige tilfeller kan barneverntjenesten gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller til annet sted for undersøkelse, jf. barnevernloven § 4-3 siste ledd. Slikt pålegg er et inngripende tiltak, og bør derfor benyttes med varsomhet. Det er bare når det foreligger mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, jf. barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav c, at slikt pålegg kan gis. Pålegg om undersøkelse som nevnt kan bare gis for kortvarig undersøkelse, det vil si undersøkelse som ikke forutsetter innleggelse.

Som nevnt ovenfor kan barneverntjenesten, om nødvendig, kreve bistand av politi til gjennomføring av undersøkelser etter barnevernloven § 4-3, jf. § 6-8. Det er viktig at barneverntjenesten gjør nødvendige vurderinger før denne adgangen benyttes.

Ved mistanke om vold eller seksuelle overgrep skal barneverntjenesten på et tidligst mulig tidspunkt etablere kontakt og samarbeid med politiet. Dersom tilrettelagt avhør (tidligere omtalt som dommeravhør) skal foretas av barnet eller ungdommen skal dette gjennomføres ved Statens barnehus. Det er en forutsetning at det etableres gode samarbeidsrutiner mellom politi og barneverntjeneste i forbindelse med planlegging og gjennomføring av tilrettelagt avhør. I tilfeller der barneverntjenesten er usikker på om et barn er utsatt for vold eller overgrep kan barnehusene kontaktes for råd og veiledning.

Straffeprosessloven og dommeravhørforskriften angir i dag ikke hvorvidt barneverntjenesten kan være til stede ved avhør. Dommeren avgjør dette i hver enkelt sak. Dette endres ved lov av 19. juni 2015 nr. 65 om endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner). Denne trer i kraft 01.10.15. Politiet skal som hovedregel gjennomføre avhør av barn og andre særlige sårbare uten domstolen tilstede, og under ledelse av påtalejurist, og hvor det tydeliggjøres i straffeprosessloven § 239 d at en representant fra barneverntjenesten kan gis anledning til å følge avhøret i saker der det straffbare forholdet gir grunn til bekymring for barnets omsorgssituasjon³³. Dersom kontaktpersonens rolle som vitne i en eventuell straffesak problematiseres, bør barneverntjenesten anmode om at en annen representant fra barneverntjenesten er til stede under det tilrettelagte avhøret. Videre vil barneverntjenesten ikke kunne være til stede dersom avhørsleder (påtalejurist) kommer til at hensynet til barnet taler mot det, eksempelvis dersom barnet ikke vil forklare seg om barneverntjenesten følger avhøret.

³² Veiledende retningslinjer: Bruk av egenerklæring ved engasjering eller oppnevning av sakkyndige i barnevernsaker (2014)

³³ Prop. 112 L (2014–2015)

Avhør kan utløse ulike følelsesmessige reaksjoner både for barn og foreldre. Det kan komme frem opplysninger som gjør at barneverntjenesten raskt må vurdere barnets omsorgssituasjon. Uavhengig av hvilke opplysninger som kommer frem vil barneverntjenesten kunne ha et ansvar for å følge opp familien. Tilstedeværelse fra barneverntjenesten under tilrettelagte avhør vil derfor normalt være en forutsetning for å kunne ivareta barn og foreldre på en best mulig måte. Barnehusene ble opprettet nettopp for at de som skal ivareta barna kommer til barnehuset og for at barnet skal slippe å gjenta den samme historien mange ganger.

Barneverntjenesten har frist på 3 måneder til å gjennomføre en undersøkelse. Undersøkelsesfristen kan unntaksvis utsettes til 6 måneder og det er sakens karakter som er avgjørende for eventuell utsettelse. Det vil si at det kan være behov for særlig omfattende og tidkrevende undersøkelse som ikke lar seg gjennomføre innen 3 måneder³⁴. Utvidelse av undersøkelsesfristen til 6 måneder grunnet særlige tilfeller skal rapporteres til fylkesmannen og godkjennes derfra. utfordringer som stor saksmengde for kontaktpersonen i barnevernet eller lav bemanning gir ikke grunnlag for å utvide undersøkelsesfristen.

5.3 Innhenting av opplysninger

En viktig del av undersøkelsen etter barnevernloven vil være innhenting av opplysninger fra andre forvaltningsorganer og instanser som kjenner barnet og dets familie. Opplysninger skal så langt som mulig innhentes i samarbeid med den saken gjelder eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting, jf. barnevernloven § 6-4.

Familien skal ha informasjon om hvilke instanser barnevernet vil kontakte i undersøkelsen. De skal også, så langt som mulig, vite hvilken informasjon barnevernet kommer til å be om. Familien skal også ha informasjon om og innsyn i de opplysninger barnevernet mottar fra offentlige instanser.

Opplysningsplikten til offentlige ansatte inntreffer først ved forhold beskrevet i barnevernloven § 6-4, andre ledd. Dersom undersøkelsen omhandler slike forhold, kan barneverntjenesten pålegge offentlige ansatte å gi opplysninger. Lovens ordlyd kan tyde på at terskelen for å gi informasjon er den samme når pålegg er gitt av barneverntjenesten, som den meldeplikt en har av eget tiltak. Direktoratet vurderer at beslutningen om iverksettelse av en undersøkelse indikerer en viss grad av alvorlighet som tilsier at opplysninger bør formidles. I denne sammenheng må det legges vekt på formuleringen «grunn til å tro». Det vil i en undersøkelse være viktig å få fram opplysninger som både kan styrke og svekke barneverntjenestens bekymring.

³⁴ Ofstad & Skar 2009

Barneverntjenesten skal i sitt pålegg overfor offentlig ansatte så langt det er mulig konkretisere hvilke opplysninger de har behov for å motta. Blir noen pålagt å gi opplysninger, skal hjemmelen for pålegget angis. Vedkommende har rett til å klage over pålegget dersom han/hun mener at han/hun ikke har plikt eller lovlig adgang til å gi opplysningene, jf. forvaltningsloven § 14.

5.4 Beskyttelse av kilder

Barneverntjenesten blir ofte kontaktet av personer som ønsker å gi opplysninger om enkeltpersoner eller familier som har problemer. Det hender at de som gir slike opplysninger ønsker å være anonyme. Dersom opplysningene er gitt i anonym form, og barneverntjenesten faktisk ikke vet hvem som har formidlet opplysningene vil vedkommende forbli anonym. Dersom barneverntjenesten faktisk vet hvem som har gitt opplysningen kan anonymitet aldri garanteres.

I enkelte tilfeller hvor det kan være grunn til å tro at vedkommende vil bli utsatt for hevnaksjoner fra den opplysningene gjelder, kan imidlertid opplysningene unntas partsøffentlighet i medhold av forvaltningsloven § 19. I vurderingen av hvor vesentlig det er for parten å få kjennskap til kilden, må det også vurderes om det foreligger tungtveiende grunner for å beskytte kilden. Dersom det er grunn til å tro at opplysningene er fremsatt i sjikanehensikt eller er svært løst fundert, vil det mindre grunn å beskytte kilden. Imidlertid kan det være grunn til å beskytte kilden selv om det viser seg at opplysningene ikke medførte riktighet, dersom vedkommende hadde saklig grunn til å gi opplysningene videre til barneverntjenesten.

Dersom det blir nødvendig for barneverntjenesten å fremme en sak for fylkesnemnda vil kildens identitet ikke kunne unntas partsinnsyn jf. barnevernloven § 7-4 annet ledd.

5.5 Henleggelse av undersøkelse

Hensikten med undersøkelsen er å kartlegge barnets og familiens situasjon med utgangspunkt i bekymringsmeldingen, samt avklare om det er grunnlag for å iverksette tiltak i henhold til barnevernloven kapittel 4. Dersom innholdet i bekymringsmeldingen er ubegrunnet eller ikke så alvorlig som først antatt, og det ikke framkommer andre opplysninger som gir tilsier et behov for tiltak etter barnevernloven kapittel 4, eller barnet eller foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak, skal undersøkelsen henlegges uten forslag til tiltak. Det skal utarbeides en rapport der barneverntjenestens arbeid med undersøkelsen beskrives inkludert barneverntjenestens vurderinger og konklusjon.

5.6 Tilbakemelding til melder etter undersøkelse

Dersom det er åpnet undersøkelsessak, skal barneverntjenesten innen tre uker etter at undersøkelsen er utført gi informasjon om dette til offentlig melder og øvrige meldere som omfattes av barnevernloven § 6-4 annet og tredje ledd, jf. barnevernloven § 6-7a. Det skal videre gis opplysninger om hvorvidt saken er henlagt eller om den følges opp videre.

I tilbakemeldingen skal det ikke gis opplysninger om hvilke tiltak som er, eller kan bli iverksatt med hjemmel i barnevernloven. Tilbakemelding om tiltakene kan likevel gis når barneverntjenesten skal iverksette eller har iverksatt tiltak som det er nødvendig at offentlig melder får kjennskap til av hensyn til sin videre oppfølging av barnet. Det er barneverntjenesten som må vurdere om det er nødvendig å gi opplysningene i det enkelte tilfelle.

5.7 Gjenåpning av en undersøkelse

Dersom det kommer inn en ny bekymringsmelding til barneverntjenesten i saken vil barneverntjenesten kunne åpne en ny undersøkelsessak hvis vilkårene for dette er til stede.

Dersom barneverntjenesten henlegger en undersøkelse fordi foreldrene ikke samtykker til anbefalte hjelpetiltak, kan barneverntjenesten henlegge saken med bekymring. I en slik situasjon trenger ikke barneverntjenesten å vente på en ny bekymringsmelding, men kan på eget initiativ gjenoppta saken etter 6 måneder. I realiteten melder barneverntjenesten i en slik situasjon bekymring til sin egen tjeneste.³⁵

Vurderer barneverntjenesten at det er "rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak", så skal barneverntjenesten iverksette ny undersøkelse. Vurderingen av hvorvidt vilkårene i barnevernloven § 4-3 er oppfylt vil være noe annerledes i disse sakene enn når barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding på ordinært vis ved at en utenforstående melder bekymring. Barneverntjenesten kjenner her familien og er kjent med hva som opprinnelig var grunnlaget for bekymringen. Det blir derfor særlig viktig å undersøke hvorvidt forholdene rundt barnet har endret seg. Det er ikke anledning til å foreta undersøkelser for å vurdere om en skal åpne en ny undersøkelse eller ikke.³⁶

³⁵ BLD anbefalte i brev datert 26.08.2006 at dersom foreldrene nektet å motta hjelpetiltak kunne saken gjenopptas etter 6 måneder.

³⁶ Jf. brev fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus datert 12.04.2010.

6 Barneverntjenestens vedtak

Barneverntjenesten skal ved samarbeid med familiene som har behov for det, bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Barneverntjenestens vedtak er en viktig del av dette arbeidet.

6.1 Barneverntjenestens vedtakskompetanse

Barneverntjenesten kan fatte vedtak både om innvilgelse, avslag på søknad om og avslutning av frivillige hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4. I tillegg skal barneverntjenesten fatte vedtak om flytting av barn som er under omsorg av barneverntjenesten, jf. § 4-17. Med unntak av vedtak i akuttsituasjoner fattes alle vedtak om tvang av fylkesnemnda. Barneverntjenesten er imidlertid gitt vedtakskompetanse til å fatte midlertidige vedtak i akuttsituasjoner slik at disse vedtakene kan fattes straks.³⁷ Vedtaksmyndigheten er lagt til barnevernadministrasjonens leder, og kan ikke delegeres. Er lederen fraværende, kan stedfortreder treffe vedtak.

Barneverntjenesten har en plikt til å ivareta barn som står uten omsorgspersoner jf. barnevernloven § 4-6 første ledd. En slik ivaretagelse skjer ved barneverntjenestens beslutning, og ikke ved vedtak. Beslutningen kan ikke iverksettes eller opprettholdes mot foreldrenes vilje.

6.2 Enkeltvedtak

Et enkeltvedtak er en avgjørelse som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte privatpersoner, jf. forvaltningsloven § 2 b. For enkeltvedtak stiller forvaltningslovens kapittel 5 krav til saksbehandlingen og vedtakets utforming. Forvaltningslovens kapittel 4 stiller krav til saksforberedelsen, blant annet ved at det stilles krav til forhåndsvarsel og barneverntjenestens plikt til å utrede saken jf. forvaltningsloven §§ 16 og 17.

Enkeltvedtak skal i henhold til forvaltningsloven § 23 fattes skriftlig. Dersom et vedtak må treffes umiddelbart kan vedtaket unntaksvis og av nødvendighetshensyn være muntlig. Dette kan være nødvendig for barneverntjenesten i en akutt situasjon hvor det ikke er tid til å utforme et skriftlig vedtak før flyttingen av barnet. Kravene til begrunnelse i forvaltningsloven § 25 gjelder tilsvarende i en slik situasjon, og må formidles muntlig til partene. Barneverntjenesten skal i en slik situasjon umiddelbart etter at barnet er ivaretatt utforme et skriftlig vedtak.

Det følger av barnevernloven § 6-1 annet ledd at alle avgjørelser som gjelder ytelser og tjenester etter loven skal regnes som enkeltvedtak. Et avslag på en søknad om hjelpetiltak er

³⁷ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

derfor et enkeltvedtak som kan påklages. Videre vil avslutning av hjelpetiltak være et vedtak som kan påklages til Fylkesmannen. Valg av plasseringssted for barnet etter en fylkesnemndsbehandling vil derimot være en beslutning. En beslutning kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28.

6.3 Krav til vedtakets innhold

Barneverntjenesten skal som hovedregel gi en begrunnelse for vedtaket, jf. forvaltningsloven § 24 første ledd. Begrunnelsen skal vise til de faktiske forhold som vedtaket bygger på. De hovedhensyn som har vært avgjørende for forvaltningsskjønnet skal nevnes, sammen med retten til å se sakens dokumenter jf. forvaltningsloven § 27 tredje ledd.

Begrunnelsen må utformes samtidig med at vedtaket treffes, uten hensyn til om parten har anmodet om det. I forvaltningsloven § 24 annet ledd er det to unntak fra hovedregelen om samtidig begrunnelse. Samtidig begrunnelse er ikke nødvendig når forvaltningsorganet innvilger en søknad og det ikke er grunn til å tro at noen part vil være misfornøyd med dette. Typisk vil dette være ved innvilgelse av hjelpetiltak etter søknad.

Unntakene fra plikten til samtidig begrunnelse gjelder ikke for barneverntjenestens vedtak om å endre sin tidligere avgjørelse etter klage jf. forvaltningslovens § 33, eller fylkesmannens enkeltvedtak i klagesaker. Alle enkeltvedtak i klagesaker skal således begrunnes etter § 24 første ledd. Dette gjelder selv om parten fullt ut får medhold i klagen. Det fremgår for øvrig av barnevernloven § 6-1 tredje ledd at når flere søker en tjeneste det er knapphet på, regnes de ikke som parter i samme sak. Foreldre som søker om et hjelpetiltak etter loven (for eksempel en barnehageplass), har derfor ikke krav på begrunnelse for hvorfor en annen fikk en slik ytelse og ikke en selv. Etter forvaltningsloven § 24 tredje ledd kan barneverntjenesten utelate opplysninger i begrunnelsen som en part ikke har krav på å gjøre seg kjent med etter forvaltningsloven § 19. Opplysninger som er unntatt partsoffentlighet på et tidligere stadium i saken, skal heller ikke komme frem i begrunnelsen for vedtaket.

I de tilfeller hvor det ikke er plikt til å gi en samtidig begrunnelse, må forvaltningsorganet gi en etterfølgende begrunnelse dersom parten krever det med mindre vedtaket er i samsvar med bestemte krav eller ønsker som parten har formulert. Krav om etterfølgende begrunnelse må fremsettes innen klagefristens utløp, jf. forvaltningsloven § 24 annet ledd fjerde punktum. Barneverntjenesten har plikt til å underrette partene om retten til å kreve etterfølgende begrunnelse, jf. forvaltningsloven § 27 annet ledd.

Forvaltningsloven § 25 gir regler om hva begrunnelsen skal inneholde. Forvaltningsloven § 25 første ledd fastsetter at det i begrunnelsen skal vises til de rettsregler vedtaket bygger på. Kravet om henvisning gjelder alle slags regler, ikke bare regler gitt i lov, men også henvisninger til forskrifter eller ulovfestede regler som ligger til grunn for vedtaket. Begrunnelsen skal gjengi innholdet i reglene i den grad dette er nødvendig for at parten skal forstå vedtaket. Barneverntjenesten kan ikke unnlate å gjengi regelhenvisninger med den

begrunnelse at det antas at partene er kjent med reglene for eksempel gjennom egen advokat. Etter forvaltningsloven § 25 annet ledd skal de faktiske forhold vedtaket bygger på nevnes. Fremstillingen av faktum må vise at lovens vilkår for å treffe vedtak foreligger, og hvilke forhold som ligger til grunn for de skjønnsmessige vurderingene. Etter tredje ledd bør nevnes de viktigste momenter i skjønnsutøvelsen.

Barneverntjenesten bør formulere seg på en slik måte at begrunnelsen er så klar at partene forstår hvilke vurderinger og hensyn som ligger til grunn for vedtaket. De forhold som har gjort det nødvendig å treffe vedtaket må nevnes konkret. Dersom barnet er part skal det ved utformingen av vedtaket tas hensyn til barnets alder og mulighet til å forstå vedtaket.

Dersom partene ikke snakker eller forstår norsk skal vedtaket sikres en kvalitativ oversettelse muntlig eller skriftlig. Barneverntjenesten er forpliktet til å påse at parten forstår vedtakets innhold. Normalt sikres dette ved at vedtaket gjennomgås muntlig med bistand av tolk.

6.4 Hjelpetiltak

Utgangspunktet er at alle hjelpetiltak etter barnevernloven 4-4 er frivillig, med unntak av tiltak etter § 4-4 tredje og fjerde ledd. Partene må derfor samtykk for at hjelpetiltak kan iverksettes i familien. Det er kun fylkesnemnda som kan fatte vedtak som pålegger foreldrene å ta imot hjelpetiltak. Fylkesnemnda kan om nødvendig vedta at barnet skal ha opphold i barnehage eller et annet egnet dagtilbud mot foreldrenes vilje. Barneverntjenestens rolle blir da å motivere foreldrene for et slikt tilbud til barnet. Departementet har foreslått å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester³⁸.

Når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for hjelp, skal barneverntjenesten sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien jf. barnevernloven § 4-4 annet ledd. Grunnvilkåret for å sette inn tiltak er at barnet har et særlig behov for hjelp og tiltaket skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien. Barnets behov må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle, og det er viktig med gode rutiner for å evaluere effekten av tiltakene. Kravet om at barnet må ha et særlig behov for hjelp innebærer at hjelpebehovet er større enn det som er vanlig for de fleste andre barn.

Barneverntjenesten kan være svært bekymret for barn som mottar hjelpetiltak, og må da kontinuerlig vurdere om det er grunnlag for å fremme en sak for fylkesnemnda etter barnevernloven §§ 4-24 eller 4-12. Dersom familien flytter fra kommunen, er det i prinsippet den nye kommunen som er ansvarlig for å gi hjelpetiltak til familien. Det er ingen automatikk i at tiltakene blir videreført av ny oppholdskommune. For å sikre kontinuitet i oppfølgingen

³⁸ Høringsnotat av 20. oktober 2014

av familien, bør barneverntjenesten i samarbeid med familien raskt avtale et samarbeidsmøte med barneverntjenesten i ny kommune.

6.4.1 Samtykke til hjelpetiltak

I de aller fleste tilfeller er det opp til foreldrene om de vil ta imot tilbudet om hjelpetiltak eller ikke. Dette innebærer at alle som er parter må samtykke til tiltaket. Samtykket bør være skriftlig. Dersom barnet kun bor sammen med en av foreldrene, er det som regel tilstrekkelig med samtykke fra denne.

Dersom barnet er over 15 år og har partsrettigheter, jf. barnevernloven § 6-3, må også barnets samtykke innhentes for at frivillige tiltak etter barnevernloven § 4-4 skal kunne iverksettes. Selvstendige partsrettigheter for barn innebærer at barn over 15 år selv kan be barneverntjenesten om hjelpetiltak.

Ved tiltak for barn med atferdsvansker etter barnevernloven § 4-26 har barnet partsrettigheter uavhengig av alder, jf. barnevernloven § 6-3 annet ledd. Barnet må derfor alltid samtykke til en slik plassering. Er barnet over 15 år, er det i en slik sak tilstrekkelig med samtykke fra barnet for at barneverntjenesten kan fatte et slikt vedtak, jf. barnevernloven § 4-26 første ledd.

Uavhengig av om det er nødvendig med samtykke fra barnet, skal alle barn involveres i saker som omhandler dem. Barn som er 7 år og yngre som er i stand til å danne seg egne meninger skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser som berører han eller henne jf. barnevernloven § 6-3 første ledd. Barneverntjenesten må i sin vurdering av tiltak vektlegge barnets mening i samsvar med barnets alder og modenhet.

6.4.2 Adgang til å pålegge hjelpetiltak

Adgangen til å pålegge hjelpetiltak uten samtykke er snever. Etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd kan det pålegges gjennomføring av to typer hjelpetiltak. For det første kan det pålegges at det skal settes i verk opphold i barnehage eller annet egnet dagtilbud for barnet. For det annet kan det pålegges tilsyn. Vilkårene for hjelpetiltak etter pålegg er strenge. Opphold i barnehage eller annet egnet dagtilbud for barnet kan bare pålegges dersom dette anses "nødvendig", mens pålegg om tilsyn forutsetter at vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt. Avgjørelsesmyndigheten er lagt til fylkesnemnda.

Pålegg om slike hjelpetiltak er lite brukt i praksis. Årsakene til dette kan være mange, men problemer med å få til gode tiltak uten at foreldrene samarbeider, manglende håndhevsingsmuligheter og strenge vilkår har vært løftet frem som mulige forklaringer.³⁹

³⁹ NOU 2012:5 s. 56, punkt 5.2.2

Det følger videre av barnevernloven § 4-4 tredje ledd at for barn som har vist alvorlige atferdsvansker, jf. § 4-24 første ledd, eller som er i ferd med å utvikle slike alvorlige atferdsvansker, kan fylkesnemnda vedta at foreldrestøttende tiltak som har som formål å redusere barnets atferdsvansker gjennomføres uten barnets samtykke. I forarbeidene til bestemmelsen fremgår det at det her er snakk om metoder som først og fremst retter seg mot foreldrene.⁴⁰ Forelderstøttende tiltak uten barnets samtykke kan ikke opprettholdes utover seks måneder fra fylkesnemndas vedtak.

Ved behandlingen av Prop. 106 L (2012-2013) *Endringer i barnevernloven* sluttet Stortinget seg til forslaget fra NOU 2012:5 å utrede hvorvidt hjelpetiltak i større grad skal kunne pålegges foreldre.⁴¹ Lovendringene er ferdigbehandlet og sanksjonert i statsråd, men endringene er ikke trådt i kraft.

Lovendringen er begrunnet med at barneverntjenesten har få virkemidler dersom foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltak og situasjonen ikke er så alvorlig at det er behov for en omsorgsovertakelse. Samarbeid og frivillighet fra foreldrenes side er i de fleste tilfeller en forutsetning for at et hjelpetiltak skal ha en effekt. I en del tilfeller kan imidlertid pålegg om hjelpetiltak være det som skal til for å få foreldrene til å se alvoret i situasjonen og få dem til å samarbeide.

Lovendringen innebærer at fylkesnemnda kan pålegge tre hovedkategorier av tiltak for en tidsbegrenset periode, under forutsetning av at frivillige tiltak er forsøkt eller vurdert.

- Kompenserende tiltak

Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller av andre grunner, kan det fattes vedtak om at opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompenserende tiltak skal settes i verk ved pålegg til foreldrene.

- Kontrolltiltak

Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg, kan det gis pålegg om tilsyn, meldeplikt og urinprøver.

- Omsorgsendrende tiltak

På samme vilkår som for kontrolltiltakene kan det gis pålegg om omsorgsendrende tiltak. De omsorgsendrende tiltak som anvendes, skal være faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

Beslutningsmyndigheten for å gi denne type pålegg skal ligge hos fylkesnemnda.

⁴⁰ Ot.prp. nr 76 (2005-2006), s. 105, punkt 6.4

⁴¹ Prop. 72 L (2014-2015))

6.5 Akutte situasjoner

Et akuttvedtak etter barnevernloven innebærer at barnet må plasseres straks jf. barnevernloven § 4-6 annet ledd. Barnet kan plasseres hos slekt og nettverk, i beredskapshjem eller i institusjon. Det er barnevernleder eller påtalemyndigheten som har kompetanse til å fatte vedtak i disse situasjonene og vedtaket fattes uten foreldrenes samtykke. I vurderingen skal det legges vekt på om barnet står i fare for å bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Vedtaket skal sendes fylkesnemnda umiddelbart etter at det er iverksatt jf. barnevernloven § 7-22. Vedtaket skal godkjennes av fylkesnemnda innen 48 timer.

Foreldrene kan påklage vedtaket. Klagen skal sendes direkte til fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 7-23. Dersom barneverntjenesten mottar en slik klage tilsier veiledningsplikten i forvaltningsloven § 11 at barneverntjenesten umiddelbart skal informere foreldrene eller deres prosessfullmektige om at fylkesnemnda er riktig adressat for klagen. Direktoratet vurderer at kravet til god forvaltningsskikk og sakens alvor tilsier også at barneverntjenesten selv umiddelbart bør videreformidle klagen til fylkesnemnda. Fylkesnemnda skal ta stilling til klagen innen en uke etter at den ble mottatt jf. barnevernloven § 7-23.

Dersom den akutte situasjonen bortfaller skal barnet snarest tilbakeføres til hjemmet. Det ligger i dette at barneverntjenesten har et løpende oppfølgingsansvar i disse sakene og må til en hver tid vurdere om hjelpetiltak kan avhjelpe den akutte situasjonen. Barneverntjenesten er forpliktet til å vurdere muligheten for å plassere barnet hos slekt eller kjent nettverk.⁴²

Videre kan det treffes midlertidig akuttvedtak om å plassere ungdom i institusjon hvis det er fare for at barnet blir vesentlig skadelidende som følge av barnets egen atferd jf. barnevernloven § 4-25 annet ledd annet punktum, jf. § 4-24.

Er det truffet vedtak etter barnevernloven § 4-6 annet ledd, skal begjæring om tiltak som nevnt i barnevernloven § 7-11 sendes fylkesnemnda snarest, og senest innen seks uker, men innen to uker hvis det gjelder tiltak etter § 4-24 jf. barnevernloven § 4-6 fjerde ledd. Dersom dette ikke gjøres, vil vedtaket bortfalle.

Barn som står i fare for å bli utsatt for menneskehandel kan plasseres midlertidig i institusjon jf. barnevernloven § 4-29 første ledd. Barneverntjenestens frist for å sende begjæring som nevnt i barnevernloven § 7-11 til fylkesnemnda i denne type saker er to uker, jf. barnevernloven § 4-29 tredje ledd.

Dersom et barn er plassert utenfor hjemmet med foreldrenes samtykke kan det treffes midlertidig vedtak om flytteforbud etter barnevernloven § 4-8 første ledd og annet ledd

⁴² Brev fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet til fylkesmannen i Hordaland 14.01.2015

annet punktum. Det er et vilkår at barnet kan bli vesentlig skadelidende om vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks. Dersom det fattes et slikt vedtak skal barneverntjenesten snarest og senest innen seks uker sende begjæring om tiltak som nevnt i § 7-11 til fylkesnemnda.

6.6 Vedtak om oppfølging og avslutning av tiltak

For at hjelpetiltaket skal ha ønsket effekt er det viktig at barneverntjenesten følger opp tiltaket, og at det evalueres fortløpende. Evalueringen bør dokumenteres, og tiltakets effekt bør være styrende for om tiltaket skal videreføres eller om det er andre tiltak som kan avhjelpe situasjonen. Det skal utarbeides en tiltaksplan som er et lovpålagt verktøy jf. barnevernloven § 4-5, og som skal være til nytte for barnet, familien og barneverntjenesten. Det er vesentlig at barnet og foreldrene tar del i evalueringen og arbeidet med tiltaksplanen.

Trekker en av partene sitt samtykke til tiltaket, må barneverntjenesten fatte vedtak om å avslutte tiltaket. På denne måten gis også partene en klagemulighet i henhold til forvaltningslovens regler. Ved avslutning av tiltak på grunn av manglende samtykke bør barneverntjenestens vurdering av barnets situasjon fremkomme tydelig av vedtaket.

Dersom avslutning av hjelpetiltak fører til alvorlige mangler i barnets omsorgssituasjon, må barneverntjenesten vurdere hvorvidt sak om omsorgsovertagelse bør fremmes for fylkesnemnda.

Avslutter barneverntjenesten tiltaket på grunn av manglende samtykke, men fortsatt er bekymret for barnets omsorgssituasjon, kan den på samme måte som ved henleggelse av en undersøkelse med bekymring på eget initiativ åpne en ny undersøkelsessak etter 6 måneder, jf. punkt 5.7. I realiteten melder barneverntjenesten i en slik situasjon bekymring til sin egen tjeneste.

6.7 Advokatutgifter som hjelpetiltak

Barneverntjenesten kan i særlige tilfeller dekke advokatutgifter som et hjelpetiltak jf. barnevernloven § 4-4. Dersom barneverntjenesten mener at det vil kunne bidra til en positiv endring i familien at foreldrene får bistand av en advokat i undersøkelsen eller på et senere tidspunkt, vil de kunne dekke advokatutgiftene som et eget tiltak. Et slikt tiltak kan være aktuelt dersom partene unndrar seg kontakt med barneverntjenesten, og barneverntjenesten ikke kommer i posisjon for dialog.

6.8 Ettervern

Barneverntjenesten kan iverksette tiltak for barn som har fylt 18 år (ettervern) jf. barnevernloven § 1-3, og det er på samme måte som for barn og ungdom under 18 år opp til

barneverntjenesten å vurdere behovet for tiltak i det enkelte tilfelle. Formålet med ettervern er å ivareta ungdommer som har hatt tiltak i barnevernet, og som fortsatt trenger bistand og støtte etter nådd myndighetsalder. Barneverntjenesten kan innvilge ettervern frem til fylte 23 år. Barneverntjenesten må utarbeide tiltaksplan i slike saker, som ved alle andre saker. Det må tas utgangspunkt i planen som er utarbeidet, og det må vurderes om de tiltakene som er iverksatt er hensiktsmessige med tanke på å oppnå de målsettinger som er satt.⁴³

Ettervern kan være svært viktig ungdommens muligheter for en god fremtid, og det anbefales at spørsmålet om ettervern tas opp til drøfting med ungdommen i god tid før ungdommen fyller 18 år. Dette for å skape forutsigbarhet og skape nødvendig dialog om temaet så tidlig som mulig. Overgangen mellom ungdom og voksen kan være en sårbar fase og barnevernet plikter å tilrettelegge best mulig ut fra ungdommens forutsetninger og behov.

Det følger av barnevernloven § 1-3 annet ledd at barneverntjenesten har en begrunnelsesplikt ved opphør, avslag eller vedtak om tiltak for ungdom som er fylt 18 år. I begrunnelsen skal det gis en forklaring på hvorfor det eventuelt anses som barnets beste at han eller hun ikke lenger skal motta hjelp fra barnevernet. Det samme vil gjelde dersom ungdommen søker om et konkret etterverntiltak og ikke får dette. Avgjørelsen er et enkeltvedtak som kan påklages av ungdommen til fylkesmannen.

Hvis ungdommen selv ikke ønsker noe tiltak fra barneverntjenesten etter fylte 18 år, skal ungdommen gjøres oppmerksom på at han eller hun kan ombestemme seg. Barneverntjenesten bør forsøke å få til en avtale om at det skal opprettholdes kontakt også med dem som ikke ønsker videre tiltak. Under enhver omstendighet bør ungdom som har takket nei til tiltak kontaktes ett år etter at alle tiltak er avsluttet, for å høre om de nå likevel ønsker å motta tiltak. Selv om ungdommen i mellomtiden har flyttet til en annen kommune, er det fraflyttingskommunen som har dette ansvaret.

Dersom ungdommen etter fylte 18 år har behov for tiltak som hører inn under andre deler av hjelpeapparatet, bør barneverntjenesten ha et særlig ansvar for å bistå ungdommen i kontakten med disse, og for å koordinere tiltakene. Dersom tiltak etter barnevernloven etter fylte 18 år ikke skal opprettholdes, må barneverntjenesten i samråd med ungdommen og i god tid før tiltak etter barnevernloven opphører undersøke om det er behov for tiltak eller tjenester som ligger under andre lover. I disse tilfellene må barneverntjenesten informere de øvrige tjenester om ungdommens behov og eventuelt bistå med å finne frem til aktuelle tiltak.

Tiltak fra Bufetat gjelder for ungdom opp til 20 år. Dersom det vurderes som ungdommens beste at tiltaket videreføres utover 20 år, gjelder ikke lenger Bufetats økonomiske ansvar og kommunen må eventuelt dekke utgiftene jf. Barnevernloven § 9-4.

⁴³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2011 (Q-13/2011)

Vedtak om omsorgsovertakelse truffet før fylte 18 år retter seg mot foreldrene og bortfaller automatisk når barnet fyller 18 år. Videreføring av fosterhjemstiltak, er imidlertid mulig når det vurderes som ungdommens beste, og det foreligger samtykke.

6.9 Melding om barneverntjenestens vedtak.

I henhold til forvaltningsloven § 27 skal skriftlig underretning om vedtak gis til sakens parter.

Etter forvaltningsloven § 27 tredje ledd skal underretning om vedtak også inneholde opplysninger om klageadgang, klagefrist, klageinstans og om fremgangsmåten ved klage, samt om retten etter forvaltningsloven § 18 til å se sakens dokumenter. Når forholdene gir grunn til det skal meldingen opplyse om adgangen til å søke fritt rettsråd, forvaltningsorganenes veiledningsplikt etter forvaltningsloven § 11 og adgangen til å få tilkjent sakskostnader etter forvaltningsloven § 36.

Dersom en part er representert ved fullmektig skal melding om vedtak vanligvis sendes fullmektigen, jf. forvaltningsloven § 12 tredje ledd. Dersom det finnes hensiktsmessig kan parten også få melding direkte. Kopi av meldingen bør i så fall sendes til fullmektigen. Parten kan selv kreve å bli underrettet ved siden av eller i stedet for fullmektigen.

Barneverntjenestens taushetsplikt er til hinder for at melding om vedtaket gis til andre enn sakens parter og eventuelt andre som trenger det for å kunne utføre sine oppgaver etter lov og forskrifter.

7 Klage og omgjøring av barneverntjenestens vedtak

Etter barnevernloven § 6-5 første ledd er fylkesmannen klageinstans for enkeltvedtak truffet av barneverntjenesten. Etter annet ledd gjelder klageadgangen ikke saker som hører under fylkesnemndas myndighetsområde. Dersom barneverntjenesten ikke finner klagen begrunnet, skal den sammen med sakens dokumenter sendes til fylkesmannen snarest mulig.

7.1 Klageadgang

Etter forvaltningsloven § 28 første ledd kan enkeltvedtak påklages av en part eller annen med rettslig klageinteresse. I en barnevernssak vil sjelden andre enn sakens parter ha rettslig klageinteresse. I særlige tilfeller kan det imidlertid tenkes at fosterforeldre kan ha klagerett uten at de er å anse som parter i saken. Dette vil kunne være vedtak som berører fosterforeldrene i stor grad. Det kreves ikke like sterk tilknytning til saken for å oppnå klagerett som det kreves for å oppnå partsrettigheter, jf. forvaltningsloven § 28.

7.2 Klagefrist

Fristen for å klage er etter forvaltningsloven § 29 første ledd er tre uker regnet fra det tidspunkt underretning om vedtaket kom frem til parten. Etter § 29 tredje ledd avbrytes fristen dersom parten ber om begrunnelse. Etter at begrunnelse er gitt vil det løpe en ny treukersfrist for klage. Barneverntjenesten eller fylkesmannen kan etter § 29 fjerde ledd forlenge klagefristen før denne er utløpt. Når vilkårene for å forlenge klagefristen foreligger, som for eksempel når parten er bortreist eller er syk, er det ikke til hinder for at klagefristen umiddelbart fastsettes slik at den blir lenger enn tre uker.

Selv om klagefristen er oversittet kan likevel klagen i visse tilfeller tas under behandling, jf. forvaltningsloven § 31. Klagen kan for det første tas under behandling såfremt parten eller hans/hennes fullmektig ikke har skyld i fristoversittelsen. Et eksempel på dette er at parten eller hans/hennes fullmektig har vært syk eller har vært bortreist. Klagen kan også tas under behandling dersom det av særlige grunner er rimelig at klagen blir prøvd. I barnevernsaker vil slike særlige grunner ofte foreligge, da vedtaket ikke sjelden gjelder spørsmål som har stor betydning for barnet det gjelder. I vurderingen av om klagen skal tas opp til behandling eller ikke skal det legges vekt på om endring av vedtaket kan medføre skade eller ulempe for andre.

Det fremgår av bestemmelsens siste ledd at klagen ikke kan tas til behandling som klagesak dersom det er gått mer enn ett år siden vedtaket ble truffet.

7.3 Veiledning til å klage på enkeltvedtak

Etter forvaltningsloven § 32 skal klagen fremsettes for det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket. En klage over vedtak truffet av barneverntjenesten skal altså fremsettes overfor barneverntjenesten. Unntaket er barneverntjenestens midlertidige vedtak om tvang i akutsituasjoner, hvor klagen etter barnevernloven § 7-23 skal fremmes direkte til fylkesnemnda.⁴⁴ Barneverntjenesten må om nødvendig hjelpe den som ønsker å klage med å sette opp klagen skriftlig. Klageren har krav på veiledning om hva klagen skal inneholde i henhold til forvaltningsloven § 32, og vedkommende må eventuelt få hjelp til å rette opp feil og mangler når det er nødvendig. Videre skal barneverntjenesten informere partene om retten til advokat og muligheten for at en advokat bistår med å fremme klagen.

Klagen skal være undertegnet av klageren eller hans/hennes fullmektig og nevne hvilket vedtak det klages over. Klagen skal opplyse om hvilke endringer som ønskes i vedtaket og bør nevne de grunner klagen støtter seg til.

Ved barneverntjenestens forberedelse av en klagesak gjelder forvaltningsloven kapittel 4 og 5 dersom ikke annet følger av forvaltningsloven § 33. Det fremgår av barnevernloven § 7-10 at klagesakene skal forberedes av barneverntjenesten etter bestemmelsene i forvaltningsloven § 33 første til fjerde ledd. Barneverntjenesten skal ved en klage varsle andre parter som kan ha motstående interesser om at det er inngitt klage over vedtaket. Dette kan for eksempel være biologiske foreldre når fosterforeldrene påklager barneverntjenestens vedtak om flytting av barn etter § 4-17. Disse skal etter forvaltningsloven § 33 tredje ledd motta kopi av klagen og gis en frist til å uttale seg, med mindre det kan nektes innsyn med hjemmel i forvaltningsloven § 19.

Barneverntjenesten skal gjøre de undersøkelser som klagen gir grunn til, og kan oppheve eller endre sitt vedtak dersom den finner klagen begrunnet, jf. forvaltningsloven § 33 annet ledd. Barneverntjenesten kan avvise klagen når vilkårene for å behandle den ikke foreligger, for eksempel fordi vedkommende ikke har klagerett. Dersom vedkommende ikke har partsrettigheter vil han/hun også normalt mangle klagerett. Avvisning er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 28 tredje ledd og kan påklages.

7.4 Fylkesmannens behandling av klage

Etter forvaltningsloven § 34 første ledd skal fylkesmannen avvise saken dersom vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger. Fylkesmannen er ikke bundet av at barneverntjenesten har funnet at vilkårene for å behandle klagen foreligger. Forvaltningsloven § 31 har imidlertid regler for oppreisning for oversittelse av klagefristen.

⁴⁴ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

Fylkesmannen har ansvaret for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, jf. forvaltningsloven § 33 femte ledd. Fylkesmannen kan således pålegge barneverntjenesten å undersøke saken nærmere. Fylkesmannen vil da anmode barneverntjenesten om ytterligere utredning av saken. I en slik situasjon skal parten motta en orientering om dette.

I henhold til barnevernloven § 6-6 første ledd kan fylkesmannen prøve alle sider av vedtaket, så vel de rettslige som de skjønsmessige. Videre kan nye omstendigheter vurderes. Fylkesmannen kan stadfeste vedtaket, oppheve det eller henvise saken til helt eller delvis ny behandling hos barneverntjenesten, jf. forvaltningsloven § 34 fjerde ledd.

Fylkesmannen kan ikke endre vedtaket til skade for klageren, med mindre dennes interesser finnes å måtte vike for hensynet til andre privatpersoner eller offentlige interesser. Melding om en slik endring må være sendt klageren innen 3 måneder etter at barneverntjenesten mottok klagen.

Dersom fylkesmannen i forbindelse med klagebehandlingen finner at det bør settes i verk tiltak som hører under fylkesnemndas myndighetsområde, kan fylkesmannen fremsette slikt forslag overfor fylkesnemnda, jf. § 7-10 siste ledd. I så fall gjelder saksbehandlingsreglene i barnevernloven kapittel 7. Fylkesmannens adgang til å fremme sak er forutsatt benyttet kun i unntakstilfeller, men gir fylkesmannen en mulighet til å fremme en slik sak dersom barneverntjenesten forsømmer et barn ved ikke å reise sak.

Det følger av barnevernloven § 6-6 annet ledd at dersom fylkesmannen fatter et vedtak som gir klager medhold, og dette vedtaket ikke kan settes i verk straks, kan fylkesmannen bestemme at det straks skal settes i verk midlertidige tiltak som kan dekke det øyeblikkelige behovet. Det kan for eksempel tenkes at fylkesmannen gir klageren medhold i at det er behov for en plassering av barnet utenfor hjemmet i medhold av § 4-4 femte ledd, og at det inntil egnet fosterhjem eller institusjonsplass kan fremskaffes, iverksettes midlertidige tiltak i hjemmet, som for eksempel ulike avlastningstiltak.

Fylkesmannens vedtak skal begrunnes i samsvar med forvaltningsloven § 24 første ledd og forvaltningslovens § 25 om begrunnelsens innhold. Fylkesmannen må i begrunnelsen oppgi hvilke lovbestemmelser vedtaket bygger på. Begrunnelsen kan bare unnlates i den utstrekning dette følger av forvaltningsloven § 24 tredje ledd.

Partene skal underrettes om fylkesmannens vedtak i samsvar med forvaltningsloven § 27. Underretningen bør alltid gis skriftlig. Dersom underretningen unntaksvis blir gitt muntlig, skal den bekreftes skriftlig.

Fylkesmannens avgjørelse i klagesak etter barnevernloven kan ikke påklages videre til departementet. Der fylkesmannen omgjør et vedtak uten klage jf. forvaltningsloven § 35, vil imidlertid vedtaket kunne påklages til departementet.

7.5 Barneverntjenestens saksbehandling når fylkesnemnda er klageinstans

Klage på midlertidig vedtak i en akutt situasjon skal sendes direkte til fylkesnemnda som er klageinstans, jf. barnevernloven § 7-23. Dersom barneverntjenesten skulle motta en slik klage tilsier veiledningsplikten i forvaltningsloven § 11 at barneverntjenesten umiddelbart skal informere foreldrene eller deres prosessfullmektig om at klagen skal fremmes direkte til fylkesnemnda. Direktoratet vurderer videre at kravet til god forvaltningsskikk og sakens alvor tilsier at barneverntjenesten umiddelbart bør videreformidle klagen til fylkesnemnda.

Barneverntjenesten skal kun opprettholde et akuttvedtak så lenge lovens vilkår er oppfylt. Dersom det fremkommer opplysninger i klagen om barnets omsorgssituasjon eller alternative plasseringssteder som vil være til barnets beste skal vedtaket oppheves og barnet tilbakeføres.

Fylkesnemnda skal avholde forhandlingsmøte og fatte vedtak i klagesaken i løpet av en uke etter at nemnda mottok klagen, jf. barnevernloven § 7-23 tredje ledd. Barneverntjenesten skal ikke forberede saken for fylkesnemnda på samme måte som ordinære saker som oversendes til fylkesnemnda, men barneverntjenesten skal tilby supplerende bevisførsel som nemndsleder tillater. Dette kan være dokumentbevis og vitneførsel. Barneverntjenesten må i forhandlingsmøtet kunne redegjøre for det faktiske og rettslige grunnlaget, samt for barneverntjenestens skjønnsmessige vurderinger.

Fylkesnemnda vil ut over innholdet i klagen og akuttvedtaket som er sendt til midlertidig godkjenning ikke ha inngående kunnskap om familien. Barneverntjenesten bør derfor ved en klage på et akuttvedtak informere fylkesnemnda dersom man kjenner til at det kan være andre personer enn den som har klaget på vedtaket som bør gis partsrettigheter. Typisk vil dette kunne være en forelder som ikke bor sammen med barnet.

I motsetning til klage på akuttvedtak, skal klager på flytting av barn som er under barnevernets omsorg etter § 4-17 sendes til barneverntjenesten. Disse klagenes skal forberedes etter reglene i forvaltningsloven § 33 første til fjerde ledd, jf. barnevernloven § 7-10 første ledd.

7.6 Utsatt iverksettelse

Etter forvaltningsloven § 42 kan barneverntjenesten eller klageinstansen (fylkesmannen eller fylkesnemnda) beslutte at vedtak ikke skal iverksettes før klagefristen er ute eller klagen er avgjort. Dette kan typisk være aktuelt ved flytting av barn eller vedtak om avslutning av hjelpetiltak. I vurderingen av om et vedtak skal gis utsatt iverksettelse skal det legges vekt på om avgjørelsen vil være til barnets beste. Kan vedtaket tenkes gjennomført til skade for parten før klagesaken er avgjort, skal han/hun ha underretning om adgangen til å be om utsatt iverksettelse, jf. forvaltningsloven § 27 tredje ledd.

Avslag på anmodning om utsatt iverksettelse skal begrunnes samtidig med at avgjørelsen treffes, jf. forvaltningsloven § 42 annet ledd.

7.7 Omgjøring

Et vedtak vil i en del tilfeller kunne omgjøres uten at det er påklaget. Selv om vedtaket ikke er påklaget, kan barneverntjenesten etter forvaltningsloven § 35 første ledd bokstav a omgjøre eget vedtak dersom endringen ikke er til skade for noen som vedtaket retter seg mot eller direkte tilgodeser. Etter samme bestemmelses bokstav b og c kan vedtak endres, selv om endringen er til skade, så lenge underretningen om vedtaket ikke er kommet frem til vedkommende eller dersom vedtaket er ugyldig.

Etter de samme regler kan fylkesmannen omgjøre sitt eget vedtak i en klagesak. Fylkesmannen kan omgjøre barneverntjenestens vedtak til skade for en part selv om vedtaket ikke er påklaget. En slik omgjøring kan skje selv om vilkårene i forvaltningsloven § 35 første ledd bokstav b og c ikke er til stede, dersom hensynet til andre privatpersoner eller offentlige interesser tilsier dette. Denne omgjøringsadgangen er imidlertid tidsbegrenset. Melding om at vedtaket vil bli overprøvd, må sendes parten innen tre uker etter at melding om barneverntjenestens vedtak ble sendt parten. Innen tre måneder etter samme tidspunkt må melding om at vedtaket er omgjort være sendt parten. Også departementet har omgjøringsadgang etter forvaltningsloven § 35.

Del III Saksbehandlingen i forbindelse med en fylkesnemndssak

8 Barneverntjenestens saksforberedelse

Fylkesnemnda er et statlig forvaltningsorgan som er uavhengig av departement, fylkesmann og kommunalt barnevern. Fylkesnemndas saksbehandling oppfyller alle grunnleggende krav til rettsikkerhet, og langt på vei er saksbehandlingen lik domstolenes behandling av sivile saker. Saksbehandlingsreglene i fylkesnemnda bygger i stor grad på tvistelovens regler.

Dersom saken hører inn under fylkesnemndas myndighetsområde er det barneverntjenestens ansvar å forberede og fremme saken overfor fylkesnemnda jf. barnevernloven § 2-1 femte ledd bokstav c. Fylkesnemnda kan ikke på eget initiativ fatte vedtak, men er avhengig av barneverntjenestens initiativ og saksforberedelser.

8.1 Ansvar for å fremme sak for fylkesnemnda

Etter barnevernloven § 8-4 første ledd er det barnets oppholdskommune som har ansvaret for å fremme forslag til tiltak, men ansvaret for å reise sak kan etter avtale overføres til en annen kommune hvor barnet har tilknytning. En slik avtale vil være naturlig i de tilfeller hvor ny oppholdskommune har lite kjennskap til barnet og barnets situasjon, mens barneverntjenesten i en annen kommune har fulgt opp barnet over tid. Endring i barnets tilknytning til kommunen i tidsrommet mellom begjæring om tiltak er sendt fylkesnemnda og vedtak er fattet, medfører ingen endring i barneverntjenestens ansvar, jf. barnevernloven § 8-4 annet ledd. Dersom den kommunen som har reist sak ikke får medhold i fylkesnemnda vil ansvar for barnet overføres til ny oppholdskommune.

Etter et vedtak om omsorgsovertakelse, er det den kommunen som har omsorgen for barnet som har oppfølgingsansvaret. Dette gjelder selv om barnets tilknytning til kommunen har endret seg etter iverksettelsen, for eksempel ved at barnet er flyttet i fosterhjem eller institusjon i en annen kommune, jf. barnevernloven § 8-4 tredje ledd. Den kommunen som har omsorgen for barnet har ansvaret for å vurdere om det bør fremmes nye forslag om endring av fylkesnemndas vedtak dersom det er til barnets beste. Eksempler på dette kan være opphevelse av omsorg etter barnevernloven § 4-21, endring av samvær etter barnevernloven § 4-19 eller fratakelse av forelderansvar og samtykke til adopsjon, jf. barnevernlovens § 4-20. Videre har omsorgskommunen ansvaret for oppfølging av barnet og fosterhjemmet. Dersom barneverntjenesten mottar krav om tilbakeføring eller om endring av vedtak skal barneverntjenesten innen tre måneder fremme sak for fylkesnemnda jf. barnevernloven § 7-10 annet ledd.

8.2 Barneverntjenestens begjæring om tiltak

Dersom barneverntjenesten beslutter å fremme en sak for fylkesnemnda, skal det utarbeides en begjæring om tiltak jf. barnevernloven § 7-10. Det skal fremgå av begjæringen hvilken fylkesnemnd begjæring er rettet til, jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav a. Videre må barneverntjenesten gi en kort angivelse av hva begjæringen gjelder jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav c. Begjæringen skal videre inneholde forslag til vedtak og de faktaopplysninger som følger av barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav a til f. Når saken fremmes for fylkesnemnda bør vedlagte dokumenter gi fylkesnemnda mulighet til raskt å sette seg inn i saken. Dokumentene bør ligge i kronologisk rekkefølge med en fullstendig dokumentliste.

Barneverntjenestens saksforberedelse innebærer at det skal gjøres en vurdering av hvem som er parter i saken, jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav b. Det bør redegjøres for dette i begjæringen. Barneverntjenesten bør på et tidlig tidspunkt ha vært i kontakt med mulige parter. Eksempelvis bør det normalt tas kontakt med foreldre som ikke bor sammen med barnet for å få en oversikt over kontakt mellom denne og barnet. Barneverntjenesten kan ikke uten videre legge til grunn opplysninger i sakens dokumenter eller fra den av foreldrene som har den daglige omsorgen for barnet. Sakens alvor tilsier at barneverntjenesten har en omfattende aktivitetsplikt for å komme i kontakt med alle partene i saken. Aktivitetsplikten vil ikke nødvendigvis være oppfylt ved at det er sendt et informasjonsbrev hvor det anmodes om at vedkommende tar kontakt.

Begjæringen skal videre inneholde en fremstilling av saken jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav d. Barneverntjenesten skal redegjøre for den hjelp og eventuelt andre tiltak som har vært iverksatt for barnet tidligere. Utarbeidelse av støttedokumenter som raskt kan gi fylkesnemnda en god oversikt kan være hensiktsmessig. Barneverntjenesten må videre legge frem nødvendig dokumentasjon for de relevante faktiske forhold som er egnet til å belyse vilkårene i den bestemmelsen det aktuelle tiltaket er hjemlet, jf. barnevernloven 7-11 første ledd bokstav e. Når tiltaket forutsetter at barnet skal plasseres utenfor hjemmet, må barneverntjenesten redegjøre for hvilket plasseringsalternativ kommunen har tenkt å plassere barnet, jf. barnevernloven § 4-15 annet ledd. I sak som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker, må barneverntjenesten i god tid før forhandlingsmøtet ha skaffet plass i tiltak for barnet, og skriftlig presentert dette for fylkesnemnda. Fylkesnemnda skal i disse sakene vurdere egnetheten til det konkrete plasseringsstedet, og hensynet til kontradiksjon tilsier at partene og nemnda må være kjent med dette i god tid før forhandlingsmøtet. Barneverntjenesten må i begjæringen opplyse om hvilke personer som skal avgi muntlig forklaring for fylkesnemnda jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav e. Det er viktig at barneverntjenesten begrenser seg til personer som kan bidra til å opplyse saken.

Barneverntjenesten må videre gjøre rede for hvorvidt det bør oppnevnes talsperson for barnet. Barneverntjenesten skal så tidlig som mulig under forberedelsen av saken informere barnet om muligheten til å få oppnevnt en egen talsperson, og det skal fremgå av sakens

dokumenter om barnet ønsker talsperson.⁴⁵ I saker om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse, har fosterforeldre rett til å uttale seg, jf. barnevernloven § 4-21 første ledd tredje punktum. Fosterforeldrenes uttalelse skal innhentes som en del av barneverntjenestens saksforberedelse. Barneverntjenestens vurdering av om fosterforeldrene skal forklare seg i forhandlingsmøtet eller om de skal avgi skriftlig uttalelse må fremgå av begjæringen.

Barneverntjenesten må i begjæringen gi en kort oppsummerende redegjørelse av forslag til vedtak, en kort oppsummering av de omstendigheter som begrunner forslaget med henvisning til relevante rettsregler jf. barnevernloven § 7-11 første ledd bokstav f.

Dersom det foreligger forhold som kan ha betydning for nemndleder sin vurdering av den videre behandling og avgjørelsesform må barneverntjenesten redegjøre for dette, jf. barnevernloven § 7-11 annet ledd. Enkelte saker kan eksempelvis avgjøres av nemndsleder alene eller etter en skriftlig saksbehandling, jf. barnevernloven §§ 7-5 og 7-14.

Gjennomføringen av et forhandlingsmøte i fylkesnemnda kan være en stor belastning for både barn og foreldre. Dersom barneverntjenesten vurderer at det er gode grunner for at saken kan behandles etter en forenklet prosedyre bør barneverntjenesten redegjøre for dette i begjæringen. Dersom barneverntjenesten på den annen side vurderer at sakens vanskelighetsgrad tilsier at saken bør behandles av en utvidet nemnd, jf. barnevernloven § 7-5, bør også dette fremgå av begjæringen.

Dersom barnevernets begjæring om tiltak ikke tilfredsstillende følger av barnevernloven § 7-11 skal nemndleder pålegge frist om retting jf. tredje ledd.

Barneverntjenesten bør under saken være representert ved en advokat jf. barnevernloven § 7-8 annet ledd. Bestemmelsen åpner for at kommunen unntaksvis kan velge å ikke benytte advokat under saken, for eksempel i helt kurante saker der partene er enige og der sakene skal undergis forenklet behandling, jf. formuleringen "som regel". Unntaket bør benyttes med varsomhet da det kan være vanskelig å forutse hva som er kurante saker, og privat parts syn på saken kan også raskt endres. Det er en forutsetning at kommunens advokat kontrollerer og eventuelt supplerer kommunens saksfremlegg, før dette oversendes fylkesnemnda. Normalt vil det være hensiktsmessig og nødvendig at advokaten utarbeider et sammenfattet forslag til tiltak basert på barneverntjenestens saksutredning med en fullstendig oversikt over de bevis og vitner som påberopes.

Dersom barneverntjenesten er kjent med at parten tidligere har vært representert av en bestemt advokat bør kommunen opplyse fylkesnemnda om dette. Barneverntjenesten kan også på et tidligere tidspunkt under saksforberedelsen ha behov for advokatbistand, særlig i vanskelige og kontroversielle saker.

⁴⁵ Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker § 2, 2013

9 Særlig om saksbehandlingen i fylkesnemnda

Fylkesnemndas myndighetsområde i barnevernssaker fremgår av barnevernloven § 7-1. Fylkesnemnda fatter vedtak som treffes mot, eller som kan opprettholdes uten den private parts samtykke, de såkalte tvangsvedtakene. De fleste avgjørelser om tvang treffes av fylkesnemnda i førsteinstans, som for eksempel vedtak om omsorgsovertakelse og fratakelse av foreldreansvar. Fylkesnemnda er også klageinstans for enkelte avgjørelser som treffes av barneverntjenesten. Dette gjelder først og fremst barneverntjenestens midlertidige vedtak i akutsituasjoner.⁴⁶

9.1 Fylkesnemndas sammensetning

Fylkesnemnda består i den enkelte sak av en leder med juridisk utdanning som fyller dommerkravene, et medlem fra det fagkyndige utvalg og et medlem som trekkes ut i fra et alminnelig medlemsutvalg, jf. barnevernloven § 7-2. Medlemmene sitter som regel fire år av gangen og oppnevnes av departementet. I den enkelte sak består fylkesnemnda av disse tre personene, jf. barnevernloven § 7-5. Dersom sakens vanskelighetsgrad gjør det nødvendig, kan nemndleder beslutte at saken skal bestå av fem medlemmer. I tillegg til nemndleder vil da saken bestå av to medlemmer fra det fagkyndige utvalget og to medlemmer fra det alminnelige utvalget jf. barnevernloven § 7-5. For nemndleder og medlemmene gjelder domstolsloven kapittel 6.

9.2 Habilitet

Dersom det oppstår tvil om hvorvidt fylkesnemndas medlemmer eller sakkyndige er inhabile i den enkelte sak, skal saken avgjøres etter inhabilitetsreglene i domstollovens kapittel 6. At fylkesnemndas medlemmer er habile i den enkelte sak, vil si at det ikke foreligger særlige omstendigheter som gir grunn til å trekke medlemmenes objektivitet eller uhildethet i tvil.

I domstolsloven §§ 106 og 107 er nevnt en del spesielle forhold som fører til inhabilitet, for eksempel nært slektskap eller svogerskap med en part eller hans/hennes advokat. Domstolsloven § 108 er en generell inhabilitetsregel hvor det heter at en person ikke kan være dommer eller lagrettemedlem når det foreligger "andre særegne omstendigheter" som er "skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet." Det avgjørende er om det foreligger slike forhold som er egnet til å svekke tilliten, altså hvordan forholdet vil bli oppfattet av partene og allmenheten, og, ikke om nemndsmedlemmet faktisk påvirkes av forholdet.

Spørsmålet om habilitet bør tas opp og avklares så tidlig som mulig. Dersom prosessfullmektigene blir oppmerksom på denne problematikken i forkant bør spørsmålet

⁴⁶ Barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25, 4-30, 4-9 jf. 4-8

reises umiddelbart for å unngå forsinkelser. Partene får alltid kunnskap om fylkesnemndas sammensetning og de aktuelle navn på partsrepresentanter, prosessfullmektiger og vitner før forhandlingsmøtet. Videre bør nemndleder ta opp dette spørsmålet i forkant av forhandlingsmøtet dersom det kan være usikkerhet knyttet til habilitet. Det er nemndleder alene som har ansvaret for å hindre at avgjørelser treffes av inhabile medlemmer eller av lederen selv.

9.3 Hovedprinsipper for saksbehandlingen i fylkesnemnda

Fylkesnemndas viktigste målsetning er å fatte riktige vedtak, og saksbehandlingsreglene skal bidra til dette. Saksbehandlingen skal være betryggende, rask og tillitsskapende, jf. barnevernloven § 7-3. Det er nemndlederens ansvar at saksbehandlingen oppfyller grunnleggende krav til rettssikkerhet og skjer i samsvar med de kriterier som er nevnt i loven. Nemndleder skal påse at saksbehandlingen og ressursbruken er tilpasset tiltaket og sakens art, omfang og vanskelighetsgrad.

For å oppnå målsettingen om en god saksbehandling skal målene i barnevernloven § 7-3 annet ledd bokstav a til f oppfylles. Fylkesnemnda skal sørge for at bevisførselen gir et forsvarlig faktisk grunnlag for avgjørelsen som skal fattes, og det skal legges til rette for at partene i saken blir hørt ved muntlige forklaringer i nemndsmøtet. Videre har fylkesnemnda ansvaret for at det legges til rette for kontradiksjon, både fra privat part og kommunen, samt et ansvar for at partene behandles likt i nemndsmøtet. Fylkesnemnda skal videre foreta en reell og selvstendig vurdering av avgjørelsesgrunnlaget. Alle viktige avgjørelser skal begrunnes.

Barnevernloven § 7-12 pålegger fylkesnemnda å sørge for en god saksforberedelse slik at målsetningene i barnevernloven § 7-3 kan nås. Det overordnede målet for saksforberedelsen er å trekke opp rammene for den videre behandlingen av saken slik at forhandlingsmøtet kan ha hovedfokus på det sentrale i saken. Saksforberedelsen skal sikre at saken blir tilstrekkelig opplyst, at den behandles så raskt som mulig og at forhandlingsmøtet kan gjennomføres uten forsinkelser. Saksbehandlingen i fylkesnemndene skal være basert på de grunnleggende saksbehandlingsprinsippene i tvisteloven og nemndleder skal ha en aktiv saksstyring under saken.⁴⁷

9.4 Oppnevning av fullmektig for privat part

Har de private partene ikke allerede engasjert advokat, skal fylkesnemnda sørge for at det blir utpekt advokat, jf. barnevernloven § 7-8. Bestemmelsen om oppnevning av advokat for den private part suppleres av rettshjelploven §§ 17 og 22 som fastslår at den private part har krav på dekning av utgiftene til egen advokat. Retten til fritt advokatvalg gjelder også i

⁴⁷ Ot prp nr. 76 (2005-06)

fylkesnemnda, og nemnda bør strekke seg langt i å imøtekomme partenes eget advokatønske, samtidig med at hensynet til rask saksavvikling ivaretas.

Advokaten skal omgående gjøres kjent med kommunens begjæring og de vedlagte dokumenter, og gis frist for skriftlig fremstilling, fremlegging av dokumenter og opplysning om hvilke vitner han eller hun ønsker å føre i forhandlingsmøtet.

9.5 Talsperson for barnet

Barnet kan få oppnevnt en egen talsperson i saker som skal behandles for fylkesnemnda. Dette følger av egen forskrift om barnets talsperson i saker for fylkesnemnda.⁴⁸ Det er fylkesnemndas leder som avgjør om det skal oppnevnes en talsperson, jf. barnevernloven § 7-12 annet ledd bokstav f. Fylkesnemndas leder kan oppnevne en egen talsperson for barn som er fylt syv år og for yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter. Barnets ønske om å få oppnevnt en talsperson skal tillegges stor vekt. Hvis barnet ikke ønsker å ha en egen talsperson, skal dette være avgjørende.

Å benytte seg av en talsperson er en av flere måter å la barnet bli hørt i saken. Formålet med talspersonen er å gi barnet større mulighet til å få frem sine synspunkter på egen situasjon. Dette vil bidra til at saken blir bedre opplyst og at barnets rettssikkerhet ivaretas. Barnets talsperson har ikke rett til dokumentinnsyn, men kan få et kort sammendrag av saken. I enkelte tilfeller kan talspersonen bli anmodet om å utarbeide et kort sammendrag av samtalen med barnet som blir sendt til fylkesnemnda før forhandlingsmøtet.

Talspersonen skal være talerør for barnet, og skal være uavhengig av barneverntjenesten og barnets foreldre jf. forskriften § 1. Talspersonen skal ikke drive egne undersøkelser og skal derfor ikke samtale med andre enn barnet i saken. Det er ikke aktuelt å oppnevne talsperson i saker hvor barnet har partsstatus og er representert ved advokat.

9.6 Rett til innsyn i opplysninger fremlagt for fylkesnemnda

Partene har rett til innsyn i begjæringen om tiltak med vedlagte dokumenter, vedtak fattet av fylkesnemnda samt andre dokumenter i saken, jf. barnevernloven § 7-4. Videre kan partene forlange kopi av dokumentene.

Forvaltningsloven § 19 første ledd bokstav c gir adgang til å unnta opplysninger som det av hensyn til partens helse eller hans/hennes forhold til personer som står han/hun nær, må

⁴⁸ Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker 2013

anses utilrådelig at han/hun får kjennskap til. Bestemmelsen får ikke anvendelse i forhold til dokumenter som fremlegges for fylkesnemnda, jf. barnevernloven § 7-4 annet ledd.

Heller ikke forvaltningsloven § 19 annet ledd får anvendelse for opplysninger som fremlegges for fylkesnemnda. Bestemmelsen gir blant annet anledning til å beskytte navnet på personer som gir informasjon til barneverntjenesten. Det vil ikke være mulig å beskytte kildene dersom deres forklaring dokumenteres som en del av avgjøringsgrunnlaget. Hensynet til kontradiksjon for den private part tilsier full åpenhet.

9.7 Forhandlingsmøtet

Barnevernloven § 7-14 fastsetter at muntlig forhandlingsmøte med partene skal holdes snarest mulig, og hvis mulig innen fire uker etter at fylkesnemnda har mottatt saken. Fristen på fire uker er ikke absolutt, men dersom det er mulig skal fylkesnemnda beramme forhandlingsmøtet innen fristen. Fylkesnemnda må prioritere beramning av saker basert på sakstype og konsekvensene for barnet i den enkelte sak.

Det er nemndleder som administrerer og leder forhandlingsmøtet jf. barnevernloven § 7-15, og som påser at møtet gjennomføres i henhold til de fastsatte rammer. Forhandlingsmøtet i fylkesnemnda tilsvare hovedforhandlingen i en sivil sak for domstolene. Vitneførsel skal skje direkte i forhandlingsmøtet. For fylkesnemndene gjelder reglene om bevis i tvisteloven så langt de passer jf. barnevernloven § 7-17.

At tvistelovens regler om vitneplikt og bevis gjelder, betyr blant annet at vitnene normalt har plikt til å avgi forklaring. Dette innebærer at fylkesnemnda ikke, uten at det foreligger samtykke etter tvisteloven §§ 22-3 første ledd og 22-5, kan motta forklaring om forhold som er undergitt taushetsplikt. Opplysningsplikten etter barnevernloven § 6-4 annet og tredje ledd går imidlertid foran den taushetsplikt som følger av forvaltningsloven og de respektive profesjonslovene. Tvisteloven §§ 22-3 og 22-5 kommer derfor til anvendelse bare dersom fylkesnemnda ønsker forklaring om forhold som går ut over rammen for opplysningsplikten etter barnevernloven § 6-4.

Den private part har krav på å bli innkalt til forhandlingsmøtet jf. barnevernloven § 7-7, hvor han eller hun har rett til å uttale seg. Den private part har ikke plikt til å avgi forklaring. I de fleste tilfeller avgir de private parter forklaring. Dersom vedkommende ikke møter, kan saken likevel behandles jf. barnevernloven § 7-7 annet ledd.

Fylkesnemndas møter holdes for lukkede dører jf. barnevernloven § 7-16. Dersom partene begjærer det eller samtykker, og fylkesnemnda finner det ubetenkelig kan møtet holdes helt eller delvis for åpne dører. Dette skjer svært sjeldent.

9.8 Forhandlingsmøte i klagesak

De private parter kan påklage akuttvedtak truffet av barnevernets leder eller påtalemyndigheten. Akuttvedtak truffet i henhold til barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-9 første ledd, 4-25 annet ledd og 4-29 fjerde ledd skal umiddelbart etter iverksetting sendes til godkjenning i fylkesnemnda. Nemndleder treffer godkjenningen alene innen 48 timer, jf. barnevernloven § 7- 22.

Nevnte vedtak kan påklages skriftlig eller muntlig av den private part direkte overfor nemnda jf. barnevernloven § 7-23. Klagen avgjøres av nemndleder alene. Det skal avholdes et kort møte i klagesaken hvor partene får mulighet til å gjøre rede for sitt syn på saken samt tilby supplerende bevisførsel. Nemndleder skal innen en uke etter at fylkesnemnda mottok klagen treffe vedtak. Dette tilsier at møte i disse sakene må finne sted innen kort tid.

9.9 Forenklet behandling og endringssaker

Nemndleder alene kan avgjøre saken dersom partene samtykker, og når hensynet til en betryggende saksbehandling ikke er til hinder for dette, jf. barnevernloven § 7-5 annet ledd. Partens samtykke må gjelde alle sider av vedtaket.

Dersom partene samtykker kan nemndleder også bestemme at avgjørelsen skal treffes uten muntlige forhandlinger jf. barnevernloven § 7-14 annet ledd bokstav a. Saken vil da bli avgjort etter en skriftlig saksbehandling. Avgjørelsesgrunnlaget vil være sakens dokumenter jf. barnevernloven § 7-18 annet ledd. Selv om det foretas en forenklet behandling skal barnet få anledning til å uttale seg.

I utgangspunktet skal alle krav om endring av tidligere vedtak eller dommer(endringssaker) behandles innenfor de alminnelige rammer av et forhandlingsmøte. Nemndleder kan imidlertid avgjøre endringssaker etter en skriftlig saksbehandling dersom det er ubetenkelige sett ut ifra hensynet til sakens tema, vanskelighetsgrad, behovet for fagkyndighet og en forsvarlig behandling av saken jf. barnevernloven §§ 7-5 tredje ledd og 7-14 annet ledd bokstav b. Dette kan være aktuelt i saker om endring av samvær eller oppheving av vedtak om omsorgsovertagelse. Det vil da ikke være nødvendig med samtykke fra partene.

Det følger også av barnevern loven § 4-21 at fylkesnemnda kan avvise saken dersom den har blitt behandlet av fylkesnemnda eller domstolen de siste tolv månedene eller det ikke foreligger nye opplysninger i saken. Fylkesnemndas leder kan i slikt tilfelle avvise endringskravet uten at det er avholdt muntlig forhandling i saken. Dette kan være aktuelt når det har vært fremmet krav om oppheving av vedtak om omsorgsovertagelse en rekke ganger tidligere og barnet har vært plassert i fosterhjem i mange år. Dersom fylkesnemndas leder kommer til at det er lagt frem nye opplysninger av betydning for saken, skal den behandles i et ordinært forhandlingsmøte.

Videre kan nemndleder alene avgjøre forlengelse av plassering etter barnevernloven § 4-29 jf. barnevernloven § 7-5 fjerde ledd.

9.10 Prosessuelle spørsmål

Avgjørelser om selve saksbehandlingen i fylkesnemnda treffes av nemndleder så snart som mulig. Dette kan være avgjørelser om en rekke forhold som for eksempel habilitet, partsstatus, bevis, dokumentinnsyn og behandlingsform. Avgjørelser om saksbehandlingen kan omgjøres dersom hensynet til lovens formål tilsier det jf. barnevernloven § 7-13 tredje ledd.

Nemndleder kan treffe avgjørelse om å heve eller avvise saken under saksforberedelsen jf. barnevernloven § 7-13 annet ledd.

9.11 Vedtak og begrunnelse

Fylkesnemndas vedtak etter forhandlingsmøtet treffes på grunnlag av behandlingen i forhandlingsmøtet, jf. barnevernloven § 7-18. Det kan tas inn skriftlige redegjørelser om faktiske forhold i avgjørelsen. Fylkesnemnda skal etter barnevernloven § 7-19 fatte vedtak snarest mulig og senest to uker etter forhandlingsmøtet er avsluttet. Dersom fristen ikke er mulig å overholde skal årsaken til fristoversittelsen oppgis i vedtaket.

Vedtaket skal begrunnes som en dom jf. tvisteloven § 19-3. Saken avgjøres ved stemmeflertall jf. barnevernloven § 7-19 annet ledd, og vedtaket skal videre gjøre parten oppmerksom på adgangen til rettslig prøving jf. barnevernloven § 7-24.

10 Barneverntjenestens oppfølging av fylkesnemndas vedtak

Barneverntjenesten har ansvar for å iverksette vedtak etter behandling i fylkesnemnda og å følge opp tiltaket. Dette innebærer kontinuerlig oppfølging av barnet og utarbeiding av skriftlige planer som skal fungere som en del av kvalitetssikringen i oppfølgingen.

Barneverntjenesten skal tilrettelegge for at barnets perspektiv og opplevelse av plasseringen kommer frem.

10.1 Iverksetting av vedtak

Barneverntjenesten har etter et vedtak om omsorgsovertagelse 6 uker på å iverksette vedtaket ved å plassere barnet. Tidsfristen gjelder fra den dato fylkesnemnda fattet vedtak om omsorgsovertagelse jf. barnevernloven § 4-13. Dersom det er særlige grunner for det kan fylkesnemndas leder forlenge fristen. En slik særlig grunn kan for eksempel være at barnet holdes skjult, og at vedtaket derfor ikke lar seg iverksette. En slik fristforlengelse kan gis i det opprinnelige vedtaket eller ved en ny avgjørelse dersom det har oppstått en endret situasjon. Fristforlengelsen må være besluttet av nemndleder innen utløpet av fristen.

Fylkesnemnda skal i sitt vedtak ta stilling til plasseringsalternativ, jf. barnevernloven § 4-14 bokstav a-d. Ved valg av plasseringssted skal barneverntjenesten ta hensyn til barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø. De skal også tas hensyn til kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, jf. barnevernloven § 4-15.

Barneverntjenesten har en tilsvarende frist for iverksetting av vedtak om plassering av ungdom på grunn av alvorlige atferdsvansker etter barnevernloven § 4-24, jf. barnevernloven § 4-25 annet ledd. Dersom barneverntjenesten ikke iverksetter vedtaket skal fylkesnemnda varsles om dette.

Barnevernadministrasjonens leder kan kreve bistand av politiet til fullbyrdelse av vedtak etter barnevernloven §§ 4-6, andre ledd, 4-8, 4-9, 4-11, 4-12, 4-17, 2-24, 4-25, andre ledd og 4-29, jf. barnevernloven § 6-8. En beslutning om å kreve politibistand bør kun benyttes når det er nødvendig. Formålet med flyttingen skal være å sikre barnet nødvendig hjelp, omsorg og trygge oppvekstvilkår jf. barnevernloven § 1-1. Flyttingen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og til det beste for barnet jf. barnevernloven §§ 1-4 og 4-1.

Barneverntjenesten bør ha en tett dialog med politiet om hvordan de kan bistå slik at plasseringen blir minst mulig belastende for barnet⁴⁹.

For å sikre at beslutning om politibistand er gjenstand for en særlig grundig vurdering, er det bare barnevernadministrasjonens leder som kan treffe slik beslutning. En avgjørelse om å

⁴⁹ Norsk Retstidende 1998:1835

kreve politibistand er ikke et enkeltvedtak.⁵⁰ Kravene til en forsvarlig saksbehandling tilsier imidlertid at barneverntjenestens vurderinger av nødvendigheten av å benytte politibistand bør dokumenteres. Adgangen til å kreve politibistand ved gjennomføring av vedtak må også omfatte adgang til å kreve bistand til å bringe barnet tilbake dersom barnet blir urettmessig flyttet eller selv rømmer etter at vedtaket er iverksatt.

Fullbyrdelsen av vedtaket kan ikke overlates til politiet, da det er barneverntjenesten som er ansvarlig for gjennomføringen av vedtaket.

Dersom barnet er midlertidig plassert med hjemmel i barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-25 eller 4-29 på tidspunktet for fylkesnemndas vedtak anses vedtaket for iverksatt. Dette må gjelde selv om barnet er plassert midlertidig i et beredskapshjem eller på en akuttinstitusjon. Vedtaket vil i en slik situasjon ikke falle bort etter 6 uker⁵¹.

Barns rett til medvirkning gjelder alle faser i en barnevernssak. For barn som skal flyttes innbefatter dette at barnet skal ha anledning til å uttale seg om plasseringsstedet, om tilrettelegging av samvær og øvrige forhold som angår barnet. Barneverntjenesten har ansvar for å sikre at barnets mulighet til å medvirke skjer i trygge rammer, og tilrettelegge for gode samtaler med barnet. Barneverntjenesten bør dokumentere barnets uttalelser. Dersom ønskene til barnet ikke kan imøtekommes bør dette begrunnes av barneverntjenesten.

10.2 Oppfølging av vedtak om omsorgsovertagelse eller tilbakehold i institusjon

Barn som bor i fosterhjem eller på institusjon har krav på oppfølging fra barneverntjenesten for å sikre at de får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Foreldre og fosterforeldre har også krav på nødvendig oppfølging. Kommunens ansvar for oppfølgingen er beskrevet i punkt 2.4.

Etter vedtak om omsorgsovertakelse har barneverntjenesten et løpende og helhetlig ansvar for oppfølging av barnet. Dette innebærer et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene og tilrettelegge for samvær med søsken dersom hensynet til barnet ikke taler mot dette. Foreldrene skal snarlig etter omsorgsovertakelsen tilbys veiledning og oppfølging enten direkte fra barneverntjenesten eller ved at barneverntjenesten formidler kontakt med andre hjelpeinstanser jf. barnevernloven § 4-16. Ikke alle foreldre ønsker hjelp fra barnevernet til å håndtere sin egen situasjon. Familievernet vil være en aktuell instans for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og kan tilby veiledning i forbindelse med samvær.

⁵⁰ Brev fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet av 27.05.15

⁵¹ Norsk Retstidende 1998:1835

På vegne av barneverntjenesten skal fosterforeldre eller institusjon utøve den daglige omsorgen for barnet. Barneverntjenesten kan bestemme at fosterforeldrene eller institusjonen der barnet bor, også skal avgjøre andre spørsmål enn de som gjelder den daglige omsorgen jf. Barnevernloven § 4-18. Barneverntjenesten kan imidlertid ikke overlate til fosterforeldrene eller institusjonen avgjørelsesmyndighet den ikke har selv. Avgjørelser som ligger under foreldreansvaret, som valg av skole, utdanning og religion, vil derfor ikke kunne overlates til fosterforeldre eller institusjon, men avgjøres av, og fortrinnsvis i samarbeid med, foreldrene. Barnet vil i slike spørsmål ha selvbestemmelsesrett fra fylte 15 år.

Etter vedtak om plassering uten samtykke jf. barnevernloven § 4-29 skal barneverntjenesten følge opp plasseringen, og i samarbeid med politiet vurdere om plasseringen fortsatt er nødvendig for å beskytte barnet eller om den kan opphøre jf. barnevernloven § 4-30, tredje ledd.

Barneverntjenesten kan flytte barnet dersom endrede forhold gjør det nødvendig eller dersom det må anses som til det beste for barnet. Barneverntjenestens vedtak i en sak om flytting kan påklages til fylkesnemnda jf. barnevernloven § 4-17.

10.3 Individuell plan

Barneverntjenesten skal utarbeide en individuell plan for barn med behov for langvarige og koordinerte tiltak eller tjenester, dersom det anses nødvendig for å skape et helhetlig tilbud for barnet og det foreligger samtykke jf. barnevernloven § 3-2a. Det sentrale formålet med en individuell plan er å sikre at det til enhver tid er en bestemt tjeneste som har hovedansvar for oppfølgingen av barnet og som har ansvar for å koordinere tiltak som barnet mottar fra de ulike hjelpeinstansene. Planen innebærer således en formalisering av samarbeidet barneverntjenesten har med andre offentlige instanser vedrørende det aktuelle barnet.

Det foreligger en plikt til å utarbeide en individuell plan etter en rekke lover for ulike offentlige organer. Det vil være naturlig at den tjenesten som er mest sentral for barnet er den som har hovedansvaret for oppfølgingen av planen. I tilfeller der barneverntjenesten har dette ansvaret vil planen ha utgangspunkt i barnevernloven. Videre bør dette ansvaret gradvis overføres fra barneverntjenesten til annen relevant tjeneste etter at barnet er fylt 18 år⁵².

⁵² Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)

10.4 Omsorgsplan

Dersom barnevernet tar over omsorgen for et barn skal det utarbeides en omsorgsplan for å beskrive barnets fremtidige omsorgssituasjon i forhold til hvor barnet skal bo og vokse opp, og i forhold til samvær og kontakt med sin familie. Omsorgsplanen skal også tydeliggjøre om barnet har særlige behov som skal følges opp.

Ved omsorgsovertakelsen skal barneverntjenesten vedta en foreløpig plan for barnets omsorgssituasjon. Denne skal også inneholde forutsetninger for opphevelse av omsorgsvedtak og evaluering av plasseringen. Senest to år etter fylkesnemndas vedtak skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets framtidige omsorgssituasjon med et langsiktig perspektiv, som ikke skal endres uten at forutsetningene for den er falt bort jf. barnevernloven § 4-15, tredje ledd.

Det er viktig at partene, og spesielt barnet involveres i arbeidet med omsorgsplanen, slik at deres innspill og synspunkter drøftes. Intensjonene bak bestemmelsen om omsorgsplan er at den skal bidra til å legge et grunnlag for forutsigbarhet, klarere retning og kontinuitet i arbeidet med plasseringen og bidra til å skape dialog og tydelighet mellom de involverte⁵³

I god tid før barnet fyller 18 år, skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Dersom barnet samtykker skal barneverntjenesten utarbeide en plan for framtidige tiltak jf. barnevernloven § 4-15, fjerde. ledd. Planen kan inneholde barnets aktuelle situasjon, barnets ønsker for fremtiden, barnevernfaglig vurdering av hva barnet har behov for og de planlagte tiltakene etter fylte 18 år.

10.5 Tiltaksplan

Mens omsorgsplanen handler om en plan i forbindelse med barneverntjenestens omsorgsovertakelse, retter barnets tiltaksplan seg mot hjelpetiltak jf. § 4-4 (omtalt tidligere) og tiltak etter atferdsbestemmelsene jf. § 4-28.

Barnets tiltaksplan tydeliggjør hva som er barnets særlige behov og hvordan disse skal imøtekommes. Tiltaksplanen har som regel et kortere perspektiv enn omsorgsplanen og skal jevnlig evalueres.

Ved behandling av saken i fylkesnemnda og etter vedtak om plassering i institusjon i henhold til barnevernloven §§ 4-24 eller 4-26 skal barneverntjenesten utarbeide en tiltaksplan i tråd med fylkesnemndas vedtak og med forutsetningene for vedtaket jf. barnevernloven § 4-28. Intensjonene med tiltaksplanen er å styrke den faglige kvaliteten i arbeidet, understøtte

⁵³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (Q-1104)

dialog og myndiggjøring og å sikre god forvaltning og rettssikkerhet.⁵⁴ Tiltaksplanen skal endres dersom barnets behov tilsier det, og skal så langt som mulig utarbeides og endres i samarbeid med barnet.

Tiltaksplanen skal inneholde beskrivelse av barnets situasjon, mål for plassering utenfor hjemmet, varighet på plasseringen, plasseringssted samt samarbeid og kontakt med familie. Videre skal planen beskrive delmål og tiltak inkludert samarbeid med andre instanser og sikre evaluering av tiltakene. Det er utarbeidet egne retningslinjer for tiltaksplaner ved vedtak etter barnevernloven §§ 4-24 og 4-26⁵⁵

10.6 Samvær

Etter vedtak om omsorgsovertakelse har barn og foreldre, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre. Hvis andre, i foreldrenes sted, har ivaretatt den daglige omsorgen for barnet forut for omsorgsovertakelsen, kan de kreve at fylkesnemnda tar stilling til om de skal ha rett til samvær med barnet og i hvilket omfang. Videre kan barnets slektninger, eller andre som barnet har en nær tilknytning til, kreve at fylkesnemnda tar stilling til om de skal ha rett til samvær med barnet dersom den ene eller begge foreldrene er døde eller at den ene eller begge foreldrene ikke skal ha rett til samvær eller dersom dette samværet skal være svært begrenset jf. barnevernloven § 4-19.

Barneverntjenesten kan etablere samværsordninger selv om samvær ikke er fastsatt av fylkesnemnda når samvær ikke er i strid med klare forutsetninger i fylkesnemndas vedtak. Samvær fastsatt av fylkesnemnda skal være det som er riktig på avgjørelsestidspunktet og er normalt et minimumssamvær. I tråd med barneverntjenestens ansvar for oppfølgingen av utviklingen til barnet vil barneverntjenesten ha adgang til å øke omfanget av samvær dersom det vurderes hensiktsmessig ut fra situasjonen. Barneverntjenesten skal der hensynet til barnet ikke taler imot det, legge til rette for samvær med søsken jf. § 4-16.

På bakgrunn av vedtatte rammer for samvær skal det utformes en samværsavtale som angir hyppighet, tid og sted for samværene og eventuelt andre kriterier for samværet. Barneverntjenesten bør sørge for at barnet og fosterforeldrene inkluderes i planen, og tilby foreldrene hjelp og veiledning i forhold til gjennomføringen av samværene.

10.7 Oppfølgingsplan

Årlig oversikt over oppfølging og samarbeid med fosterhjemmet skal utarbeides av barneverntjenesten. Oppfølgingsplanen bør innbefatte samværsavtalen, oppfølgingsbesøk i

⁵⁴ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (Q-1104)

⁵⁵ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Rundskriv om retningslinjer for tiltaksplaner ved vedtak etter barnevernlovens §§ 4-24 og 4-26

fosterhjemmet, møtevirksomhet for samarbeidsinstanser rundt barnet, møtevirksomhet og samtaler mellom barnet, foreldre, fosterforeldre og barneverntjeneste og eventuelt andre møter som vedrører barnet, foreldre eller fosterforeldre, samt hvem som utfører tilsynet.

10.8 Tilsyn med barn i fosterhjem og institusjon

Kommunen der fosterhjemmet ligger, har ansvar for å føre tilsyn med at hvert enkelt barn får forsvarlig omsorg i fosterhjemmet jf. barnevernloven § 4-22, fjerde ledd. Videre er kommunen gitt et helhetlig ansvar for planlegging, gjennomføring og oppfølging av tilsynet. Kommunen har ansvaret for at tilsynet blir utført på en forsvarlig måte, og har ansvar for at de som skal utøve tilsynet gis nødvendig opplæring og veiledning jf. barnevernloven § 4-22, sjettede ledd.

Tilsynsoppgaven har tidligere vært tillagt barneverntjenesten. Nå har kommunen anledning til å delegerer dette ansvaret til andre instanser enn barneverntjenesten. Kommunen skal føre tilsyn med barnet fra plasseringstidspunktet til barnet fyller 18 år. Tilsynsfører skal ved utføring av tilsynet, ha en uavhengig funksjon i forhold til barneverntjenesten og fosterhjemmet.

Det er utarbeidet egen veileder for tilsyn i fosterhjemmet som skal være retningsgivende for de avveiningene barneverntjenesten må gjøre for å oppnå forsvarlighet og god kvalitet⁵⁶. Videre er regler om tilsyn med barn i fosterhjem gitt i forskrift om fosterhjem §§ 8 og 9. Det vises også til eget rundskriv til forskriften⁵⁷.

Det er fylkesmannen som skal utføre tilsyn med at institusjoner drives i samsvar med barnevernloven og forskrifter til loven. Institusjoner og sentre kan bare benyttes for barn som omfattes av barnevernloven dersom de er godkjent av regionalt nivå i Bufetat, og de kan bare godkjennes dersom de driver i samsvar med barnevernloven og de forskrifter som gjelder for den, og ellers drives på en forsvarlig måte jf. barnevernloven § 5-7.

Tilsynet skal påse at lover og regelverk blir fulgt og at barna får forsvarlig omsorg og behandling. Sentrale tema er om barna blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet sammen med andre forhold av betydning for deres utvikling, trivsel og velferd, jf. tilsynsforskriften § 2.

Tilsyn gjennomført etter tilsynsforskriften § 8 skal sikre at barn og unge på institusjon får uttale seg om hvordan de selv opplever å være på institusjonen. Etter forskriften skal Fylkesmannen ta kontakt med det enkelte barn uavhengig av alder.

⁵⁶ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Tilsyn med barn i fosterhjem - veileder

⁵⁷ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Q-01/2014 – Merknader til forskrift om fosterhjem §§ 8 og 9

Det at barn og unge på institusjon skal gis mulighet til å uttrykke sine synspunkter på oppholdet betyr ikke at de alltid kan bestemme. Fylkesmannen må forklare hvorfor deres synspunkt ikke alltid kan følges, og at det kan være andre tungtveiende hensyn som tilsier en annen løsning enn den barnet selv ønsker seg. Det sentrale er at barnet gis anledning til å uttale seg og at Fylkesmannen følger opp det som fremkommer under samtalen⁵⁸.

10.9 Barnets medvirkning og tillitsperson for barnet

I henhold til barnevernloven § 4-1 annet ledd skal barn gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for har rett til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til i samtaler med barneverntjenesten og under tilsynsbesøk.

I følge *Forskrift om medvirkning og tillitsperson* er formålet med en egen tillitsperson å gi barnet en trygghet slik at det lettere kan gi uttrykk for sine synspunkter i egen barnevernssak. Barn skal informeres så tidlig som mulig om adgangen til å ha tillitsperson, og velger selv hvem det skal være. Barneverntjenesten skal dokumentere om barnet er informert om denne muligheten og om barnet ønsker å ha med seg en tillitsperson⁵⁹.

Barneverntjenesten skal informere barnet om kriterier for å kunne være tillitsperson. Personen må være over 18 år og kan ikke være foreldre som er fratatt omsorgen eller personer som barneverntjenesten vurderer vil kunne skade barnets interesser.

Barneverntjenesten skal kontakte ønsket tillitsperson og informere om barnets ønske, og om vilkårene rundt ordningen. Tillitspersonen kan ikke ansettes eller administreres av barneverntjenesten, eller motta økonomisk kompensasjon for oppgaven. Tillitspersonen skal underskrive taushetserklæring og fremvise politiattest jf. barnevernloven § 6-10, første og fjerde ledd. Barneverntjenesten skal tilrettelegge for at tillitspersonen er tilstede i de møtene barnet ønsker å ha tillitspersonen med seg.

10.10 Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon

Fylkesnemnda kan, etter å ha vedtatt omsorgsovertakelse, også vedta at foreldreansvaret i sin helhet skal fratras foreldrene. Ny verge skal i slike tilfeller umiddelbart oppnevnes for barnet. Fylkesnemnda kan gi samtykke til adopsjon dersom det må regnes at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet, at adopsjon vil være til barnets beste, at adoptivsøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som

⁵⁸ Helsetilsynet 2012

⁵⁹ Forskrift om medvirkning og tillitsperson, 2014

sitt eget og vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er tilstede jf. barnevernloven § 4-20.

Dersom foreldrene selv samtykker til adopsjon kommer ikke barnevernloven § 4-20 til anvendelse. Da holder det at vilkårene i adopsjonsloven er oppfylt, og det er ikke nødvendig med fylkesnemndas samtykke til adopsjon.

I følge barnevernloven § 4-20 a. kan fylkesnemnda fastsette at det skal være kontakt mellom barnet og dets biologiske foreldre dersom noen av partene krever det, og adoptivsøkerne samtykker til slik kontakt. Dersom en begrenset besøkskontakt etter adopsjonen er til barnets beste, skal fylkesnemnda vedta det og fastsette omfanget av kontakten. Barneverntjenesten skal bistå med gjennomføringen av besøkskontakten. Ved avtale mellom den kommunen som har reist saken og en annen kommune som barnet har tilknytning til, kan dette ansvaret overføres til den andre kommunen.

Et vedtak om besøkskontakt kan prøves på nytt dersom særlige grunner tilsier det. Særlige grunner kan være at barnet motsetter seg kontakt eller at de biologiske foreldrene ikke følger opp vedtaket om kontakt. Barneverntjenesten kan av eget tiltak, eller etter krav fra adoptivforeldrene eller barnet selv, dersom det har partsrettigheter jf. barnevernloven § 6-3, andre ledd, bringe vedtaket om besøkskontakt inn for ny prøving til fylkesnemnda. Vedtaket kan av alle parter bringes inn for rettslig prøving for tingretten jf. barnevernloven § 7-24.

10.11 Opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse

I følge barnevernloven § 4-21 kan partene kreve at en sak om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse skal behandles av fylkesnemnda dersom det har gått mer enn 12 måneder siden saken sist ble behandlet av fylkesnemnda eller domstolene, og det kan dokumenteres vesentlige endringer i barnets situasjon. Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Dersom barnet har fått en så nær tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet å bli flyttet, vil det ikke være aktuelt å oppheve vedtaket. Fosterforeldrene skal gis rett til å uttale seg før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves. Hensynet til barnets beste, og vektlegging av å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen skal ha avgjørende betydning jf. barnevernloven § 4-1.

I følge forvaltningslovens § 11 har barneverntjenesten veiledningsplikt overfor private parter. Dette innebærer at partene skal orienteres om saksgangen når de krever opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse.

Barneverntjenesten skal undersøke forholdene hos foreldrene og det skal foreligge en faglig begrunnet vurdering om det anbefales at vedtaket om omsorgsovertakelsen bør eller ikke bør oppheves av fylkesnemnda.

UTKAST

Del IV Rettslig overprøving og omkostninger

11 Rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak

Selv om fylkesnemnda er et forvaltningsorgan, kan nemndas vedtak ikke påklages etter reglene i forvaltningsloven. Fylkesnemndas vedtak kan kun overprøves av de ordinære domstolene.

11.1 Frist for å begjære rettslig overprøving

I henhold til barnevernloven § 7-24 kan fylkesnemndas vedtak overprøves av tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36. Vedtaket kan bringes inn for tingretten av privat part eller av kommunen. Søksmålsfristen er *en måned* fra den dag den som har rett til å reise søksmål fikk melding om vedtaket.

Dersom søksmålsfristen oversittes er det adgang til å gi oppfriskning på visse vilkår etter reglene i tvisteloven § 16-12. Oppfriskning innebærer at saken tas til behandling på tross av at søksmålsfristen er utløpt. Det er domstolen som avgjør om begjæringen om oppfriskning skal tas til følge jf. tvisteloven § 16-14.

11.2 Rettslig overprøving fra privat part og fra kommunen

Det følger av barnevernloven § 7-24 at fylkesnemndas vedtak kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36 av den private part eller av kommunen.

Søksmål fra privat part skal rettes mot kommunen jf. tvisteloven § 36-3 (3). Søksmål reises ved at det fremmes krav om rettslig prøving overfor fylkesnemnda som har truffet vedtaket, jf. tvisteloven § 36-2 (1). Fylkesnemnda skal deretter straks sende kravet om rettslig overprøving og sakens dokumenter til domstolen. Dersom det er kommunen som reiser søksmål må dette rettes mot de private parter i vedtaket. Også i barnevernsaker er det kommunestyret som har søksmåls- og ankekompetanse på vegne av kommunen, og ordføreren er kommunens rettslige representant.

Et barn som har partsrettigheter kan reise søksmål jf. barnevernloven § 7-24 første ledd. Utgangspunktet er at barn over 15 år har partsrettigheter og søksmålskompetanse, mens barn under 15 år kan bare reise sak hvis det følger av særskilt lovbestemmelse jf. tvisteloven

§ 36-3 (2). Barn som er plassert grunnet alvorlige atferdsvansker⁶⁰ og barn som kan være utsatt for menneskehandel⁶¹ skal alltid regnes som part, og kan begjære rettslig overprøving. Det er fylkesnemndsvedtaket som kan overprøves rettslig. Dette gjelder også vedtak i klagesaker over ulike akuttvedtak som i fylkesnemnda er undergitt en forenklet behandling.⁶²

Fylkesnemndsleders beslutning etter barnevernloven § 4-13 om å forlenge kommunens frist for å iverksette et vedtak om omsorgsovertakelse, kan ikke overprøves etter tvisteloven kapittel 36. Avgjørelser som fylkesnemnda treffer som ledd i saksbehandlingen, som for eksempel bevisavskjæring, kan heller ikke overprøves særskilt. Fylkesnemndas beslutning om å avvise en sak er imidlertid gjenstand for rettslig overprøving.⁶³

Det er en forutsetning for rettslig overprøving at fylkesnemnda har tatt stilling til spørsmålet som partene ønsker at domstolene skal overprøve. Eksempelvis kan domstolene ved en omsorgsovertagelse kun prøve spørsmålet om plassering i et konkret fosterhjem eller ved en bestemt institusjon dersom det er fremmet krav om dette fra partene i fylkesnemnda. Videre må det fremgå av slutningen i vedtaket om kravet er tatt til følge eller ikke. Avgjørelsen om plassering i nær familie kan domstolene eksempelvis kun overprøve dersom fylkesnemnda har tatt stilling til et slikt krav.⁶⁴

11.3 Utsatt iverksettelse

Hovedregelen er at fylkesnemndas vedtak skal iverksettes så snart som mulig, jf. barnevernloven § 4-13. På samme måte som for alle andre forvaltningsvedtak har fylkesnemndas vedtak umiddelbar rettskraft. Hensynet til barnets beste tilsier at dette også må være hovedregelen i barnevernsaker. Barneverntjenesten trenger derfor ikke å avvete søksmålsfristen før vedtaket iverksettes. Selv om privat part umiddelbart etter fylkesnemndas avgjørelse begjærer rettslig overprøving, og samtidig anmoder fylkesnemnda eller domstolen om utsatt iverksettelse, kan vedtaket iverksettes. Barneverntjenesten må imidlertid alltid vurdere hva som vil være til barnets beste når det tas stilling til når og hvordan fylkesnemndas vedtak skal iverksettes.

Etter at barnet er plassert vil ikke privat part ha rettslig interesse i sak om utsatt iverksettelse, og domstolene skal avvise en slik begjæring.⁶⁵

Dersom privat part får medhold i fylkesnemnda i en klage på et akuttvedtak eller på et krav om tilbakeføring skal barnet flyttes hjem til sine foreldre. Fastsetter fylkesnemnda et utvidet

⁶⁰ Barnevernloven § 4-24

⁶¹ Barnevernloven § 4-29

⁶² Barnevernloven § 7-23 annet ledd

⁶³ Norsk Retstidende 1996:1597

⁶⁴ Norsk Retstidende 2011:377

⁶⁵ Norsk Retstidende 2009:261

samvær skal dette som en hovedregel umiddelbart praktiseres av barneverntjenesten. Barneverntjenesten kan imidlertid begjære utsatt iverksettelse av vedtaket til fylkesnemnda eller tingretten, jf. forvaltningsloven § 42 og tvisteloven § 36-2 tredje ledd. På tilsvarende måte kan barneverntjenesten begjære at fylkesnemnda eller domstolene tar stilling til spørsmålet om utsatt iverksettelse dersom barneverntjenesten ikke får medhold i sak om omsorgsovertagelse, og barnet på dette tidspunkt er plassert med hjemmel i barnevernloven § 4-6 annet ledd.⁶⁶

Dersom tingretten behandler saken, og dommen går ut på at tvangsvedtaket skal opphøre får dette virkning straks jf. tvistelovens § 36-9 første ledd. Retten har anledning til å bestemme at dommen ikke skal få foregrepet virkning dersom det foreligger tungtveiende grunner. En slik avgjørelse kan bare ankes med de begrensninger som følger av tvistelovens § 29-3 tredje ledd. Det kan bare ankes på det grunnlag at retten har lagt til grunn en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelse eller på at avgjørelsen er åpenbart uforvarselig eller urimelig.

11.4 Tingretten

Rettslig overprøving av barnevernsaker er regulert i kapittel 36 i tvisteloven. Saken skal behandles ved den tingrett i den rettskrets der den private part er i samsvar med vedtaket eller har alminnelig verneting eller hadde verneting før vedtaket ble satt i verk.

Dersom et vedtak er falt bort kan ikke søksmål reises etter reglene i tvistelovens kapittel 36. Har vedtaket falt bort etter at det er krevd rettslig prøving vil saken bli hevet av domstolen.

Hovedforhandling i barnevernsaker skal berammes straks og prioriteres i domstolen, jf. tvisteloven § 36-5. Det fremgår av tvisteloven § 36-5 (3) at retten kan prøve alle sider av saken innenfor den lov tvangsvedtaket er fattet med hjemmel i, og at retten er ubundet av partenes påstander.

Tingretten skal settes med to meddommere, hvorav en fagkyndig og en lek dommer. I særlige tilfeller kan retten sette med fem dommere, hvorav to fagdommere og tre lekdommere, hvorav en eller to skal være fagkyndige, jf. tvisteloven § 36-4 (1).

Rettsmøtet holdes for lukkede dører. Rettsmøtet kan derimot holdes for åpne dører dersom den private part begjærer det og retten finner det ubetenkelig og etterkomme begjæringen ut ifra hensynet til saken og parten selv.

En hovedforhandling i tingretten tilsvarer i all hovedsak et forhandlingsmøte i fylkesnemnda, både i gjennomføring og omfang. Det eneste unntaket er fylkesnemndas behandling av klager på akuttvedtak som i fylkesnemnda er undergitt en forenklet behandling. Tilsvarende

⁶⁶ Norsk Retstidende 2011:431

regler er ikke gitt for tingrettens behandling av en slik sak. En rettslig overprøving av et slikt vedtak vil derfor kunne bli mer omfattende enn fylkesnemndsbehandlingen.

11.5 Lagmannsretten

Lagmannsretten må samtykke til anke over tingrettens dom jf. tvistelovens § 36-10 (3). Hovedregelen i tvisteloven er således at barnevernsaker i begrenset grad skal behandles i lagmannsretten. Samtykket til en slik behandling kan bare gis når en av følgende forhold foreligger;

- Anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak
Dersom saken reiser overordnede prinsipielle spørsmål og saker hvor rettstilstanden må betraktes som uavklart.
- Det er grunn til å behandle saken på nytt fordi det er fremkommet nye opplysninger
Dersom det foreligger nye opplysninger som kan ha betydning for avgjørelsens innhold.
- Det er vesentlige svakheter ved tingrettens avgjørelse eller saksbehandling
Dersom det er uklart hvilken vekt domstolen har lagt på viktige vurderinger for saken, herunder uklarhet knyttet til vektlegging av barnets mening.
- Dommen går ut på tvang som ikke er vedtatt av fylkesnemnda
Dersom tingretten fastsetter mer begrenset samvær enn fylkesnemnda vil vilkåret i bokstav d være oppfylt. Færre samvær, samvær med tilsyn og begrensinger i telefonkontakt kan være eksempler på tvang som ikke er vedtatt av fylkesnemnda.

Samtykke til anke kan bare gis dersom et av alternativene i bokstav a til d er tilstede. I en slik situasjon skal lagmannsretten foreta en skjønnsmessig vurdering på om saken bør behandles. Det sentrale i denne vurderingen vil være om en anke vil kunne gi et annet resultat enn det en har fra tingretten. Lagmannsrettens siling av saker har medført at de fleste barnevernsaker får sin avsluttende behandling i tingretten.

11.6 Høyesterett

Ved anke over avslag på samtykke til lagmannsrettbehandling kan Høyesterett bare prøve saksbehandlingen. Dette innebærer en full overprøving av om vilkårene i tvistemålsloven § 36-10 tredje ledd er til stede. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg.

Ved anke over rettskraftig dom i lagmannsretten er Høyesterett ankeinstans jf. tvisteloven § 30-1. Anke over dommer kan ikke fremmes uten samtykke, og samtykke kan bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett jf. tvistemålsloven 30-4. Samtykket

kan begrenses til enkelte krav og enkelte ankegrunner, herunder konkrete påberopte feil i rettsanvendelsen, saksbehandlingen eller det faktiske avgjørelsesgrunnlaget.

11.7 Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)

I Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen kan enkeltpersoner gå til sak mot staten der de bor dersom de mener at staten har brutt deres menneskerettigheter.

Det er ikke et vilkår at klageren er norsk statsborger for å klage Norge inn for EMD, det er tilstrekkelig med opphold i riket. For å få en klage behandlet i EMD er det en forutsetning at alle nasjonale rettsmidler er uttømt.

Det er et vilkår at saken har vært utprøvd i det nasjonale rettssystemet. Det vil si at barnevernsaken må ha vært gjennom fylkesnemnda, tingretten, lagmannsretten og Høyesterett før den eventuelt blir akseptert av EMD.

12 Fri sakførsel og fri rettshjelp

I saker som hører inn under fylkesnemndas myndighetsområde har partene rett til å få oppnevnt en advokat jf. barnevernloven § 7-8. Barneverntjenesten har på et tidlig tidspunkt et ansvar for å gi veiledning til de private parter om hvordan han eller hun kan skaffe seg juridisk bistand, og om adgangen til fri rettshjelp.

Etter rettshjelploven § 17 annet ledd nr. 2 har den private part i barnevernsaker som hører inn under fylkesnemndas ansvarsområde krav på fri sakførsel uten behovsprøving. De private parter har krav på å få dekket utgifter til fri sakførsel fra det tidspunkt barneverntjenesten har meddelt parten at saken skal bringes inn for nemnda.⁶⁷

Fylkesnemnda har etter rettshjelpforskriften § 4-1 kompetanse til å innvilge fri sakførsel i barnevernsaker, og det er fylkesnemnda som fastsetter salæret. Salæret fastsettes etter offentlige satser. I saker med full nemndsbehandling er utgangspunktet at salæret fastsettes etter antall timer advokaten har vært i nemnda. Det kan søkes om det dobbelte av stykkpris dersom det har vært særlig behov i saken.

Forberedelse til sak for fylkesnemnda må anses å ha startet når den som er part i saken er blitt orientert om at barnevernet har bestemt seg for å fremme sak for fylkesnemnda. Dette gjelder også i de tilfeller saken blir trukket tilbake eller hevet etter at saken er oversendt fylkesnemnda til behandling. Den private part har uansett krav på fri sakførsel uten behovsprøving.

Søknad om fritt rettsråd etter rettshjelploven § 11 nr. 2 kan innvilges uten behovsprøving for part i en sak hvor barneverntjenesten har fattet vedtak etter barnevernloven § 4-6 annet ledd og tredje ledd, § 4-9 første og andre ledd eller § 4-25 annet ledd annet punktum, og hvor vedtaket ikke blir etterfulgt av at barnevernet starter forberedelse til fylkesnemndssak. Tilsvarende gjelder dersom barnevernet har startet forberedelse til sak som skal behandles av fylkesnemnda etter barnevernloven kapittel 7, men hvor saken likevel ikke blir oversendt til fylkesnemnda. Søknad om fritt rettsråd innvilges etter medgått tid innenfor det som er rimelig og nødvendig arbeid med saken.

I saker som ikke hører inn under fylkesnemndas myndighetsområde kan den private part søke om fri rettshjelp etter behovsprøving. Søknaden blir behandlet etter reglene for fri rettshjelp, herunder en prøving av om partens inntekt og formue fyller rettshjelplovens økonomiske betingelser. Søknad om fri rettshjelp skal i disse tilfellene rettes til fylkesmannen.

⁶⁷ Justis- og beredskapsdepartement 2005 (G-12/05), s. 12

12.1 Særlig om forvaltningsloven § 36

Forvaltningsloven inneholder regler om dekning av saksomkostninger som vil kunne komme til anvendelse i barnevernsaker. Etter forvaltningsloven § 36 første ledd skal en part få dekket vesentlige kostnader som har vært nødvendig for å få endret et vedtak til sin fordel. Hva som er nødvendig må avgjøres ut i fra en konkret vurdering. Sentrale momenter i vurderingen vil være saksens karakter og kompleksitet og forvaltningens vilje og holdning til å responderer på partenes henvendelser. Parten har ikke rett til dekning av saksomkostninger dersom endringen skyldes partens eget forhold eller forhold utenfor partens og forvaltningens kontroll, eller dersom andre særlige forhold taler mot det. Dersom endringen av vedtaket skyldes at det faktisk har fremkommet nye opplysninger i saken vil retten til dekning av saksomkostninger være avskåret.⁶⁸

Etter forvaltningsloven § 36 tredje ledd første punktum skal saksomkostnadsspørsmålet avgjøres av samme instans som avgjør spørsmålet om endring av vedtaket, dvs. enten klageinstansen (fylkesmannen) eller underinstansen (barneverntjenesten) dersom denne har truffet nytt vedtak, jf. forvaltningsloven § 33 annet ledd og § 34 første ledd. Dersom barneverntjenesten selv endrer sitt eget vedtak, avgjøres således spørsmålet av barneverntjenesten. Kravet må settes frem senest tre uker etter at melding om det nye vedtaket er kommet frem til vedkommende. Både underinstansen og klageinstansen kan forlenge fristen, jf. forvaltningsloven § 36 tredje ledd. Avslag på krav om dekning av saksomkostninger kan påklages etter reglene om klage i forvaltningsloven.

Parten har krav på informasjon om retten til å kreve saksomkostninger når et vedtak endres. Slik informasjon kan unnlates når det er usannsynlig at parten har vesentlige saksomkostninger eller det kan antas at vedkommende eller hans/hennes fullmektig kjenner denne retten. Hvis det i andre tilfelle vil være rimelig at spørsmålet om saksomkostninger blir vurdert, bør veiledning gis til parten om dette, jf. forvaltningsloven § 36 fjerde ledd.

12.2 Advokatutgifter som hjelpetiltak

Barneverntjenesten kan i særlige tilfeller dekke advokatutgifter som et hjelpetiltak jf. barnevernloven § 4-4. Dersom barneverntjenesten mener at det vil kunne bidra til en positiv endring i familien at foreldrene får bistand av en advokat i undersøkelsen eller senere, vil de kunne dekke advokatutgiftene som et eget tiltak i saken.

⁶⁸ Justis- og beredskapsdepartement 1995 (G-37/95)

Litteratur

- Barnekonvensjon (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter. Barnekonvensjonen med tilleggsprotokoller*. Hentet <http://www.barneombudet.no/barnekonvensjonen/helekonvensjonen/#34>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). Q-1211B. *Veileder om forholdet mellom barnevernloven og barneloven*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014). *Akuttarbeid- faglig veileder*. Hentet fra <http://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Akuttarbeid/Akuttveileder/>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). Q-1220B. *Veileder om samvær med tilsyn etter barneloven § 43 a*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barneloven.pdf>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *Veiledende retningslinjer: Bruk av egenerklæring ved engasjering eller oppnevning av sakkyndige i barnevernsaker*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/veiledende_retningslinjer_med_mal.pdf.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2010). *Barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og andre mindreårige personer i mottak, omsorgssentre og kommuner*. (Rundskriv Q-06/2010). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barneverntjenestens-ansvar-for-enslige-m/id629534/>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2010). *Oppbevaring av henlagte bekymringsmeldinger- nye rutiner*. Hentet fra http://www.regiondata.no/vaaga/getfile.aspx/ephdoc/?db%3DEPHORTE%26ParamCount%3D1%26JP_ID%3D31334.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2008). *Anbefaling om nye rutiner for saksbehandlingen dersom foreldre nekter å motta hjelpetiltak etter § 4-4*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/prinsipputtalelser-og-fortolkninger/200803182.pdf>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2006). *Anmodning om tolkingsuttalelse i forhold til barnevernloven §§ 4-2 og 4-3*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/prinsipputtalelser-og-fortolkninger/200600929.pdf>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2006). Q-1101. *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/ddd/pdfv/284439-q-1101.pdf>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2006). Q-1104. *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/DDD/PDFV/284442-q-1104.pdf>.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2005). *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten*. (Rundskriv Q-24/2005). Hentet fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). *Tilsyn med barn i fosterhjem. Veileder*. Hentet fra http://www.bufdir.no/global/Tilsyn_Barn_Fosterhjem_Veileder.pdf.

Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester (barnevernloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>.

Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. (2013). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-18-203>.

Forskrift om medvirkning og tillitsperson. (2014). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-01-697>.

Forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling. (2003). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-12-11-1564>.

Forvaltningsloven (1967). Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>.

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. (2010). *Kvalitetssikringsmanual for saksbehandlingen i Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker*. Hentet fra <http://www.advokatsylte.no/rett-og-urett/kvalitetssikringsmanual-for-fylkesnemnda>.

Graver, H.P. (2006). I prinsippet prinsipiell - om rettsprinsipper: Tidsskrift for rettsvitenskap. 119(2/3), 189- 221.

Haagkonvensjon (1996). Lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn. Hentet fra http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=70.

Helsetilsynet. (2012). *Veileder for Fylkesmannens samtaler med barn og unge i barneverninstitusjoner*. Hentet fra https://www.helsetilsynet.no/upload/publikasjoner/internserien/samtaler_med_barn1_2012.pdf.

Norsk Retstidende (1977, 1333). Høyesterett

Norsk Retstidende (1996, 1597). Høyesterett

Norsk Retstidende (1999, 593). Høyesterett

Norsk Retstidende (2001, 835). Høyesterett

Norsk Retstidende (2013, 323). Høyesterett

Norsk Retstidende (2003, 301). Høyesterett

Norsk Retstidende (2011, 377). Høyesterett

Norsk Retstidende (2013, 323). Høyesterett

NOU 2012:5 (2012). Bedre beskyttelse av barns utvikling — Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>.

Ofstad, K. & Skar, R. (2009). Barnevernloven med kommentarer. Gyldendal Norsk Forlag.

Prop. 102 LS (2014-2015). (2014). *Lov om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn, og endringer i enkelte andre*

lover, og samtykke til ratifikasjon av konvensjonen. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Prop. 135 L (2010–2011). (2010) *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6a695fd6f906408eb9af0e699da16db3/no/pdfs/prp201020110135000dddpdfs.pdf>.

Sivilombudsmannen (1992, 71). Hentet fra <https://www.sivilombudsmannen.no/>.

Straffeloven (1902). Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10>.

UTKAST